

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

NIETZSCHE'DE KÜLTÜR VE HAKİKAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN   **HAZIRLAYAN**
Prof. Dr. Hüseyin Subhi ERDEM   Fikret DEMİRCİ

MALATYA - 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI

NIETZSCHE'DE KÜLTÜR VE HAKİKAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Hüseyin Subhi ERDEM

HAZIRLAYAN

Fikret DEMİRCİ

MALATYA - 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
NIETZSCHE'DE KÜLTÜR VE HAKİKAT
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Hüseyin Subhi ERDEM

HAZIRLAYAN
Fikret DEMİRCİ

Jürimiz tarafından 23 Eylül 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu Yüksek Lisans tezi oybirliği ile başarılı bulunarak Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Adı Soyadı

1. Prof. Dr. Hüseyin Subhi ERDEM
2. Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
3. Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÇALDAK

İMZA

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... Tarih ve .....sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum ‘Nietzsche’de Kültür ve Hakikat’ başlıklı çalışmamın bilimsel ve ahlaki geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Fikret DEMİRCİ

ÖNSÖZ

Batı metafiziğini kendine eleştiri konusu yapan ve üzerine konuşulup sıkça yorumlar yapılan Friedrich W. Nietzsche kendinden önceki filozoflardan farklı bir tarzda düşünerek metafizik, din, hakikat ve kültür ile ilgili konularla araştırma yapılıp ilgilenen bireyler için oldukça ilginç gelmektedir. Nietzsche Avrupa kültürünün temelini, Grek kültürüne bağlamakta ve Apollon ve Dionysos öğelerine vurgu yaparak bu mirasın geleneksel batı metafiziğiyle beraber bozulduğunu ve her alana *Decadence* kavramının yerleşmesiyle beraber nihilizmin kaçınılmaz olduğuna vurgu yapar. Bu yüzden ahlak, din ve kültürel alanlarda büyük boşluklar doğar ve Avrupa insanı anlam duygusundan yoksun kalarak bu alanı doyurup anlamlandıramaz hale gelir. İşte Nietzsche'nin önemi de buradadır. O bütün boşlukları doldurmaya çalışmak yerine tüm düzeni yıkıp yeni değerler yaratmanın peşine düşer ve temel amacı insanı yine antik çağdaki hakettiği değerine kavuşturmadır. Değişen değerlerle beraber kültür dünyasında oluşan çöküntü hakikati de anlamsız hale getirir. Tüm değerleri yeniden değerlendirerek boşlukları anlamlandırmaya çalışır ve kendini bir hakikat arayışına yöneltir ve eserlerinde de bize bunu sunmaya çalışır. Nietzsche'nin en sıkıntılı yönlerinden birisi de budur. Eserlerinde üslup problemi başlı başına üzerinde durulması gereken bir husustur. O yazılarında ironik tarzın yanında eğretileme ve çeşitli imalar ve göndermeler içeren zengin bir anlatımı tercih eder. Aforizmik üslubun hakim olduğu yazılarında diğer filozofların ki gibi sistemli bir metnin görülmemesi Nietzsche'nin metinleriyle yüzleşen okur için daima sorunlu ve yanlış anlaşılmalara neden olur. Bu yüzden Nietzsche yorumlarında Nietzsche'nin düşüncesine uyum ve sadikiyet çoğu kez problemlidir. Bu ise filozofun anlaşılmasını zorlaştırır ve kendisi hakkında yanlış yorumlanmasına yol açar.

Biz bu çalışmada önce Nietzsche'nin geleneksel Batı metafiziği hakkında ki ifadelerine yönelip onu nihilizme varılan süreçte sorumlu tuttuğu unsurları tespit etmeye ve daha sonra da bu unsurları hangi gerekçelerle suçladığını göstermeye çalışacağız. Bunun ardından ise Nietzsche'nin kültür terimi hakkında ki düşüncelerine ve insan tipleri dediğimiz metaforlarını ifade etmeye çalışıp ardından ise hakikat kavramına

yönelip filozofumuzun bu perspektif kavram hakkında ki yorumlarına değinip kültür ile bağlantısını inceleyeceğiz.

Danışmanlığımı üstlenerek onaylayıcı, yüreklendirici ve yönlendirici tavrıyla bu tezi hazırlamamda bana destek olan, yüksek lisans eğitimimin en başından beri şahsıma karşı takındığı olumlu tutumla bana desteğini gösteren hocam Prof. Dr. H. Subhi ERDEM'e teşekkürlerimi bir gönül borcu olarak sunmak isterim.

Malatya 2019

Fikret DEMİRCİ

ÖZET

Tarih boyunca insanların üzerine zihin yormuş olduğu, *Kültür* ve *Hakikat* kavramları Nietzsche'nin felsefesinin de temelini oluşturmaktadır. Nietzsche, Geleneksel Batı Metafiziğini eleştirerek, kültürü yozlaştırdığı ve insanı kendine yabancılaştırdığı gerekçesiyle yerle bir eder. Ona göre asıl Kültür Trajik Kültür olup Sokrates öncesi döneme dönülmelidir. Bozulan ve kalıntılaştırılmış kültür, *Hakikate* de etki ederek Decadance ve buna bağlı olarak da Nihilizmi beraberinde getirmiştir. Hakikatin perspektif bir yapıya sahip olması da Kültürden kaynaklı bir durum olup kişinin zihniyeti bunu belirleyen temel unsurdur. Nietzsche felsefi sisteminde bunu bizlere izah edip vurgulamaya çalışmaktadır.

Bu çalışmanın amacı da mevcut konuya genişlik getirmek ve Nietzsche'nin düşüncelerinde ki ön plana çıkan kavramları açıklamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, Kültür, Hakikat, Decadance, Nihilizm

ABSTRACT

Culture and Reality Concepts that people have wondered about throughout the history base the Nietzsche philosophy. Nietzsche criticizes traditional western metaphysics and demolishes it on the grounds that it corrupts culture and alienates man from himself. According to him real culture is as tragical culture and should be returned to the Pre-Socrates period. Deteriorating and consequently brought nihilism. The fact that truth has a perspective structure is a culture-based situation and one's mentality is the main element determining it. Nietzsche tries to explain and emphasize this in his philosophical system.

This study aims to widen the subject and try to explain the highlighted concepts in Nietzsche's ideas.

Keywords: Nietzsche, Reality, Culture, Nihilism, Decadence

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI	iii
ONUR SÖZÜ.....	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL BATI METAFİZİĞİ VE AVRUPA KÜLTÜRÜ

1.1. Trajik Kültür'de Apollon ve Dionysos Öğeleri.....	4
1.2. Sokratik Kültür	12
1.2.1. Erdem.....	20
1.2.2. Mutluluk	22
1.3. Hıristiyan Kültürü.....	23
1.4. Decadence ve Kültür	27
1.4.1. Ahlak ve Dinde.....	30
1.4.2. Entelektüel Alanda	33
1.4.3. Psişik Alan ve Fiziksel Alanda.....	35
1.5. Nihilizm ve Kültür	36

İKİNCİ BÖLÜM

NIETZSCHE AÇISINDAN KÜLTÜR TERİMİ VE İNSAN TIPLERİ

2.1. İnsan Tipleri.....	47
2.1.1. Yırtıcı Hayvan.....	48
2.1.2. Sürü İnsanı	49
2.1.3. Özgür İnsan.....	51
2.1.4. Trajik İnsan.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NIETZSCHE FELSEFESİNDE HAKİKAT'İN YERİ

3.1. Ahlaki Değer ve Yargılar.....	54
3.2. Dogmatizm ve Din	55
3.2.1. Özne-Nesne Düalizmi ve Dilbilgisi	56
3.3. Sanat ve Felsefe.....	57
3.4. Güç İstemi ve Hakikat	59
3.5. Perspektivizm	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜR VE HAKİKAT İLİŞKİSİ

4.1. Bir Yaratma Tarihi Olarak "Kültür Terimi"	66
4.2. Hakikatin İfadesi Olarak Kültür	67
4.3. Kültür ve Hakikat Arasında ki Değişmeyen Bağlantı	68
SONUÇ	70
KAYNAKÇA.....	72

GİRİŞ

Tüm değerlerin yeniden değerlendirilip ve değerlemesinin yapılması gereğini kültürün ve yaşamın geldiği bağlamda gerekli gören ve felsefesinin bütünü içinde temel bir vurgu kılan Nietzsche, bütün batı felsefesini karşısına alarak yoğun bir zihinsel çaba içine girmiştir. Bu bağlamda mevcut değerlerin değerini yitirmesiyle beraber yeni değerler üretmek ve yeniden yorumlamak kaçınılmaz olmuştur. Nietzsche bu yeni üretilen değerlerin üzerine eğilerek yaşanan alanın yeni durumunun da yorumlanması içerisinde bulmuştur kendini. Peki neden değerler değerini yitirmektedir? Ve yeni değerler neden üretilmelidir? Ona göre bu gayet tabii olan bir durumdur ve kaçınılmaz olan bir olgudur. Fakat bunun temel tarihi bir perdesinin olduğunu ifade etmek gerekir. Nihilizme bağlı olarak değerini yitiren değersizleşen tüm değerlerin sebebi kriz içerisine girmiş dönemin Avrupa insanına etki eden Sokrates ve Platoncu yapıya dayanan geleneksel batı metafiziğine bağlanmaktadır. Yozlaşan değerler ve içerisinde yaşanan dünya şartları değişerek kişinin kendine yabancılaşmasının kaçınılmaz olduğu ve her alanda bir çöküş durumu yaşanması artık son derece olağan bir durum haline gelmiş nihilizm kaçınılmaz bir yapıya bürünmüştür. Buna bağlı olarak da kültürel dünyamız da mevcut sistem içerisinde günden güne değişmeye yüz tutmuştur. Kültür unsurlarının değişmesiyle beraber de insanın algısal mekanizması, düşüncesi ve zihniyeti de bir kalıp içerisine sokulmuştur. Buna bağlı olarak da Nietzsche açısından insan tipleri ortaya çıkmaya başlamış ve bir hakikat anlayışı içerisinde girilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde geleneksel batı metafiziği çatısı altında insanı kendine yabancılaştıran kültürel yapıya değinmeye çalışarak durum hakkında bilgi vermeye çalışıp nihilizme götüren aşamaları başlıklar halinde incelemeye çalıştık. Bunu ifade etmeden Nietzsche'nin yüceltmış olduğu trajik kültürden bahsettik çünkü Nietzsche kültürün yaratıcı unsurları olarak gördüğü Apollon ve Dionysos'tan bahsedip burada ki ahenk ve doğallıktan bahs eder ve Sokratik-Platonik düşünceyle beraber Batı metafiziğinin insanı doğallığından uzaklaştırıp nihilizme mahkûm ettiğini bizlere sunmaya çalışır. Yine ahlak ve din gibi çeşitli alanlarda ki çöküş durumu ayrıca incelenerek bunun insan yaşamına tesirleri ifade edilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise genel olarak kültür kavramına geçiş yapıp Nietzsche'nin kullanmış olduğu metaforlar incelenerek insan tiplerinin kültürel yapıya yansması ve etkileri başlıklar halinde ayrıca incelendi. Bu irdelemeyle beraber Nietzsche'deki insan tiplerine değinilerek bunların özelliklerinden bahs edildi. Yeniden değerlendirme ilkesine vurgu yapılarak neden bu ilkeye başvurulduğıyla ilgili bir araştırma yoluna gidildi. Nietzsche zaten felsefi sistemi "yıkım" mekanizmasını ön plana koyarak her şeyin başlatıcısı olarak bu kavramı görür ve bizlere bunu hissettirir. Çünkü onun kurmuş olduğu yapı tıpkı çekiçle felsefe yapmak gibidir. Her şeyi yıkıp yeniden üretmektir. Önce kendi alevimizle kendimizi yakıp kül edip sonra başka nasıl kendimizi yenileyebiliriz ki... önce yakıp-yıkarak daha sonra o yıkıntılardan yenilikler üretmektir onun felsefesi. Yeniliklerin oluşması felsefe ve sanatla mümkün kılınır ancak bunun içinde kültürel yapıya ihtiyaç şarttır. Burada ise insan tiplerinin durumlarına ayrı ayrı vurgu yapılarak hayatın amacı olan üst insan kavramına ulaşılır. Üst insan yaşamı yücelten, sorgulayan ve tıpkı bir orkestra şefi gibi ahenk oluşturan kişidir.

Üçüncü bölüme geçtiğimizde ise inceleme alanımız hakikate doğru yön değiştirmiştir. Hakikatin aslında anlamsızlığı ve değersizleşen bu düzende hakikat nedir? Sorusuna aranan cevabın insanların kimliklerine ve kültürel yapısına göre farklılık arz ettiğine şahit oluruz. Bu soruyu sarabilmek bile cesaret isteyen bir iştir aslında. Çünkü her soru sorma bir yönelim ve arama işi olduğu için beraberinde ise sorgulama veya eleştiri işini getirmektedir fakat her insan buna cesaret edemez bazı insanlar keline dayatılan kabuğun dışına çıkamaz ve kendisine ne sunuluyorsa onu kabul eder ve sorgulamaz. Bu yüzden kimine göre hakikat kendisine sunulan imkânlarla sınırlıyken kimine göre ise mevcut kavramın içini doldurduğu bir cevap yoktur. Çünkü hakikat yolculuğu uzun bir yoldur ve ona ulaşmak öyle kolay değildir. Hakikat kaygan bir kavram olup bakış açımıza göre değişen perspektif bir açıdır aslında. Mevcut zihniyetimiz ve kültürel dünyamıza göre farklılık arz etmektedir. Nietzscheci bir bakış ile şunu söylesek sanırım yanlış olmaz; biz insanlar kültürden doğan günahlarız, bizler-kültürün çocukları olarak hiçbir zaman hakikatin ne olduğunu bilemeyeceğiz tıpkı *Sisifos*'un lanetlenmişliği gibi doğuştan kültür tarafından lanetlendik ve daima o hakikati dağın zirvesine çıkarabilmek için beyhude bir uğraş içinde olacağız. Bizler aslında kültür kavramının içindeki *Sisifos*larız.

Çalışmamızın son bölümüne geldiğimiz zaman araştırmamızın aslında özeti niteliğinde olan kültür ve hakikat arasındaki ilişkiye değindik. Mevcut iki kavramın birlikteliği ve tıpkı Apollon ve Dionysos gibi beraber kavranması gereken kavramlar olduğunu vurguladık. Kültürün hakikatin yaratıcısı olduğunu ve onu şekillendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Hakikat ise kültüre göre evrilen ve yön değiştirebilen kaygan bir kavramdır. Bakış açımız ve kültürümüz bizi hakikat arayışı içerisinde yönlendirecek veya hakikati bize sunacaktır bizlere hazır bir hakikat verecektir. Fakat bizleri hakikate yönetecek güç felsefedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL BATI METAFİZİĞİ VE AVRUPA KÜLTÜRÜ

1.1. Trajik Kültür'de Apollon ve Dionysos Öğeleri

Nietzsche felsefesini anlayıp kavramak için bu iki öğeyi iyi anlamak ve yorumlamak gerekir çünkü o, kültür ve sanatı adlandırırken Apollon ve Dionysos'tan etkilenmiştir. Eski Yunan kültürüne bir hayranlıkla bakan Nietzsche, Yunanların en güçlü oldukları dönemde ortaya çıkan tragedyayı soruşturur. Bu soruşturma ile Dionysosça olanı ve trajik mitosunu tanımlamaya çalışır. Tragedya sözcüğü, tragos (keçi) ile ados (ezgi) sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur. Bu isim şüphesiz Dionysos ile birlikte şarap içen, dans eden ve flüt çalan yarı keçi yarı insan görünümünde satir adı verilen mitolojik varlıklarla ilintilidir. Apolloncu deneyim ise bir düş deneyimi, düşlere dalma deneyimidir. Bu deneyim, bu dünyada acı çeken ve kapana kısılmış hisseden, sıkışık kalmış bireye, düşlere dalmak suretiyle bir güzellik yanılması sunan ve güven ve huzur veren bir deneyimdir (Cevizci, 1999: 65-66).

Azra Erhat; Mitoloji sözlüğünde Apollon'u, aydın, durgun, ölçülü, gücü simgeleyen ışık, dolaylı gören, varlığı akılla algılayan, akıl yetisine dayanan yöntemlerle biçimlendirme gücü ve yetenek olarak belirtmiştir. Apollon öngörüdür, anlama ve kavramadır; ışığın doğayı bir projektör gibi aydınlatıp, karanlık kalan sınırlarını çözümlemesidir (Erhat, 1993: 45). Dionysos ise ölçsüzlüğü temsil eden bir metafor olarak sınırları ortadan kaldıran bir figür olarak görülür.

Aslında Dionysos, doğayla iç içe olan, doğayı simgeleyip bütün efsaneleri tepki ve direnç imgelemi üzerinde kurulmuş olan bir tanrıdır. Doğayı yansıtan Dionysos, Antropomorfik tanrılar gibi, doğayı bir ayna gibi temsil edip sembolize eden, dağlarda, ormanlarda vahşi hayvanlar ve diğer mahlûklarla birlikte yaşayan, taşkınlık yapan bir tanrıdır. Dionysos doğayı en küçük noktasına kadar yansıtır. Zaten o gücünü doğadan alıp yine doğayı temsil eder. Dionysos saf doğa olmamakla birlikte, insan ve doğa münasebetine bağlı olan karşılıklı bir etkileşime dayanan, insanı doğanın mevcut gizemlerine ulaştıran afsunlu bir kuvvettir. Dionysos'a göre tanrılaşmanın yolu ise şarap ve taşkınlık ile olur. Dionysos, durgun değil, statiktir, değişim halindedir, hem

tanrıdır, hem de insandır (Erhat, 1993: 95). Apollon ile birbirini tamamlayan Dionysos aynı zamanda kültür ve sanat unsurlarını da meydana getirir.

Yunan Mitolojisinde birer eğilim olarak kendini gösteren Apollonik ve Dionozik güçler kültür ve sanatı belirleyen iki önemli dinamiktir. Apollon müziğin, şiirin, ışığın ve bilginin tanrısı olarak karşımıza çıkar. Apollon aynı zamanda ışığın kendisidir, içsel düşlem dünyasının güzel görünüşüne de hükmeder. (Nietzsche, 2011: 19) Apollon düzeni temsil etmekteyken, Dionysos ise müziğin simgesi olarak görülür. Apollon sınırlar koyup yaratmayı savunur. Dionysos, sınırları kaldırıp yok etmeyi temsil eder. Apollonik amaç şeyler üzerine yeni bir bakış açısı geliştirip yeni bir inşaa yolu ile biçimler yaratmakken Dionozik amaçta ise bunun tam tersi olan sınırları kaldırıp inşaa edilen düzenleri yok etmeyi savunur.

Apollon akli simgelerken, Dionysos ise içgüdüleri temsil eder. Apollonca yaklaşım biçimi varlığı parçalara ayırarak anlamayı temsil ederek bilimsel bir etkinlik içinde bulurken, Dionysosça yaklaşım ise varlığı tümel yani 'trajik' olarak kavramayı sağlayarak sezgisel bir aktiviteyi temsil eder. Nizamı temsil eden Apollon, aynı zamanda ahlakın da tanrısıdır. Dionysos ise taşkınlığı, zevki, ziyafetleri ve sarhoşluğu imgeleyen bir tanrı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nietzsche açısından bireyler mevcut iki tecrübeye ihtiyaç duymaktadırlar. İnsanoğlu varlığının üzerinde oluşturduğu sonu gelmez değişime, varoluşunun anlamsız boşluğuna dayanamayıp ona geçici bir rahatlama durumu sağlayıp, yeni kalıplara sokarak, farklı sınırlar çizerek yeniden kavrama yolunu tutar. Ancak bu da yetersizdir, çünkü bu girişim de yetersiz kalacak ve geçici bir rahatlama durumu oluşturacağı için daha sonradan insanı kendi kendine yozlaştıracaktır. Daha sonra bireyler yeniden kendi özlerine dönmeyi arzulayacak, bunun için de mevcut biçimleri ve sınırları yok edecek esrime deneyimine ihtiyaç duymaktadırlar. Nietzsche'nin temel tutkusu ve en büyük uğraşısı; içgüdüler varlığı olan insanı ortaya çıkarmak ve hayatı kurtarmaktır.

Yunanlılardan ödünç alınan bu isimler kaynak ve amaca göre Apolloncu olan ile, müziğin sanatı, Dionysosçu yapı arasında mükemmel bir zıtlık görülebilir. Söz konusu zıtlıklar, iki tanrıyı sanatta bir bütün kılar. Apollon ve Dionysos çoğu zaman zıtlık durumlarından dolayı yeniden üretim evresine geçerler. Yine her ikisi arasındaki ortaklığın yansıması olarak ifade edilen sanat sözcüğü Dionysosçu ve Apolloncu edim

ile birbiriyle çiftleşip tragedya ile beraber bir anlam kazanır (Nietzsche, 2005: 25-26). Fakat Apollonik ve Dionizik sanatlar arasında yapısal bir farklılık olduğunu da ifade etmek gerekir. Güzelliğin değeri ölçü ve düzenken, müzikte ise sınır yoktur ve ölçsüzlük söz konusudur.: Sesler ve imgeler evreni iki farklı evrendir.

Müzik, evreni saf-doğrudan bir kavrayışı sağlarken, görsel sanatlar için durum bundan farklı bir hal alır. Çünkü görsel sanatlar, evreni kavramak için bize dolaylı olarak bir görüntü kavrayışı sunar. Müzik, şeyler hakkında bireyi öze doğru yönelme kavrayışına götürür oysaki görsel sanatlarda görünümünün yakalanması vardır. Müzikte ‘süreklilik’ söz konudur. Coşku ve heyecanla uzam ve zamandan koparak duyulur üstü özü kavramakla olur. Apollonik sanatlar tıpkı görüntüyü yakalar gibi evrende bir seyirci edasıyla taklitçi olmaktan öteye gidemezler. Dionysosçu sanatlarda ise evrenin üzerindeki gizem perdesini kaldırıp evrenin henüz aydınlanmamış yönlerini açığa çıkarırlar. Bu yüzden sanatta bu iki öğeye ihtiyaç vardır. Her biri diğerinin eksik olan yönlerini tamamlayan güçler olarak görülmelidir. Çünkü evren zıtlıklarla beraber vardır.

Apollon ile Dionysos bir birini tamamlayan iki zıt kutuptaki çemberin yarıçaplarıdır. Bütün daireyi oluşturan mevcut ikiliyi beraber düşünmek gerekir. İlki insanlara 'düş deneyimi'ni takdim ederken, diğeri ise zamanın sürekliliğinden koparak coşkuyla taşma halini yani esrime deneyimine gönderim de bulunur. Nietzsche'ye göre bu iki durum dünyanın zıtlıklar ile kavranıp anlaşılmasını da açıklamaktadır. İnsanlar mevcut iki duruma da ihtiyaç duyarlar. Apollonik düşlere dalmaya duyulan ihtiyaç varoluşun sancılı hakikati karşısında hayret veya şaşkınlığında verdiği dehşetten kaynaklanır. Apollon çevresini aydınlatan bilge bir güçtür fakat aynı zamanda yanılsamayı da temsil ederek varoluşun ardındaki sır perdesini anlamaya çalışır. Apollonik deneyimin bireylere sunduğu 'güzellik yanılsaması'yla olur. İnsanlar güzeli ya da öz'ü aramaya yönelen de kaostan kosmos'a geçmiş olan evrendeki sürekli değişimin artındaki insanın trajik durumunun ardındaki gizemin verdiği korku ve dehşetten doğan meraktır. Bu tarz Apollonik ifade sayesinde insanlar evrendeki sırlar karşısında öz'e yönelik açıklamalar yapabilmekte ve akıl yürütebilmektedirler. Varoluşun gizemlerinin üzerindeki örtünün altındaki öz'ü sorgulayarak örtüyü kaldırabilmek için uğraşmaya çalışmaktadırlar, mevcut trajik durum ile bu şekilde mücadele verilmekte ve insanlar bu deneyim sayesinde acı veren huzursuzluktan kurtulup hakikate birer anlam yükleyebilmekte, kısmen de olsa rahatlamaya veya

ehemmiyete kendi içlerinde ulaşabilmektedirler. İfade edilen ‘öz’ Ana-Bir anlamına da gelmektedir fakat Ana-Bir'in ne olduğunu söylemek oldukça güçtür. Onun ne olduğu konusunda söylenebilecek yegane şey, belirsizliktir. Ona hiç bir nitelik yüklenemez. Sınırsızlık, ölümsüzlük, bitimsizlik ...(Aydın, 1984: 245). Şunu da belirtmekte fayda var burada Ana-Bir kavramı bir Tanrı olarak düşünülmemelidir. Nietzsche burada zıtlıkların oluşturmuş olduğu bir uyum veya harmoniyi vurgulamak için bu kavramı kullanmıştır.

"Bu trajik bir çağ vadediyorum. İnsanlık en çetin ama en zorlu savaşları arkada bırakır ve acı çekmeksizin onları unuttuğu an, hayata evet dediğindeki en yüksek sanat, yani tragedya yeni baştan doğacaktır." (Aydın, 1984:7) ifadesiyle Nietzsche, F. Baykan (1989:2)'in cümlesiyle; "felsefi analizlerinde hareket noktası olarak hep şahsî tecrübelerinden yola çıkmıştır."

Nietzsche açısından düzen ile düzensizlik arasındaki mevcut tezatlık son derece önem arz etmektedir. Çünkü düzen, nesnelere şekil vererek onları bir kalıba sokar ve onları kendi özüne sahip benzersiz varlıklar haline getirir. Düzensizlik ise mevcut kalıpları yıkarak kendi özüne ulaşmış olan nesnelere yok etmeyi ve tekrardan ilk hallerine dönüştürmeyi sembolize eder. Ancak düzen ile düzensizlik arasındaki ilişkinin sorunsal olduğunu da belirtmek gerekir. Çünkü düzen ile düzensizlik şeylere kendi özünü vermekte veya yok etmek olarak dile gelmektedir. Nietzsche açısından duruma yaklaşılacak olursak ana kaynaktan ayrılan birey, gerçekliğini kendini yadsıyarak elde ettiği için aslında yok olmakta, ancak tekrar ilk nedene döndüğünde yeniden varlık kazanmaktadır.

Nietzsche, modern kültürün kavram dünyasında ki 'hakikat' arayışını Apollonca bir yanılsama olarak görür. Onun sembollerin yanılsaması olarak gördüğü kavramsal dünya güzellikte olan yanılsama gibi hakikatinde sanatsal etkilerden doğan yanılsama olduğunu ifade eder. Apollonca yanılsamaya karşı Dionozik tarzda olan yaklaşımı maya perdesini¹ -başka bir ifadeyle yanılsama duvarını çekiçle parçalayıp gerçekliğe katılmanın sınırlarını çizer. Bunu ise öznellik durumunun bizatihi kendisinden kaynaklı kendinden geçme duygusuyla kaybolan bir esrime deneyimiyle elde edebilir. Apollon ile Dionysos arasındaki bu zıtlık realite ile sanal arasında, asıl gerçekliğe katılma tutkusu ile buna karşıt olan fantsma evreninde oyalanma tutkusu arasındaki

---

¹ "Maya" Sanskrit dilinde gerçekliğin üzerini kaplayan bir tür perde olarak ifade edilen bir kavram olarak görülür.

kutuplaşmayı ifade eder (Megill, 1998: 76). Söz konusu zıtlıklardan herhangi biri ne diğerine göre ne kadar baskın olursa olsun biri olmadan diğerinin herhangi bir önemi olmayacaktır. Çünkü mevcut zıtlıklar bir bütünün parçaları gibidir herhangi biri olmadığı takdirde bütün eksiktir-yarımdır. Bu iki eğilimin en güçlü oldukları zamanlar bir biri ile beraber yakın oldukları zamandır, çünkü ikili zıtlıklardan bütünü meydana getirerek birleşir. Evrenin yapısında var olduğu düşünülen karşıt güçler arasındaki bu çatışma Nietzsche'ye göre doğal evrende olduğu gibi kültür dünyasında da varlığını devam ettirir. Kültür olarak görülen kavram Nietzsche açısından iki zıt kutuptaki güçten doğmaktadır. Söz konusu zıtlık zorunlu olmakla beraber bunun önüne geçilememektedir. Bu zıtlıklardan doğan uyum ise güzel bir tesadüftür. Bu açıdan karşıt durumların savaşında uyumla beraber kısa bir süreliğine sakin olma durumuda görülür fakat bu geçici olan bir dinginlik durumu çok da uzun sürmeyerek yeniden bir çatışma evresi içine girecektir. Söz konusu çatışma durumu hiçbir zaman bitmeyecek olup bizler onu bazen sezemezken bazen ise çatışma yoğunluğu arttıkça kendini şiddetli şekilde bizlere hissettirecektir.

Tregedy sanatı için de durum böyle olmakla beraber sanal ile hakikat arasında herhangi bir ayırım kalmamış olacaktır. Kelimelerin dile dökülmesiyle beraber anlam formlaşır. Tregedy var olan ile öz'ü aynı parçaymış gibi kavratarak Dionozik ve Apollonik yapıların evrende ki temel zıtlıkları bütüncül olarak algılamamızı sunar.

Yunan sanatına Dionysosçu bir müdahale olmadan söz konusu sanatı şeylerin görünüşleriyle ilgilenen saf yapıdaydı. Sanatı izleyen birey ilk olarak Apolloncu etkiden dolayı sadece sessiz bir şekilde kavrayış içerisine girerek gerçekliğin sanat ile uyuşmasındaki bütünlüğü fark edemez konumundadır. Şeylerin görünüşleri Apollonik etki ile bireyin dünyaya gelmesindeki mevcut öz yapısından kaynaklı olan kendine has bir yapıdır. Şeylerin görünüşleri sanat eserine dönüşmesiyle beraber insana bir mutluluk ve teselli sunan bir etkiye dönüşür. Dionysosçu kuvvetin ortaya çıkmasıyla beraber coşku ve kendinden geçme duygusundan doğan sarhoşluk haliyle beraber Yunan Sanatındaki alışlagelen Apolloncu etkiyi şaşırır. Nietzsche açısından dünyanın trajik yapısından kurtulmanın yolu insanın Dionysosçu öze dalması ile mümkün olacaktır. Bu durumda gerçek sanat Nietzsche için Apollonca olana değil, Dionysosça olana bağlanıp kabul etmekle olanaklıdır (Dereko, 2007: 4).

Tragedyanın mevcut iki zıt metaforunu kullanan Nietzsche nelere karşı olduğunu sunmak için kendine yeni bir çalışma sahası inşa eder. Daha önce de bahsi geçtiği üzere Apollon'un temsil ettiği bilgelik, bilincimizin aydınlatıcı yönü olarak akla gönderimde bulunup bireyin davranışlarını ve düşüncelerini bir kalıpta işleyip biçim verir. Tarih boyunca Apollonca olan bu tek tip bakış açısı etkin olmuştur. Süre gelen döneme kadar filozoflar ve din adamları hakikat olarak bireylere öğrettikleri ve ifade ettikleri doğruluğun bu olduğunu göstermişlerdir. Oysaki doğa sadece akıl yoluyla tek yönlü bir biçimde kavranamaz. Çünkü bu tek yönlü düşünme biçimi doğayı olduğu gibi algılamayı da engeller. Dionysosçu etkiyi görmezden gelmek tek tarz olan bir düşünüşü ifade eder. Bu yüzden insanın bir çok yönde sınırları zorlaması ve taşkınlık yapması aynı zamanda doğadaki doğadaki heyecanını yaşayarak coşkulu bir şekilde zaman zaman taşkınlığa doğru seyir alması da onun bir yönüdür. Doğada ve insandaki bu özelliklerin yadsınması ona yapılan büyük bir haksızlıktır. Apolloncu güçten kaynaklı akıl kavramı zirveye çıkarılıp Dionysosçu özellikler ise görmezden gelinerek yüz üstü bırakılmış dikkate alınmamıştır. Hem Apolloncu hem de Dionysosçu etki etki, Nietzsche açısından beraber kavranılıp doğa ve insandaki bütünselliğin yansıması olarak görülmektedir. Herhangi iki metafordan birinin diğerine karşı zirveye çıkarılması bütünsel yapının büyümesini bozacaktır. Bu yüzden bu iki kavramı bütünsel olarak kavramak gerekir.

Dionysosçu esrime hali kişiyi hayattan koparan bir unutma ve coşku durumu olmasından dolayı istemsiz bir şekilde insanı yaşam içerisinde farklı bir ruh durumuna taşıyarak bireyi yaşamdan uzaklaştırır. Bu yüzden tragedyada Dionysosçu etki altında kendini bulan insanın iradesinin yok sayılması anlamına gelir çünkü Dionysosçu etki ile beraber kişinin eylemde bulunması gereksiz bir hale bürünebilir. Bu açıdan sadece Dionysos'a yönelik olan bu tarz nihilizmi ortaya çıkaracaktır. Apolloncu etki devreye girdiği takdirde kişi eylemlerini daha etkin bir zemine oturtturarak daha bilinçli bir halde düşünmeye başlayıp sorgulamaya başlayacaktır. Bu ise olayları bir kalıba sokmak değil hakikate perspektif bir açıdan bakmak anlamına gelecektir (Tümkiye, 2008: 8).

Kültür dünyasının yaratıcısı olarak görülen mevcut zıtlık, evrenin kaçınılmaz gerçekliği olarak görülmelidir. Çünkü evrende her şey zıttı ile beraber mevcuttur. Nietzsche bu düşüncüyü eserlerinde bizlere sunmuş ve varlığını hem gençlik yapıtlarında hem de olgunluk dönemi eserlerinde ifade etmiştir.

Kültür söz konusu olduğunda Nietzsche, Apolloncu etkiyi ön plana çıkartıp onun açısından bu etkiyle kültürün gelişmesini sağlamak için gerekir.

Yunan kültür ve sanatının salt Apollonik yapı üzerine kurulu olduğunu ifade etmek bu kültürün tamamıyla yanılısına olduğuna vurgu yapmak demektir. Ayrıca bu kültürün bu şekilde ilerlediğini söylemek anlamına da gelmektedir. Oysaki kültürel çerçeve içinde Apollonik eğilim zaman zaman gidip geri dönerek yanılısamanın sürekli olarak yeniden göze çarpması doğrultusunda görülür (Megill, 1998: 77). Fakat insan varlığının içinde bulunduğu trajik acı gerçekliğine karşı insanı bir maya perdesiyle koruma altına alan Apolloncu yapının bizlere sağlamış olduğu mevcut yanılısama Dionysosçu yapı tarafından alt üst edilerek parçalanır.

Apolloncu ve Dionysosçu bağ zıtlık ile bütünleşip savaş halinde zaman zaman biri diğerini yola getirerek üstünlüğünü sağlayıp farkını göstermiştir. Üstünlüğünü ilan eden güç, o dönemin düşünce çerçevesine etki edip kültür ve sanatsal ürünlere ismini yazdırmıştır. Fakat zayıf olarak altta kalan güç ise hiçbir zaman yok olmadan kendini muhafaza edip yeniden kendini kendi aleviyle yakıp gücünü tazeleyip kendi kendini yenileyecektir. Her türlü kültürde bu durumu görmek mümkündür. Zıtlıklarla doğan geçici uyumun son bulmasıyla ve birinin diğerine üstün kılınmasıyla beraber devinimsel şekilde bir bayrak yarışı gibi son bulmadan devam edecektir. Üstün güç sürekli olarak değişecek, bayrak bayrak sürekli el değiştirecektir. Nietzsche'ye göre kültür tarihine baktığımız zaman sürekli buna benzer durumlar görmekteyiz. Sürekli değişen farklı bir üstünlük...

Nietzsche açısından kültür doğanın farklı bir yönünün yansıması olarak görülmektedir. Mevcut farklı yüzün yansıması ahlakileştirme yolu ile veya eleştirel bir üslupla yeniden değerlendirme ilkesiyle tezahür etmektedir. Ahlakileştirme doğanın bizatihi kendisinden kopup dışarıya doğru yönelmeyi temsil etmekteyken yeniden değerlendirme ilkesiyse doğanın içine doğru yönelmeyi ifade etmektedir. ahlakileşme doğaya yabancılaşmayı yeniden değerlendirmeyse yabancılaşma kabuğunu kıran bir ilke olarak görülebilir. Bunlardan birincisi decadence durumuna yol açmaktayken diğeryse yaşamın içinde meydana gelen yücelmenin ifadesidir. İlki kişinin iç güdülerini yadsıyıp görmezden gelen bir durumken ikincisiyse her şeyi yeniden değerlendirip yeni değerler üretilip kişinin kendi doğasını görmezden gelmeden ve kişiyi kendine

yabancılaştırmadan yeni değerler üretip acizlikten kurtarmak anlamında Dionozik kuvvetle beraber yüksek bir kültür oluşturmanın adıdır.

Diğer taraftan ahlakileştirme decadence durumların yansıması olarak ve değerlerin yeniden değerlendirilmesiyle yaşamın içindeki sürekli bir yücelmenin ifadesi olarak görülen yanlış bir anlama mahal verilmemelidir. Mevcut durumların hangisinin gelişmeyi veya yücelmeyi yansıttığını ya da hangisinin gerilemeyi veya çöküşü yansıttığını anlayıp yorumlamak önem arz etmektedir. Ahlakileştirme ilk olarak bazen gelişip ilerlemeye neden olabiliyorken daha sonra ise bireyi kendine yabancılaştıran birer mekanik yapı haline getiren otomat bir duruma bürüyerek tıpkı bir makine gibi belli kalıplara göre hareket eden decadence durumlara getirir. Bu durum ise son derece tehlikelidir. Yeniden değerlendirme ilkesiyse yozlaşan kalıplara yönelip onları çekiçle parçalayıp ezer. Otomatlığın dışına çıkarak belli kuralların sınırları terk edilir ve yıkımı gerçekleştirmek için uğraşır. Amaç ise gelişmeyi sağlamaktır. Yıkım yoluyla kalıplar enkaz halinde bırakılır ve yerine yenileri koyulur. Çünkü yozlaşan ve bireyi çöküş durumunun eşiğine getiren tüm değerler yok edilip yerine yenisi koyulmalıdır ki insan kendini tamamen boşlukta hissetmesin. Birey sıkıntı haline düşmemek için buna alışıp kendini boşlukta hissetmemelidir. Nietzsche değerlere tam anlamıyla karşı değildir. Onun mücadelesi mevcut değerleri put haline getirenlere karşıdır. Öyleyse mevcut değerler doğrultusunda oluşan kültürel unsurlar sürekli bir ilerlemeye karşılık gelmemektedir. Çünkü değerler alanı değişkenliği içerisinde barındırmaktadır. O halde çatışma halindeki güçlerin oluşturmuş olduğu unsurlar değerlerin değişkenliğinin temel sebebidir. Nietzsche bunu Antik Yunan kültüründen örnekleyerek şu şekilde ifade eder: Onun açısından Yunan Kültüründe önce dört farklı kültürel tarz hasıl olmuştur. Antik Yunan'da; Titanik Kültürü, Homerik Kültür, Dionozik Kültür, Dorik veya Sparta Kültürü (McGinn, 1975: 83). Söz konusu kültürel tarzlardan birincisi dionozik, ikinci olarak ifade edilen Apollonik, üçüncüsü Dionozik ve yine dördüncüsü Apollonik tarzda olan kültürlerdir. Nietzsche ye göre mevcut dört kültürel yapı sonraları Trajik Kültüre dönüşecek olup sebebi ise zıtlıklar içerisindeki savaşın durulması ve barış hali içerisinde olmalarından kaynaklanmaktadır. Devreye Sokratik Kültürün girmesiyle beraber durulan savaş yeniden başlayarak barış hali son bulacaktır. Bununla beraber Apollonik eğilim ön plana çıkacak ve Sokratik Kültür artık resmen başlamış olacaktır. Oysaki Nietzsche'ye göre Trajik Kültür insan için en değerli olan kültürdür. Yine Nietzsche

içinde yaşadığı kültüre de vurgu yaparak hala Sokratik Kültürün etkisinin devam ettiğini zaman zaman Dionozik eğilimlerin ön plana çıkmaya çalıştığını Nihilizmin kapıda beklediği bir dönem olduğunu ifade eder. Çünkü binlerce yıldır Apollonik eğilim hüküm sürerek her türlü insan için değerli davranış değersizleştirilip ötekileştirilmiştir. Dionozik eğilim artık ön plana çıkarılmalıdır. Söz konusu dönem içerisinde bütün değerler yeniden değerlendirilmelidir çünkü ancak bu şekilde Trajik Kültür gibi bir aşamaya geçilebilir. Mevcut yozlaşma durumu ancak Dionozik yapının güç kazanmasıyla aşılabacaktır.

1.2. Sokratik Kültür

Sokratesle beraber devam eden Geleneksel Batı Metafiziği, Nietzsche açısından bireylerin yaşamlarının veya yaşam tarzlarının mevcut işleyişini değersizleştirip onu ötekileştiren bir modeldir. Batı Metafiziği, var olmayan kategoriler yaratıp, erdem, sonsuzluk ve öte dünya gibi kavramları takip ederek Hristiyan düşüncenin de etkisiyle beraber yaşanan dünyanın değersiz olduğu ifade edilmiş ve yozlaştırılmıştır.

Nietzsche'nin Sokratik Kültür olarak ifade ettiği mevcut gelenek insanları kendine yabancılaştırıp çöküşün yansıması olarak bireyleri çıkmaza doğru sürükleyen bir kültür olarak görülmektedir. Mevcut kültürden önceki Eski Yunan kültüründe sanatsal ifadeler ve estetik yansımalar göze çarparken Sokratik Kültürle beraber Dionozik etkinin görmezden gelinmesiyle beraber sanal kategoriler üretmenin peşine düşülüp, erdemli yaşam, bilgi ve bilim üretebilme çabası içerisinde Apollonik eğilime daha fazla önem verilerek Antik Yunan Kültüründeki Dionozik ve Apollonik düzenin bozulmasına etki etmiştir. Zıtlıkları bir bütün olarak gören Trajik Kültür bozulup artık erdemli yaşam üzerindeki yolda bilgi elde edebilme sürecine yüz tutmuştur. Sokratik Kültür, Trajik Kültürü ters düz edip olduğu yerden aşağı çekmiştir. Düzen ve Düzensizliğin temsilinden meydana gelen zıtlıkların uyumu artık bozularak Dionozik etkinin görmezden gelinmesiyle artık Apollonik öğenin ön plana çıkmasıyla beraber uyum sona ermiştir. Nietzsche bu duruma karşı çıkarak zıtlıklar arasındaki söz konusu durumun bozulması sanatın önemine gölge düşürmüştür. Ona göre Sokratik Kültürün Apollonik bakış açısı, Sanatın mevcut statüsünü yok etmiş sanatsal etkideki gerçekliğin yanında yer alan sanatsal gerçekliğide yerinden etmiştir. Sokrates Dionysosçu etkideki mevcut

tüm düşünüş tarzlarını ters düz edip buradaki devrime liderlik etmiş ve Olympos Kültürünü bozguna uğratmıştır (Nietzsche, 2011: 63).

Platon'un At Arabası Benzetmesi *Phaidros* adlı dialogunda ifade edilen bir alegoridir. Bu ise Nietzsche'nin dikkatini çekmiş olan bir benzetmedir. Söz konusu alegoride Platon: İnsanın idealara yönelen bilinç ve arzulayan yön olarak ruhta bulunan iki yöne atıfta bulunmuştur. Mevcut alegoride iki tane at göze çarpmaktadır. Siyah at bireyin arzulayan yönüne karşılık gelirken kötülüğü, oluş ve bozuluşu temsil eden gölgeler dünyasına, ideaları temsil eden at ise sürekli yukarıya doğru bir yöne hareket edip iyi olana ve hakikate doğru sürüklenmektedir (Platon, 1997: 246a-254e). Bahsi geçen ifadeler psikik alanı yüceltip içinde yaşanılan dünyayı ise hor göre bir üslup içerisindedir. Bu durum ise Nietzsche için kabul edilemez bir konumdur. Onun açısından insana yapılacak olan en büyük kötülük iç güdülerini görmezden gelen ve bu iç güdülerini dizginlemek için uğraşan tüm kurallar yok edilmelidir. Birey bu dünya sınırları içerisinde mutluluğu aramalı farklı alemlerde aramamalı var olmayan kategoriler üretmemelidir. Sokratik düşünce tarzı insan doğasına ters düşen soyut olana yönelik bir yönelimi sağlamaktadır.

Sokratik gelenek, rasyonel olana yönelik yapıda olan bir eğilimdir. Söz konusu eğilim gerçekliği kendine has bir üslupla açıklama girişimi içerisinde olan açıklamalarını ise kendi içsel dünyasında kurgulama çabası içerisinde devam ettiren mantıksal bir çerçevede teorik olana yönelik her türlü girişimdir. Bu durum bireyin her türlü davranış ve etkilerini rasyonel bir zemin üzerine oturttuğu için Nietzsche açısından bireyin içsel dünyasını görmezden gelmiş ve iç güdülerin hakim olduğu tüm binaları yıkmıştır. Yıkılan tüm yapıların yerine ise rasyonellik üzerinde kurulu olan mantıksal ilkeler konulmuştur. Bu durumda sokratik kültürün elde etmiş olduğu başarı göze çarpmaktadır. Bu başarıyla beraber hakikatin rasyonellik üzerinde olduğu da sağlanmış olacak, tüm içgüdüler kötü görülecektir. Sokratesle beraber tüm içgüdülerden kaynaklı olarak görülmüş tüm mekanizmalar bozulmuş çöküntü haline gelmiş, bireylerin hayatlarının temelindeki ana nokta bilgi olacağı vurgulanmıştır. Bu bilgi ise nesnelerin içlerinin boşaltılıp elde edilmesiyle (Nietzsche, 2011: 90) oluşan yargılar akılcı düşünme etkinliğiyle elde edilmiştir.

Mevcut elde edilen tüm düşünüş tarzının yöntemi zıtlıkların bilinçte düşünülmesi ile beraber elde edilen yöntem olan dialektik yöntemdir. Bu bağlamda söz konusu düşünüş tarzı ile beraber dionizik öğeden kaynaklı olan akıl sınırlarını aşan, tutarsız, tesadüfi, çelişkili ve net olmayan tüm durumları yerle bir etmiştir. Nietzsche açısından Sokratik kültür, Trajik Kültüre bir saldırı girişiminde bulunmuş ve onu kendi çapında lanetlemiştir. Trajik Kültür coşkulu ve yaşamı olumlayan bir tarzda olan bir kültürken, öteki ise ona göre bilgi ile her alana hükemedebilme faaliyeti içerisinde özgür bir şekilde erdem çerçevesinde iç güduları hakir gören bir kültürdür. Nietzsche açısından Sokrates, kültürün iç güdusel yönüne hor gözle bakan bir kişidir. Çünkü o tutkuların aslında rasyonel olmadığını pek rahatlıkla bilen bir kişidir fakat işine gelmemiş veyahut bununla baş edememiştir. (Nietzsche, 2011: 77)

Bu, içgüdünün yaratıcı, bilincin ise eleştirici unsur oluşunu değiştirmiştir. Yani, Sokrates'le birlikte bu iki unsurun yaratma ve eleştirme etkinliğine bağlantısı tersine çevrilmiş, içgüdü eleştirel, bilinç ise yaratıcı güç olmuştur. Bunu yapmakla da Sokrates 'anti-Yunan', olarak trajik çağı tersine çevirmiştir. Nietzsche'ye göre, Sokrates mantık ve diyalektiğin yaratıcısı, açık seçik kavramlara, anlaşılabilirliğe ve bilinçli bilgiye sağlam bir inanç duyan, 'akılcı Yöndem'i uygulayan birisidir. O, Yunan kültürüne -on dokuzuncu yüzyıldaki görünümü kötü eleştirmenler olan- 'nüfuz edici bir eleştiri süreci' sokmayı başarmıştır. Bu eleştiri etkinliği de yaratıcılığa düşmandır. Böylece, Sokrates'in yol göstericiliğinde biçimlenen ve bugün de devam etmekte olan Helenistik çağ, dionizik bilgellik ile sanata düşman olan tavrıyla, teorik insanın kendini bilime adayışını sergilemektedir. Teorik insan dionizik bilgeliğe katlanamadığı için, yalnızca bilim denilen örtünün arkasında dinginliğe ulaşmaktadır.

O halde, daha önceki beş kültür dönemi, varoluşun özüne karşı duyulan korkuda temellenmekteyken, sokratik kültür bu korkudan 'entelektüel gidişi' temsil etmektedir, denilebilir. Bu 'entelektüel kaçış'ın, kendini aynı zamanda onlar aracılığıyla ortaya koyduğu üç ana dayanağı vardır: akılcılık, iyimserlik ve evrensellik (McGinn, 1975: 103).

Sokratik rasyonelliğin 'varlığı derinliklerine kadar tanıyabilme' savı yanında bir diğer önemli savı da, 'varlığı düzene sokma'dır. Nietzsche'ye göre bu sav bilimin iyimser çılgınlığını dile getirmektedir. "İyimser bilim, Sokrates'le doruğa ulaşır"

(Nietzsche, 2002c: 122). Sokratizmin üç temel iyimserlik savı, 'bilgi erdemdir', 'insan yalnız bilgisizlikten dolayı günah işler', 'erdemli kişi mutludur da' şeklinde özetlenebilir. Bilginin mutluluk getirdiği inancına dayanan bu üç temel savın altında bilimin, varoluşun dehşeti karşısında zafer elde edebileceği iddiası vardır. Oysa Nietzsche'ye göre, bilgi yaşamın hizmetinde kullanılmadığı sürece, mutluluk getirmek şöyle dursun, insanın yaşam alanını daraltacak, hatta onu katılaştıracak, yaşamdan uzaklaştıracaktır. İşte tragedyanın ölümüne de neden olan bu iyimserlik, çağm hastalığının nedenlerinden biridir.

Sokratik kültürün bir diğer dayanağı da, biliminin evrensel olma savıdır. "Evrensellik savı, bütün bir güneş sisteminin yasalılığı konusundaki görüşe dayanarak yerkürenin bütününe ilişkin bir düşünce ağı kurma çabasıdır (Nietzsche, 2002c: 59). Sokratesçi bilim başarıya ulaşacak olursa, varoluşun bütün yönleri anlaşılabilir olacak, anlaşılamayan hiçbir şey kalmayacaktır. Böylece bilim etkinliği sürekli ilerleyen dinamik bir nitelik kazanacaktır. Evrensellik tutkusu, kendini en iyi, şeylerin hakiki tanımlarını bulmaya çalışan diyalektik çabada göstermektedir. Bu tanımlar da, şeylerin evrensel olarak paylaştığı özü açığa çıkarma iddiasındadır.

Sokratik kültürle birlikte kültüre eklenmiş olan bu üç yeni dayanak - rasyonellik, iyimserlik, evrensellik- Nietzsche'ye göre, yeni kültürü trajik kültürün karşıtı kılmaktadır. Bunların arasından yalnızca evrensellik savında (evreni bütün olarak kavramaya yönelmiş olduğu için) dionizik ögenin izleri varsa da, içgüdüler yerine akıl tarafından destekleniyor olması, onu da 'hasta' kültürün bir ögesi yapmaktadır.

"Sokrates, şeylerin doğasını temellendirmeye olan inançta, bilgi ile bilime evrensel sağlığı koruma gücünü vermiş, kötülüğü yanılmada görmüştür. Nedenlere inmek, doğru bilgiyi görünüş ve hatadan ayırmak sokratik insana en soylu, tek gerçek insani etkinlik olarak görünmüştür: Böylece kavramların, yargıların çıkarımların bu mekanizması Sokrates'ten itibaren en yüce uğraş ve en hayran olunası yetenek olarak değer görmüştür (Nietzsche, 2000a: 98).

Bilgiyi elde etme yönteminde egemen olan apollonik eğilim, ahlakta da egemen olmuş, Yunan ölçülülüğü Apollon'a bağlı kalmıştır. Bütün bu dayanaklar da Sokrates ve ardıllarınca çağımıza kadar ulaşmıştır, Nietzsche'ye göre.

Bütün bu anlatılanlardan soma dünyaya ilişkin teorik ile trajik kavrayışlar arasında esaslı farklılıkların olduğu dikkat çekmektedir: Teorik görüş, dünyevi mutluluğun herkes için olanaklı olduğuna inanırken, trajik görüş köleliğin de zorunluluğunu kabul eder. Böylece, Sokrates'in toplumun dönüştürülebilir olduğu, dahası rasyonel ilkeler üzerinde temellenen adil bir toplumsal düzen kurmanın mümkün olduğu yolundaki teorik iyimserliği, köleliğin zorunluluğuna inanıp güç kötümserliğine dayanan trajik kültürün karşısında yer alacaktır. "Sokrates, pratik kötümserlik karşısında, teorik iyimserliğin sembolüdür" (Nietzsche, 2000a: 99).

Öte yandan, Sokratesçilik var olan her şeyin özünde kusurlu olduğunu varsayarak, varoluşu düzenlemeyi amaçlamış, bunu da gerçek dünyanın üzerine teori ve kavramlardan oluşan ikinci bir dünya koyarak yapmaya çalışmıştır. Nietzsche ise bu çabanın Yunan dehasını olumsuzladığı, çünkü Yunan dehasının tam da içgüdüsel olan içinde, bilinçsiz yaratıcılığın dolaysızlığı içinde ortaya çıktığı görüşündedir.

Nietzsche'ye göre, Sokrates'le başlayarak apollonik ögenin farklı bir boyut kazanmasından temelini alan yeni teorik geleneğin belirleyici özellikleri, kültüre eklenen rasyonellik, iyimserlik ve evrensellik savı iken, kültürden silinenler de trajik geleneğin belirleyicileri, yani dionizik ve apollonik öğelerin beraberliğiyle simgelenen bütünlük ya da birlik ve mitik gelenektir.

Nietzsche'ye göre, apollonik ve dionizik eğilimler arasındaki bütünlüğün apollonik eğilim lehine bozulması, sokratik kültürün bütün yaşam ifadelerine yansımıştır. Sözgelisi sokratik diyalogun kendisi bozulan bu bütünlüğün bir temsilidir: Sokratik diyaloglarda anlatı lirik, drama, düzyazı ve şiir arası bir üslup taşır; yani, parçaların birbirleriyle sıkı, işlevsel bir ilişkide olduğu sağlıklı bir bütün değil, bir karışım söz konusudur. Öte yandan diyalogların şiirsel yönü, yeni gelenekle diyalektik-felsefi bir yöne indirgenmiştir. Diyaloglarda hâkim olan bu yeni yönelim 'nedenler arayıp bulma' şeklinde öne çıkarken, Nietzsche bunları gerileme ifadesi olarak görür.

"Sokrates'le birlikte Yunan zevki diyalektiğin yararına değişime uğrar. Herşeyden önce daha soylu bir zevkin yenilgisidir bu; ayaktakımı, diyalektikle yukarıya çıkar. (...) ancak beş parmağın beşini de göstermek uygun değildir. Kendini kanıtlamak zorunda olan az değerlidir. Genel olarak, henüz otoritenin iyi bir gelenek olduğu, kişinin nedenler göstermeyip, buyruk verdiği yerde, bir tür soytarıdır diyalektikçi" (Nietzsche,

2000a: 105). Modern kültürün en belirgin sanatsal ürünü olan operada da bütünlüğün bozulması kendini gösterir: Operada anlatı, müziğin önüne geçmiştir. Seyirciden ilkin sözleri anlamasını beklemektedir; yani, önce akıl için anlaşılır olmalıdır.

Nietzsche'ye göre, modern çağın filolojik çalışmalarında da aynı durum görülmektedir. Sözgeleşi, kendi çağındaki Helen kültürüne yönelik öteki filolojik çalışmaların parça parça oluşundan, bundan ötürü bütünlüklü bir bakıştan yoksun olmalarından yakınırken, kendini 'bütüne yönelmiş ilk filolog' diye adlandırmaktadır Nietzsche.

Bozulan bütünlüğü en iyi ifade eden de, çağın uzmanlaşmaya olan merakıdır. Bu uzmanlaşma merakı, insanı yaşama ve varoluşa ilişkin bütünlüklü bir bakıştan yoksun bıraktığı sürece, tek tek bilimler yarar sağlamak yerine insanlığı gittikçe daha fazla çıkmaza sokacaklardır. Çağın eğitim anlayışı da, insanları bütünü kavrayıştan uzaklaştıran uzmanlaştırmaya yöneldiği için, bu eğitim, fenomenlerin çokluğu altında yatan birlik ve bütünlüğü görmeyi engellemektedir.

Nietzsche'ye göre apollonik ve dionizik öğeler arasındaki birliğin apollonik öge lehine bozulmasının en iyi göstergesi de. sokratik kültürle birlikte mitosun kültürün ufkundan yavaş yavaş silinerek yok olmasıdır. Ancak onsuz kültürün kendisi de yozlaşmak ve yok olmak zorunda kalacaktır. Çünkü Nietzsche'ye göre (hem genç hem de olgun dönem yapıtlarında) mitos her kültürün asli ögesidir.

Sokratik kültür, 'mitik' bir evren kavrayışından, 'eleştirel' ve 'şüpheli' bir kavrayışa geçişin ürünüdür. Bu geçişle beraber kültürel bir yozlaşma başlamıştır. Çünkü mitik temellerini yitiren, kültür yozlaşmaya ve sonunda yok olmaya mahkûmdur. Yaşamı düzenlemede onun insanlara sunmuş olduğu 'yoğunlaştırılmış dünya imgesi'nin kılavuzluğu olmaksızın, kültürün gelişmesi de olanaklı değildir.

"Mitos olmaksızın her kültür kendi sağlıklı, yaratıcı, doğal gücünü yitirir: Kültürdeki devinimi ancak onlarla kuşatılmış bir ufuk, birliğe, bütünlüğe kavuşturabilir. Hayal gücünün ve apollonik düş kurmanın bütün güçleri ancak mitos aracılığıyla, gelişigüzel dolaşmalarından kurtulur. Onun imgeleri, genç ruhun onların koruyuculuğu altında olgunlaştığı, insanın yaşamını ve mücadelesini onların işaretleri altında yorumladığı daimonik muhafızlar gibidirler" (Nietzsche, 2000a: 58).

Mitoslar genel olarak koruma, birleştirme, yönlendirme, yorumlama ve meşrulaştırma işlevlerine sahiptir (McGinn, 1975: 124). Yani, kültürün doğal ve yaratıcı yanlarını koruma, kültürdeki devinimi birleştirip ona bütünlüğü olan bir yapı özelliği sağlama, belli bir kültürdeki herkesi kendisine göre olgunlaştırıp yönlendirme, insanın kendi yapıp ettiklerini ve kendi dışında olup bitenleri yorumlamasında yol gösterme, son olarak da yapılanları meşrulaştırma işlevleri vardır. "Devletin kendisi bile bu mitik temelden daha güçlü yazılı olmayan bir yasa tanımaz" (Nietzsche, 2010 : 88). Mitoslar, 'genellik ve hakikatin kayıtsız şartsız biricik modeli' olarak görülmeyi isterler. Ancak Nietzsche'ye göre onların görevi bu işlevlerinden çok kavramsal değil de içgüdüsel, bilinçdışı bir bilgi sistemi, dolaysız bir tepki örüntüsü, düşünme ve eylemeye sınırlar koyup yaşamı düzenlemeye yardımcı olan bir 'ufuk' ya da 'sınır' çizici bir dizge olmasında yatmaktadır. Sokratik çağa kadar Yunanlılar, ancak sahip oldukları mitik gelenekleri sayesinde yaratıcı enerji ilerini en verimli şekilde kullanabilmişlerdir. "Her canlı, yalnız bir ufuk içinde sağlıklı, güçlü ve verimli olabilir; kendi etrafına bir ufuk çizme yeteneği olmayan ise... bitkin düşer ve hızla yok olmaya sürüklenir" (Nietzsche, 2010 : 106). "Mitos bir düşüncenin temelinde durmaz, onun kendisi başlı başına bir düşünüş tarzıdır" (Nietzsche, 2010 : 78). O, dünyaya ilişkin tasarımı kavramlar aracılığıyla değil olaylar, eylemler, ızdıraplar, çıkmazlar, trajik durumlar silsilesi şeklinde sunar; yani cansız, donuk kavramlarla değil; görülür, elle tutulur, canlı araçlarla. Böylece, insan ile yaşam arasına sokulan kavramlarla sağlanan dolaylı bağ yerine, yaşamla dolaysız bir bağ kurulmaktadır. Bu bağ da canlı ve sağlıklı bir kültürün zorunlu koşuludur.

Trajik çağda Yunanlılar, mitosların kendi apollonik sınırlarını aşarak, müziğin de etkisiyle en derin içeriğine ulaşması sayesinde yok olmaktan kurtulmuştur. Tragedya, çöküş halindeki mitik geleneğe yeniden hayat vermiştir. Ancak Yunanlıların bu mitik geleneği, Euripides'le birlikte bozulmaya başlamıştır. Çünkü Euripides, tragedyanın bu 'mitik öge' aracılığıyla kültürel işlevini yerine getirdiğini göremeyip bu ögeyi yok etmeye girişmiştir. Bunu da 'trajik kahraman' yerine 'sıradan insan'ı sahneye çıkartarak yapmıştır. Trajik kahramanın yaşantılarının biricikliği ve akıl almazlığının aksine sıradan insanın yaşamında akıl almaz hiçbir şey bulunmamaktadır. Bu da insanın yaşamla kurduğu trajik bağı yok etmiştir. Her şey benzerlerinin yardımıyla anlaşılacak, benzemeyen ya görmezden gelinecek ya da diğerlerine benzetilmeye çalışılacaktır.

Euripides'in bu tavrı, onun mantıkçı-sokratik geleneğe olan bağlılığının sonucu olup, içgüdüsel ve akıl almaz olan her şeye karşıdır. Bu tavır değişikliği "mythos" lehine "logos" ya da Nietzsche'nin ifadesiyle 'metafizik rahatlık' yerine 'dünyevi uygunluk'un geçirilmesidir.

Sokratik kültürle birlikte ilkin tragedyaya yozlaşmış, bununla ilişkili olarak kültürün kendisi de "mitik yuva'sından yoksun kalmıştır. Sokratik kültürün mantıksal çözümleme merakı ve 'akıl almaz', 'rastlantısal', 'belirsiz', 'biricik' olana duyduğu antipati insanları mitoslarla dolaylı ilişki kurmaya yöneltmiş, bu da onların içerdiği ebedi hakikatin tarihsel olguya indirgenip bayağılaştırılmasına yol açmıştır. Tarihsel bir olgu olarak ele alınıp aşkın anlamını yitiren mit, yaşayan bir gerçeklik olarak kültürün ufkundan da silinmiştir. Bunu şu şekilde ifade eder:

"Bir sözde tarihsel gerçekliğin sınırlarına doğru yavaş yavaş kaymak ve daha sonraki zamanlarda tarihsel iddiaları olan bir kerelik bir olgu diye ele alınmak mitosların yazgısıdır" (Nietzsche, 2010 : 102).

Nietzsche'ye göre, sınırlayıcı ve düzenleyici bir mitik gelenekten yoksun olan modern çağın insanı, kendine kök bulmak için sürekli eşelenip durmaktadır. Modern insanın tarih hastalığı, kaybettiği köklerini yeniden ele geçirme isteği; bilim çılgınlığı ise kendine sınırlar koyucu bir 'ufuk çizgisi'nden yoksun oluşu yüzündendir. Ona göre:

"Tatminsiz modern kültürün aşın tarih ihtiyacı, sayısız farklı kültürleri biraraya toplaması, tüketici bilme isteği, onun mitoslarını, mitik ana kucakım, mitik vatanım kaybetmesinin değilse neyin işaretidir? Soralım kendimize, bu kültürün böylesine ateşli ve böylesine endişe verici heyecanı, aç bir insanın önündeki yiyeceğe açgözlü saldınsmdan başka bir şey midir?" (Nietzsche, 2001: 89).

Bunun ondokuzuncu yüzyıldaki sonucu ise şudur: Doymak bilmez bilgi arzusu, sürekli kökleri arama, nostalji, tarih hastalığı. Nietzsche şöyle dile getirir bu durumu:

"Mitoslar olmaksızın yönlendirilen soyut insanın yanma soyut eğitim, soyut ahlak, soyut hukuk, soyut devlet konur: Sanatsal düşgücünün hiçbir mitos tarafından dizginlenmemiş başıboş gezintilerinden oluşan bir sanat, eski dayanağından yoksun, bütün olanaklarını tüketmiş ve bütün kültürlerden cılız bir şekilde beslenmeye mahkûm olmuş bir kültür düşünün- bu, mitik geleneği yok etmeye yönelmiş sokratizmin sonucu olan çağımızdır. Şimdi koca bir geçmişin yükü altında doyurulamaz bir açlık çeken mitossuz insan çıkıyor ortaya: Köklerini eşeleyerek, ona ulaşmak için çabalyor olsa gerek" (Nietzsche, 2001: 109).

Nietzsche'ye göre, trajik çağda mitosun sağladığı koruma, birleştirme, yönlendirme, yorumlama ve meşrulaştırma işlevlerini modern çağda yerine getirebilecek yeni bir mitosun olmayışının acısını çekmektedir insanlık. Amaçsızlık, kurlsızlık ve başıboşluk egemen olmuştur. Ruhsal açıdan dolu ve tatminkâr olan trajik çağ insanının yerine de, kendini hiçbir zaman tatmin edemediği bir 'keşif coşkusu' içinde bulan, neşeden ve ruhsal enejiden yoksun, hiç doyuramadığı bir açlık içinde kıvranan modern çağ inşam geçmiştir

'Hakikat'in konumundaki bu sarsıntı, sokratik kültürü, temel dayanaklarından biri olan rasyonelliğin bir kalıba sokmayı başaramadığı irrasyonel unsurların -rastlantısal, beklenmedik, belirsiz, yani hiikmedilemez olanın- toplu bir saldırısına uğratmıştır. Böylece ikibin yıldır varlığım sürdüren bir kültür, parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış, 'kötü' 'çirkin', 'değersiz', 'yanlış' olarak kabul edilip bugüne kadar bir tarafa bırakılmış olanlar, 'iyi', 'güzel', 'değerli', 'doğru' denilenlerin geçerliğini sorgulatarak, onlarla boy ölçüşmeye başlamıştır. Açıktır ki bu, Sokrates'le birlikte unutulmuş olan dionizik ögenin, apollonik biçimlere saldırıdır en genel anlamıyla. Yaklaşık iki bin yıldır yasaklanmış, görmezden gelinmiş dionizik ögenin eskimiş, yaşlanmış, geçerliğini yitirmiş apollonik biçimlere olan bu saldırısıyla, 'hakikat' olarak kabul edilen şeylerin aslında birer yorum olduğu, insanın yaşamını kendisine göre düzenleyeceği duyular üstü, aşkın bir temele sahip olmadığı kavranmış, böylece nihilizm artık kaçınılamayacak bir tehlike olarak Avrupa'mn gündemine yerleşmiştir.

1.2.1. Erdem

Erdem kavramı iyi olana yönelik olarak sürekli bir şekilde etik kavramına uygun düşen ve ahlaki açıdan doğru eylemlerde bulunmaya meyilli olmak anlamına gelmektedir. Erdem sözcüğünü felsefe litaretürüne kazandıran Yunanca "arete" kavramını her varlığın kendine has fonksiyonunu en iyi şekilde yerine getirme anlamının dışında insan ve insan davranışları için kullanan Sokratestir (Cevizci, 1999: 331). Nietzsche açısından ise erdem şu anlama gelmektedir: "Erdemlilik, istemek ve istenen olmak gibi herhangi bir olgunun zorunlu bir önceliği görülen, her türden en üst mertebede görülen ve güçlü olan mutluluk hissinden daha önce gelendir"(Nietzsche, 2002c: 147). Onun için bütün erdemler aslında psikolojik açıdan yalıtılmış olan tutku ve yüceltilen ruhsal durumlar olarak görülür. Nietzsche'ye göre; insanlık için duymuş

olduğumuz sevgi ve acıma duyguları iç güdülerimizin gelişim aşamasının sonuna doğru ortaya çıkmış olan erdeler olarak görülebilir. Ayrıca adalet, bireyin öç alma iç güdüsü sonucunda kaynaklıyken, erdem, güç istencinden, onur ise benzer olanın ve eşit güçte olanın tanınması ve onayından kaynaklı olarak görülmektedir (Nietzsche, 2002c: 147).

Nietzsche erdem olarak görülen bütün davranışların aslında budalalığa doğru bir yöne doğru evrildiğini, bütün budalalıklardan da erdeme yönelik olarak gidilmiş olduğunu ifade edip mevcut kavramın insan için can sıkıcı olduğunu, bu can sıkıntısını deneyimlemek için ise yaşadığımız dünyanın muhakak ki çok kısa geleceğini ifade etmiştir. Bu yüzdendir ki ebedi bir yaşam veya farklı bir dünya icat edilerek erdem farklı bir alana yansıtılmış böylelikle ebedi bir yaşamın varlığına inanmak farz olmuştur (Nietzsche, 2009: 151). Bu durumda kişi kendini yaşanan dünyanın dışında soyut bir aleme inanarak teselli edip var olmayan kategorilerle kendi kendini avutacaktır. Oysaki soyut bir dünyaya yönelik Nietzsche açısından bireyin kendine yabancılaşmış iç güdülerini de zamanla yok saymasına sebep olacaktır. Ona göre: Kendini yadsıma ve alçak gönüllü geri çekilme bir erdem olmayıp, bir erdemden bosa harcanmasından başka bir şey değildir (Nietzsche, 2009: 145).

Gelinen nokta itibarıyla Nietzsche açısından erdem hangi anlama gelmektedir? Özellikleri nelerdir? Ona göre:

1. Erdem olarak görülen kavram her durumda ve her koşulda erdemi veya erdemli olmayı şart koşmamalı aynı zamanda sürekli bunu dile getirip erdeme yönelik vurguda bulunmamalıdır.

2. Gerçek erdem, erdem olarak görülen yapıların olmamasının da bireyde herhangi bir kayıp yaratmaması durumu olarak görülmeli ayrıca bazen de kişiler arasında ki gereksiz olmayan samimiyet durumları olarak da görülebilir.

3. Yine gerçek erdem, kendi kendinin propagandasını yapmayan bir davranış olmalıdır.

4. Erdem kendisi için olandır. Başka nosyonların varlığına ihtiyaç duymazdır.

5. Son olarak erdem, yasaklı olarak görülen herhangi bir davranışı veya durumu gerektiği takdirde yapıp yasağı çiğnemektir (Nietzsche, 2009: 141). Görüldüğü üzere Nietzsche erdem olarak ifade edilen kavramın bu şekilde bir içeriğe sahip olması

gerektiğini mevcut maddeler yoluyla ifade etmektedir. Erdem kavramı genel anlamda herkes için aynı içeriğe sahip olmayıp değişken bir yapı arz etmektedir. Bu durumda mutlulukta buna bağlı olarak değişkenlik arz eden bir yapıda olmak durumundadır. Ona göre erdem daha önce de değinildiği gibi her türlü yüksek davranıştan doğan mutluluk içgüdüsünden daha önce gelen olmalıdır.

1.2.2. Mutluluk

Genel anlamda mutluluk kavramı, insan yapıp etmelerinin ve tüm etkinliklerinin sonucu olarak yaşam içerisindeki en üst nokta ve amaca kavuşma durumu olarak adlandırılmaktadır (Cevizci, 1999: 666).

Nietzsche'ye göre mutluluk nedir? ya da genel geçer bir mutluluk durumu var mıdır? Onun açısından mutluluk verecek durum ancak üstinsanı yaratmak ile olanaklı olup bir diğer açıdan güç istencine sahip olmak da mutluluğun kaynağı olacaktır. Birey gücü arzulararak kendini güçlü hissettiği zaman ve kendi benliğine ters düşecek tavır sergilemediği ölçüde mutluluğa kavuşmuş olacaktır (Nietzsche, 2002b: 80). Ona göre mutluluk genel geçer olmayıp geçici bir şey olarak görülmekte ayrıca sonsuza kadar mutluluğu yakalamayacağımızı da söylemektedir. Bu durumu şu şekilde izah etmektedir: “Derin acıların insanı, mutlu olduğu zaman kendini ele verir. Sanki kıskançlıktan, ezip çiğnemek, boğmak istercesine, mutluluğu yakalama yolu vardır, ah bir bilebilse uçup gideceğini (Nietzsche, 2009: 207). Geçici olan mutluluk anlık olup yaşantılar doğrultusunda bireyin o anki tatmin olma durumudur. İnsanın anlık mutluluk durumu kendi iç dünyasında gerçekleşen bir yapı arz etmektedir. Çeşitli kurallar ve değerler sisteminin oluşturulmasıyla beraber durum farklılaşmıştır.

Nietzsche'ye göre kurallara bağlı olarak ahlaki değerlerin gelişmesiyle bireylerin mutluluğu bozulmuş, insan kendisi ve diğer insanlarla artık mutsuz olarak yaşamaya başlamıştır. O, en ahlaki davranışın ahlaki olarak kabul gören eylemden sonra kendini mutsuzluğun ortasında bulmaktan başka bir şey olmadığını ifade eder.

Yaşamın özü değerler yaratmaktır. Değerler sistemi oluşturarak dünyaya şekil veririz aynı zamanda. Mutluluğun bozulmasının sebeplerinden birini Nietzsche Hristiyan ahlakına dayandırır. Ona göre dünyada ki gerçeklik görünüşlerden ibaret olup, hiçbir görünüşün arkasında ise “hakiki” bir dünyanın olmadığını ifade eder. Ne kadar göz varsa, o kadar da hakikat vardır, bu açıdan genel geçer hakikat yoktur. Hakikatin

olmadığı sadece değişimin olduğu dünyada, insan kendini yaratıp kendini aşmak durumundadır (Nietzsche, 1990a: 14). Bu şekilde Nietzsche Hristiyanlığın eleştirisini yaparken ona göndermede bulunarak bireyi etkisi altına alıp mutluluktan uzaklaştırdığına vurgu yapar.

1.3. Hristiyan Kültürü

Hristiyanlık dünya çapında insanlığın büyük bir oranının kabul edip uygulamış olduğu inanış biçimidir. Bu dinin temelinde Hz. İsa'nın bulunmakla beraber günümüzde ki Hristiyanlık, Yahudiliğin inanç, ibadet ve ritüelleriyle Yunan ve Roma (Greko-Romen) toplumlarının kültlerini bir araya getiren kurtarıcı tanrı dini olarak bilinir. Nâsıralı İsa'yı dinin temelini alan bir Yahudi Mesîhî hareketi olan Hristiyanlığın peygamberi İsa'nın, İsrail'i gelecek Tanrı'nın Krallığına hazırlamak niyetinde olmuştur. Ama günümüz Hristiyanlığı, İsa'nın havarilerinin arasında çok sonradan yer alan Pavlus'un yorumlarıyla farklı bir anlam kazanmıştır (Tümer, 1993: 232).

Nietzsche, Batı Metafiziğini ifade ederken Platoncu geleneğe vurgu yaparak Hristiyanlığın özünde onun olduğunu ifade eder. Nietzscheye göre Hristiyanlık Platoncu geleneğin, yaygınlaşmış, geniş yığınlar tarafından kabul gören ete kemiğe bürünen şeklidir; “Hristiyanlık halkın Platonculuğudur.”(Nietzsche, 2009: 8).

Hristiyanlık yaşamı değersizleştirip soyut bir alem yaratarak nihilizm sorununu meydana getirir. Nietzsche'nin Tanrı Öldü sözüyle ifade ettiği gibi Hristiyan ahlakı kendi değerlerine yabancılaşmış değersiz bir hal almış ve nihilizm kaçınılmaz olmuştur. Mevcut sorun ise Nihilizm sorunudur. Hristiyan inancı zayıf bireyler üzerinde Nietzsche'ye göre muazzam bir tesire sahiptir. Zayıf insan acıma dini olarak görülen Hristiyanlığın yaratmış olduğu olmayan kategorilerin çatısı altında kendine yer edinerek onlara soyut anlamlar yükleyerek bunları da hakikat zannederek kendisi üzerinde etki kurmasına izin verir. Burada bireyden başlayan decadence durumu zamanla topluma yayılarak bir hastalık halini alır.

Nietzsche açısından on dokuzuncu yüzyılda etki sahibi olan Hristiyanlık Platon'un egemen olduğu ve onunla başlayan idealizm felsefesi içinde yaşanan dünyadan vaz geçmek demektir. Ayrıca onlardan farklı bir yapıdaymış gibi görünen bilim de Hristiyanlığın karşısında yer almadan onun en soylu biçimi olarak görülür. Onların birbirlerine karşı çatışmaları, sanılanın aksine öze değil, birbirlerinin

biçimlerine yönelmiştir. Bu bakımdan, bunların hepsi birlikte ele alınıp sorgulanmaya gidilmelidir (Nietzsche, 2000: 109).

"Hıristiyanlığa, acımanın dini adı verilir. - Acıma, yaşam duygusunun erkesini arttırıp gerilime etki eden duyguların zıttı olan bir duygu olarak görülür: çöküntü verici bir etkisi yaratır. Kişi acıma duyduğunda, kendi gücünden zayıflatır. Acıma yoluyla, zaten acı çekmenin kendisinin yaşama getirdiği güç enerjisi, yoğunlaşır, farklılaşır. Acı, acıma yoluyla bulaşıcı bir hastalık halini alır; bazen ise acımayla, nedeninin büyüklüğü ile çarpık bir orantı oluşturan bir toplam yaşam eksilmesine, hayat enerjisinin noksanlığına doğru bir hal alır"(Nietzsche, 2000: 17).

Hıristiyanlığı acımanın dini olarak ifade eden Nietzsche, acıma hissiyatının, insanı güçsüzleştiren, yozlaştıran ve bozguna uğratan bir duygu olduğunu söyler.

Nietzsche yine Hıristiyanlığa olan tavrını Deccal adlı eserinde şu sözlerle bizlere ifade eder:

Günaha karşı sonuna kadar savaş: Günah, Hıristiyanlığın kendisidir.

1. Doğaya her türden aykırılık, günah olarak adlandırılır. Oysaki En günahkâr insan, rahiptir aslında çünkü o, doğaya aykırılığı öğretir. Rahibe gösterilecek olan, nedenler değil oysaki tımarhanenin kendisi olmalıdır.
2. Herhangi bir tanrıya tapınma ritüeline katılım sağlamak kamu ahlâkını hiçe saymaktır. Protestanlara, Katoliklere davranıldığından daha katı; liberal Protestanlara da dini bütünlerinden daha katı davranmak gerekir. Hıristiyan olmaktadır suçluluk durumu, bilime yakın olmaklığa göre daha fazladır. Bu açıdan en suçlu olan kişi filozofun kendisinden başka kimse değildir.
3. Hıristiyanlığın yılan yumurtalarını kuluçkaya yatırdığı lanet delikler, yerle bir edilmeli ve yeryüzünün rezaletli yerleri olarak geleceğin korkulu ibret vesileleri olarak görülmelidir. Bu delikler zehirli yılanların yetiştirilmiş olduğu yerler olarak ifade edilmelidir.
4. Temizlikten bahs etmek doğaya aykırı olmaya kamusal bir kışkırtmadır aslında. Cinsel yaşamın sürekli hor görülmesi, "kirlilik" kavramıyla her kirletilmesi, yaşamın kutsal ruhuna karşı işlenmiş en büyük günahdır.
5. Bir rahiple birlikte aynı masada yemek yemek, çıkarttırır; bununla kişi kendini doğru dürüst insanlar topluluğundan aforoz etmiş olur. Rahip, bizim

artığımızdır, - onu kaçak ilan etmeli, açlığa mahkum etmeli, bir tür çöle göndermelidir.

6. "Kutsal" olarak anılan tarih, hakettiği adla, lanetli tarih adıyla anılmalı; "tanrı", "mesih", "kurtarıcı", "aziz", sözcükleri küfür olarak, suçlulara verilen nitelermeler olarak kullanılmalıdır.
7. Bunlar dikkate alındığı taktirde gerisi kendiliğinden gelir" (Nietzsche, 2000:105-106).

Yine Nietzsche şu sözlerle devam ederek Hıristiyanlığın aslında bir uydurma olduğunu dile getirmeye devam eder:

"Hıristiyan inancının, Tanrı'nın hakikat olduğu, hakikatin tanrısal olduğu inancının tutuşturmuş olduğu yangından anlamaktayız ama ya Hıristiyanlık otoritesini günden güne daha fazla kayıp ediyorsa ya tanrısal olan şeylerin tümünün de yanılgıdan, körlükten, yalandan başka bir şey olmadıkları çıkıyorsa ortaya ya Tanrı'nın kendisinin, bizim en uzun sürmüş yalanımız olduğu çıkıyorsa ortaya? Burada durmak ve uzun uzun düşünmek gerekir. Bilimin kendisinin bir gerekçeye ihtiyacı var bundan böyle " (Nietzsche, 2004: 175).

Ayrıca Hıristiyan vicdanını tıpkı bir sahtekârmışçasına hareket ettiğini ifade ederek bizlere sunar. Ona göre Hıristiyanlık kişiyi papazlar aracılığıyla uyutarak yaşamdan koparır. Nietzsche şu sözlerle devam eder:

"Hıristiyan vicdanının günah çıkarıcı papaz inceliği ve bu vicdanın bilimsel vicdana, kayıtsız şartsız düşünsel-temizliğe yansıtılıp yükseltilmesi. Doğayı, bir Tanrı inayetinin ve himayesinin ispatı şeklinde görmek; tarihi, ilahi bir bilinci belli bir şekilde yorumlamak, ahlaksal bir dünya düzeninin ve ahlaksal nihai-amaçların sürekli bir uzlaşımı olarak dile getirmek; kişisel yaşantıları, sofu insanların yeteri kadar uzunca bir zaman yapmış oldukları gibi, sanki her şey ilahi bir takdimmiş, işaretmiş gibi, her şey ruhun selameti aşkına düşünülmüş ve gönderilmiş şekilde sunmak: bundan böyle bitti bu, vicdan karşı buna, tüm incelikli vicdanlar uygunsuz ve sahtekârca bir şey olarak, yalancılık, feminizm, zayıflık, ödeklilik olarak görüyor bunu" (Nietzsche, 2004 : 185).

Nietzsche bu şekilde her şeyi kaderci bir yapıya dayandıran oysaki tamamen çıkar odaklı bir inanış biçimi olan Hıristiyanlığın yavaş yavaş kendi sonunu hazırladığını vurgulayarak şöyle der: Hıristiyanlığın yıkılışı kendi kendinin yüzündendir. Onun içinde gerçekliğin güçlü içgüdüleri ile bir şeyler hasıl olmaktadır. Bu sebeple şimdi gerçeğe yönelik iki bin yıllık eğitimin saygı uyandıran felâketinin Tanrıya inanıp yalanını kendine yasaklamasının zamanı olgunlaşmıştır. Dinin çöküşünde uzunca bir zamandan beri olduğu gibi, insanın bir yapaylığı ortaya çıkmaktadır: İnsan eseri ve

deliliği. Bu sebepten nihilizmin en dipsiz derinliği şu cümlede kendini dile getirmektedir: Tanrı ölmüştür. O nereye gitmiştir. Ben onu da söylemeliyim. Onu biz öldürdük; siz ve ben! Biz hepimiz onun canileriyiz, ama bunu nasıl oldu da yaptık? Biz denizi nasıl oldu da içip bitirebildik? Biz nereye hareket ediyoruz? Bir sonsuz hiçliğin içinde yolumuzu yitirmiyor muyuz? Tanrı ölmüştür, Tanrı ölü kalacak! Bütün canilerin canisi olan biz kendimizi nasıl avutacağız?" (Weischedel, 1993:351- 352).

Hıristiyanlığın tanrısına olan güvenin de yavaş yavaş sarsılacağını ve aslında kurmaca bir dinin çok iyi düşünülmüş ve planlanmış hileleri günden güne anlaşılır bir hal almaktadır ona göre: Hıristiyanlığın o dahiyane hilesini aniden karşımızda bulunca insanın borcu için kendini kurban eden olarak anılan Tanrı, kendi alacağını kendi ödediği düşünülen Tanrı, insanın karşılayamaz hale geldiği şeyi karşılayabilecek tek şey olarak Tanrı - borçlusu için kendini kurban eden alacaklı, sevgi yüzünden (inanmalı mı buna?), alacaklısına olan sevgisi yüzünden!.. (Nietzsche, 2004: 100) ifadeleriyle tamamen bir aldatmaca olarak gördüğü Hıristiyanlığı eleştiri yağmuruna tutarak Hıristiyanlığın tanrısına olan güvensizliğini de dile getirir.

Nietzsche açısından Hıristiyan ahlâkı, en temel değerlendirme ölçütü olan hakikat istemi ile oluşu itibarsızlaştırıp nihilistlik bir yaşamı olanaklı bir hale getirir. Fakat bu ölçüt, ait olduğu ahlâkın kendisine yöneldiği taktirde, onun sonunu beraberinde getirecektir. Bu bağlamda Nietzsche, söz konusu değerlere dayanak gösterilen en büyük yanılmanın, yani Tanrı'nın ortadan kaldırılmasını, Hıristiyan ahlâkının ilk erdemi olan doğruculuğun mantıksal bir sonucu olarak göze çarpar. Nietzsche açısından, Hıristiyan ahlâkı, Hıristiyan doğruculuğunun art arda gerçekleştirdiği çıkarımların ardından, en çarpıcı, "bütün bu hakikat arzusunun manası nedir?" sorusunu ortaya sorarak, yani hakikat arzusu kendi bilincine vardığında bitecektir. (Nietzsche, 2001: 149-150).

Nietzsche kişiyi kendine yabancılaştıran ve yaşam içerisindeki iç güdüleri görmezden gelen Hıristiyanlığı bu yönünden dolayı eleştiri yağmuruna tutup aynı zamanda da üst insan olarak ifade ettiği idealin vuku bulması için de bir olanak olarak sunar. Ona göre Hıristiyan ahlâkı, nihilizmi kaçınılmaz olarak etkin kılmıştır sebebi ise hakikat olarak sunduklarının içini boşaltıp gerçek hakikat olarak göstermesinden kaynaklıdır. Bu yüzden tüm değerler yeniden ele alınıp değerlendirilmelidir ki içi boşaltılan değerlerin yıkılıp yenisini yaratabilme olanağını yakalayabilelim.

1.4. Decadence ve Kùltür

İnsan ve kùltür araştırmalarına yoğun bir ilgi harcayan Nietzsche Batı felsefe geleneği içerisinde yabancılaşma olgusuna dikkat çekip irdelemiştir. Yabancılaşma Fenomenini Nietzsche decadence olarak isimlendirir ve onun felsefi dūřuncelerinin temel konuları arasında yer alır. Decadence, Fransızca bir kelime olup Latince ‘decadere’ den turetilmiştir. Anlamı; dūřme, okmedir (Baykan, 1989: 1). Tùrkede ki gibi, Almandada da anlamını tam olarak karşılayan bir kelime olmadığından Nietzsche eserlerinde kelimenin orijinal Fransızca halini kullanmayı tercih eder.

Nietzsche’nin yeniden değerlendirme ilkesiyle amaçladığı Şey aslında decadence probleminin araştırılmasıdır. O eserlerinde yabancılaşma fenomenine de bağlı olarak mevcut kavramı tabiat, toplum ve insan yaşamının içerisinde inceleyip yorumlar. Fakat onun eserlerini incelerken benzer temaları işlediğini ve işlenen temaların biri tamamlanmadan ötekine geçildiğini fakat başka bir eseri incelendiğinde Şunu fark etmek mùmkùn olur tekrardan diğer eserde yarım kalan noktaya yine vurgu yapar. Onun Őahsına münhasır bu üslubu eserlerini anlamayı ve hakkında çeşitli yorumların ortaya çıkmasını doğurur. Decadence kavramının da bazen farklı Şekillerde yorumlanmasının sebebi budur.

Decadence’ı belirleyen ana nitelikleri Şöyle ifade edebiliriz:

- 1- Bitkinliğin giderek fazlaľařtıęı bir alanda "ilerleme"den söz edilir; bozuk itkilerin en büyük örneği aslında Hıristiyan inancıdır.
- 2- Ařırđı duyarlılık olayları olduğundan fazla büyütür; acı birliğin dayanan bir ahlâk ortaya çıkar: Altmism,
- 3- Neden ve sonuç birbiriyle karıştırılır; kişi çöküntüsünü kendisinden başka yerlerde arar.
- 4- Artık acı ekilmeyecek bir durum aranır; bilinmeyen durumlar bilinen durumlardan daha çok değer kazanırlar, üstün görülürler (Nutku, 1968: 139-140).

Avrupa kùltürünün içinde bulunduğu durumu yozlamış olarak gören Nietzsche onu hastalıklđ olarak görüp onun hastalığının nedenini araştırır. Ona göre hasta olan Avrupa Kùltürü hayata yüzünü dönerek yaşam için değerli olan her türlü i güdüsel davranış görmezden gelinerek hastalık kapmıştır. Bu durumda Decadence durumu

kaçınılmaz olarak ortaya çıkmıştır. Decadence'ı kendine özgü tarzda ele alıp inceleyen ve birçok eserinde işleyen Nietzsche, hiçbir sisteme bağlı kalmamış, başka bir deyişle herhangi bir sistemin çemberine kendini sıkıştırmamış bir filozof olarak göze çarpar (Mengüşoğlu, 1992: 310). Decadance aslında son derece doğal bir olgu olarak göze çarpar. Atıkların, çöküşün ve yok etmenin ayıplanmaması gerekir: Bunlar yaşamın, yaşamın büyümesinin gereklilikleridir. Çöküş olgusu hayatın herhangi bir gelişimi ve ilerlemesi kadar gereklidir. İnsan bunları hiçbir durumda önüne geçemez. Öte yandan nedenler adil davranmamızı sağlar (Nietzsche, 2010: 45). Bir toplumda decadence'ın ortaya çıkışı, meydana gelen ve gelebilecek değişimlerin yadsınması, engellenmesi manasına vurgu yaptığı için son derece önemlidir. Ahlakın değişime kapalı yapısı içindeki insan, alışkanlıklarının dışındaki her şeye gözlerini kapatarak toplumdaki bozulmaları fark edememesi, çeşitli problemlerin daha da kompleks hale gelmesine sebebiyet verir. Decadence, engellenmesi gereken bir durum olmayıp son derece gereklidir. Eğer ilişilmesi gereken bir şey varsa, o da organizmanın sağlıklı parçalarının korunmasıdır (Nietzsche, 2010: 47). Decadence ile mücadelenin ilk adımı onunla yüzleşip hakikatle karşı karşıya gelebilmektir.

Nietzsche'nin bakışıyla decadence kavramını irdelediğimiz zaman; düşüncüyü yıpratıcı ve düşünceye etki eden çağlar olduğunu fark etmekteyiz. Düşünmenin hastalıklı durumu, bütün, değerlerin yıkılışı ile birlikte kendini gösterir. Var olmayışın var olmaktan daha iyi olup olmadığı sorusu hastalıklı bir durumdur. Bu değerlendirmede decadence ağır basmıştır (Nutku, 1968: 138).

Decadence, insanları baskı altına aldığı ve insan türünün alçalarak gerilemesine neden olduğu için Nietzsche'yi derinden etkileyen bir sorundur. Onun açısından bir toplum genç kalma bakımından özgürlüğe sahip olmayıp bir toplum ne kadar enerjik ve cesur ilerliyorsa, başarısızlığa ve bozulmaya uğrama bakımından o kadar hızlı, çöküşe de o kadar yakın olarak görülmektedir (Nietzsche, 1996: 31). Bireylerin yaşamına etkileri nedeniyle bu sorunla savaşıyor Nietzsche, decadence'ı insandaki görünümü açısından şöyle tanımlar:

"Ahlak olarak görülen ve iyileştirici bir rol üstlenen -buna Hıristiyan ahlakı da dahildir denilebilir ki Hıristiyanlık güce ulaşmak için elinden geleni yapan decadence'tır.- tüm değerler yanlış bir anlamadan ibarettir. Gün ışığının en parlağı, her şeyden üst akıllılık, aydınlılık, soğuk, dikkatli, içgüdüsel yaşamın bizatihi kendisi, iç güdülerin karşısında olan bir hastalık

durumdur- ve erdem olarak görülen kavrama, sağlığa, mutluluğa tekrardan geri dönüş yoktur. İç güdülere karşı mücadele etme durumu- bu decadence formülünün adıdır. Yaşamın ilerlediği sürece, mutluluk ve içgüdü aynı anlama gelmektedir" (Nietzsche, 2000: 20-21).

Bireyin içgüdülerinin küçümsenmesi ve eylemlerini belirleyen mevcut içgüdülere bağlı olarak sürekli bir şekilde görmezden gelinerek yok sayılması kişinin kendi benliğini kayıp edip kendinden vaz geçmesi anlamına gelir. Bu durum bireyin yaşamını anlamsızlaştırır ve yozlaşan decadence değerler ile yaşamak durumunda kalır. Yaşam kendi başına anlam taşımadığı için tüm bireyler için genel geçer bir doğruluk durumu da söz konusu değildir. İnsan bizatihi yapması gereken şey bireyin yaşamın içerisinde yer alan tüm decadence durumlara karşı yaşamın bütünlüğünü bozan değerleri gözden geçirip onları yıkıp kendi perspektifinden yorumlayıp yeni değerler üretmektir. Bireyde olduğu gibi toplum içinde hal böyledir. Decadent olarak görülen bir toplum kendini yenileyip kendini aşma durumunu gerçekleştiremez. Fakat bu türden toplumlar ancak kendini muhafaza edebilirler. Fakat onların bu türden davranışları çöküşlerine etki edecektir çünkü yenilik olmazsa olmazdır. Nietzsche açısından decadent toplum içinde yaşayan insanların mevcut ihtiyaçlarına çare bulamayan onları tatmin etmeyen toplum türüdür. Ona göre gelişme ve ilerleme hayatın anlamıdır. Değişim şarttır. Kendi üzerine yükselerek büyüüp ilerleme bir nevi yeniden doğuşu da temsil eder. Gelişmenin sağlanabilmesiyle toplumda bozulan değerlerin atılmasıyla gerçekleşecektir.

Doğal bir sürecin parçası olarak görülen bozulma ve çürüme, toplum, insan ve kısaca ifade etmek gerekirse yaşamın hemen hemen her yerine nüfuz etmiş olan sürecin bir özelliğidir. Söz konusu çürümeye sebep olan bozulmuş parçalar seçilip çıkarılmazsa sağlam olan parçaları da etkileyip onlara zarar vereceği için bunlar yok edilmelidir. Nietzsche kendisini ‘‘decadent² ve başlangıç’’ olarak adlandırırken (Nietzsche, 2003: 15) Putların Alacakaranlığı adlı eserinde filozofların zorunluluk haline gelen decadence'la mücadele etmesi gerektiğine vurgu yapar ama sonunda onu alt edeceğine inanmak filozofun kendini kandırmasından başka bir şey değildir (Nietzsche, 2000: 20).

Hangi toplum olursa olsun, çok güçlü olduğu zamanlarda dahi bozulan parçalar oluşturabilmektedir. Ama toplumu decadent olmaya yönelten artık maddelerin ortaya çıkması değil, toplumun onları kendi içerisinde sindirememesi onları

---

² Nietzsche decadence kavramını olduğu gibi decadent kavramını da Almancaya çevirmeden kullanmaktadır. Bu kelime Türkçeye çürük, artık, bozuk, düşük, yoz diye çevrilebilir.

dışkılayamamasındandır. Modern toplumun durumu da işte buna benzemektedir (Nietzsche, 1996: 39).

Gelinen nokta itibariyle decadence bir toplum kavramını Nietzsche açısından ifade edecek olursak, artık bireylerin gündelik hayatta tatminini karşılayamayan, yaşam içerisindeki değerini yitirmiş kurallara sahip sıkı doktrinlere sahip toplum olarak görülür. Ona göre hayat sürekli bir ilerleme ve değişime tabidir. Decadent toplumda değerler değersizleşmiş, bireyler ruhsal anlamda bir çöküntü haline bürünmüş ve bireyin iç güdüleri görmezden gelinerek insanların kendilerine yabancılaşıp kendilerini unuttuğu gözlenir. Decadent toplum budur.

Modern kültürü eleştirirken decadence nosyonunu vurgu yapan Nietzsche, söz konusu kültürü decadent yapılardan doğan bir bütün olarak gördüğü için onu hasta olarak nitelendirir. Mevcut hastalığı düzeltmenin ilacı ise bu yapıları ters düz edip put olarak görülen tüm değerleri parçalamak gerekir. Fakat decadence bir olgu olması yönüyle tam anlamıyla hiçbir şekilde ortadan kaldırılması söz konusu değildir. Çünkü bu olgu yaşam için zorunludur. Onu yok etmek mümkün değildir her ne kadar bilincimizin bunu istemesine rağmen (Nietzsche, 1996: 30). Çünkü yaşam fenomeni olarak decadence doğal bir olgudur.

Felsefesi sağlam manada tahlil edilmediğinde veya eserleri önemli bir şekilde ayrıntıya inilerek dikkat edilmeyip yapıtları arasındaki işlenen temaların bağlantısına dikkat edilmediği takdirde Nietzsche'nin decadence kavramına düşman kesildiği fikri söz konusu olabilir. Oysaki onun açısından decadence doğal bir fenomen olarak yaşamda yer almaktadır.

1.4.1. Ahlak ve Dinde

Nietzsche yaşamış olduğu dönemde Hıristiyan Kültürünün, çöküş halinde olan değerlerini kendi çatısı altına alarak onları gözetimi altında tuttuğunu düşünmüştür. Din ve ona bağlı olarakta ahlak çöküntü halindeki değerleri insana yansıtarak bireyleri hasta konumuna getirmiştir.

Nietzsche'nin yapıtları incelendiğinde eserlerinde işlemiş olduğu konular arasında ki bütünlük görmezden gelinip yüzeysel bir şekilde yorumlandığında sanki onun ahlak kavramına karşı bir tiksinti duyduğunu veya bu kavramın olmaması gerektiği sonucunu

çıkartabiliriz. Bu açıdan zaman zaman yanlış anlam ve yorumlar ortaya çıkabilmektedir. Bunun temel sebebi ise daha önce de ifade ettiğimiz gibi eserlerinde ki metaforların bir hayli fazla olması bir de işlenen temalar arasında ki kopukluğun söz konusu olmasıdır. Nietzsche decadence durumunun sebeplerinden biri olarak ahlak kavramını görmüş olsa da tam anlamıyla onu yadsımamaktadır. Çünkü ahlak bireyin doğası gereği iç güdüsel olarak topluluk halinde yaşamının vermiş olduğu bir iç güdüdür aslında. Nietzsche'nin mevcut kavramla ilgili düşüncesini şu sözlerden anlamaktayız:

İnsanlığın her döneminde insanlar belli kalıplara sokularak dizginlenme çabası içerisinde olmuştur. Ahlakın temel dayanağı budur. Ama ahlak kavramının ifadesinin çatısı altında yatan çeşitli kelimeler birbirinden farklı eğilim ve farklılığı sır gibi saklanmaktadır. Bireyi yabancı olarak gören ve onu ehlileştiren bir kavram olarak ahlak, insan ırkının ıslah edilmesi olarak tanımlanır. Oysaki hayvan bilimsel kavramlar gerçeği açık ve net bir şekilde ifade etmektedir. Fakat kavramın ardındaki sır perdesinin kaldırılıp gerçekliğin anlamını herhangi bir din adamı bilmek istemez. Bir hayvanın 'ehlileştirilmesini' onu 'ıslah' olarak isimlendirmek kulağımıza nerdeyse şaka gibi gelmektedir. Hayvan eğitim alanları hakkında bilgi sahibi olan biri, oradaki hayvanın 'ıslah' edildiğinden kuşku duyar. Hayvan orada gücünü yitiriyor, daha az zararlı kılmıyor, korkunun bunaltıcı etkisiyle, acıyla, yaralamayla, açlıkla sayrılı bir hayvan haline bürünüyor. - Din adamının 'ıslah' ettiği insan hayvanından da olay farklı olmuyor (Nietzsche, 2002c: 147).

Nietzsche'nin insan ile ilgili görüşleri ele alındığında onun tektip bir birey modelini yerine çeşitli insan tiplerinden söz eder. Ona göre genel manada insan kavramının kesin olarak net bir karşılığı yoktur. Çünkü bugün insan diye nitelenen kavramda sürü iç güdüsünün nitelikleri görülür. İşte bu sürü insanının iç güdülere dizginlenerek ehlileştirilir. Ahlak da bura da devreye girerek önemli bir rol üstlenir. Zamanla sürü iç güdüsünün yükselmesiyle beraber sürüde önem kazanma durumu ortaya çıkar bu durum ise insanlığın neslini tehlikeye düşürerek bir tehdit konumuna gelir.

Nietzsche'nin ahlakla ilgili görüşleri incelendiği zaman ahlak kavramının, ahlakın ötesine geçerek yorumladığı görülecektir. Yani onun ahlaki değerlendirmelerinin özünde tutkuların olması söz konusudur. O, ünlü eseri *Putların Alacakaranlığı*'nda şöyle der: ahlaki gerçek diye bir şey yoktur, olayların ahlaki açıdan sadece yorumlanması vardır. Bu da yanlış olarak yorumlanabileceğine kapı aralar.

Yine Nietzsche'nin *Şen Bilim* adlı yapıtı ele alındığında geleneksel olarak Hıristiyan ahlakının sonunun geldiğinin sinyalini veren Nietzsche ünlü "Tanrı Öldü!"

sözünü kullanarak ahlaki anlamda değerli görülen kavramları yerle bir eder. Bunu da şu sözlerle dile getirir:

"Öğle öncesi aydınlığında bir fener yakan, Pazar yerinde koşarken durmadan 'Tanrıyı anyorum! Tanrıyı arıyorum! 'diye bağırarak kaçık adamı henüz duymadınız mı? Oradakilerin çoğu tanrıya inanmayanlardan olduğu için onun böyle davranması büyük bir kahkahanın patlamasına yol açtı, onu kışkırttı. Ne, yolunu mu şaşırması?' diye sordu biri. Bir başkası Çocuk gibi yolunu mu kaybetmiş dedi. 'Yoksa saklanıyor mu?', 'Bizden korkuyor mu?', 'Yolculuğa mı çıkmış?', 'Yoksa göçmüş mü?' Onlar birbirlerine öyle bağırarak güldüler. Kaçık adam onların arasına sıçrayıp bakışlarıyla onları delip geçerek 'Tanrı nerede?' diye sorar, 'şunu da söyleyeceğim, onu biz öldürdük-sizlerle ben! Onun katiliyiz hepimiz. Ama bunu nasıl yaptık? Denizi kim içebilir? Bütün çevreni silmemiz için bize bu süngeri kim verdi? Onu güneşinin zincirlerinden kurtarır iken ne yaptık biz yeryüzünde? Nereye gidiyor şimdi dünya, biz nereye gidiyoruz? Bütün güneşlerden uzağa mı? Sürekli, boş yere geriye, öne, yana, bütün yönlere atılıp durmuyor muyuz? Üst alt kaldı mı? Sanki sonsuz bir hiçte yolumuzu yitirmiyor muyuz? Boş uzayın soluğunu duymuyor muyuz? Hava giderek soğumuyor mu? Giderek daha çok, daha çok gece gelmiyor mu? Öğleden önce fenerleri yakmak gerekmiyor mu? Tanrıyı gömen mezar kazıcılarının yaygarasından başka bir ses duyuyor muyuz? Tanrısal çürümeden-Tanrının çürümesinden başka koku duyuyor muyuz? Tanrı da çürüdü. Tanrı öldü! Tanrı öldü! Onu öldüren de biziz!" (Nietzsche, 2003: 130).

Tanrı öldü sözü Heidegger açısından insan bilincinin ve algılama yetisinin dışında olan şeyler için kullanılmıştır. Ona göre burada tanrı ideal olan her şeyi temsil etmiştir. Platoncu düşünceyle beraber Hıristiyan duyuları aşan tüm yapılar gerçek sayılarak bu dünya görmezden gelindi (Heidegger, 2001: 18) ifadeleriyle, tanrı öldü sözünün yorumlanmasını yapar. Bu bağlamda bu ölüm yaşamdan farklı olarak duyulur ötesi bir varlık tarafından yönlendirilip sunulan yaşam gayesinin yadsınması ve ahlakın doğal, ilahi ve rasyonel bir temelini olmayışının anlaşılmasıdır (Berkowitz, 2003: 21).

Tanrı öldü diyerek burada bir anlam kargaşası yaşatmış olan Nietzsche çeşitli yorumlanmaları da beraberinde getirmiştir. Bahsi geçen ölüm durumunda tanrının varlığını onaylamak anlamı çıkar. Fakat Nietzsche açısından durum böyle değildir. O var olan bir tanrıya inanmamakla beraber tanrıyı yaratanın aslında biz insanlar olduğunu ifade eder. İnsan yapıp etmelerinden doğan tüm değerler, inanç biçimleri ve hayatın anlamı tamamen bir tanrı figürüne indirgenmiştir. Tarih boyunca bu hep böyle olmuştur fakat insan kendini zamanla unutmuştur onu yaratanın kendisi olduğunu aklına bir daha getirmemiştir. İnsan ancak tanrıyı öldürerek yeniden özüne kavuşabilir. Nietzsche bu durumu şu şekilde açıklar:

"Fakat o- mecburdu ölmeye! O her şeyi gören gözlerle bakıyordu, - insanın derinliklerini, ulaşılmaz diplerini, bütün gizli zenginliğini ve çirkinliğini görüyordu. Merhamet, utanma nedir bilmezdi: En kirli köşelerime kadar sokulmuştu o. Bu son derece mütecessis, aşın sırnaşık, aşın merhametli Tanrı, mecburdu ölmeye. Beni görüyordu o hep: intikam almam gerekti böyle bir şahitten- ya da kendimin ölmem. Her şeyi gören Tanrı, insanı dahi gören: mecburdu bu Tanrı ölmeye! İnsan tahammül edemez böylesi bir şahidin yaşamasına" (Nietzsche, 2002: 213).

İnsan sözde huzura kavuşmak için kendine zamanla olmayan kategoriler doğrultusunda değerler ve bağlar oluşturmak için çaba sarf eder ve zamanla insan iç güdüsel bu bağlarından kurtulması durumu hasıl olur, sanal kategoriler onu yalan da olsa gerçeklerden kopardığı için aslında özgürlüğe değil, nihilizme sebep olmuştur. Hıristiyanlıktan kaynaklanan ahlak anlayışıyla yetiştirilen insan modeli bu değerleri yitirince her şeyini yitirdiğini düşünür; zira içinde bulunduğu ahlakın dışında başka bir değere sahip olmaması, onu başka hiçbir şeyin olanağı olmadığı düşüncesine iter. Bu nedenle nihilizmin ilanı diyebileceğimiz Tanrının ölümü (Danto, 2002: 6) İnsanı, "zor ve acımasız" bir dünyada tüm dayanaklarından yoksun, tanımsız bırakmıştır.

1.4.2. Entelektüel Alanda

Nietzsche'nin yapıtları ile mevcut yaşantısı arasında muzazzam bir bağlantı vardır. Onun felsefesi ve yaşantısı arasındaki ilgi yoğun bir şekilde kendini hissettirir. Düşünsel yapısının ana merkezi yaşadığı dönemin kültürel fonksiyonlarıyla ilişkilidir. Nietzsche perspektivist bir filozof olması yönüyle insan, yaşam ve toplumla ilgili bir çok konuya eğilmiş ve eleştirel bir üslupla bu konuları ele almıştır. Bu durum ise onun kendine has tarzının yapısından kaynaklı olan bir durumdur. Hayatın içinden doğan ve perspektivist olan filozof birçok alana yönelmesi münasebetiyle entelektüel alan ile de görüş geliştirmiş ve burada da decadence durumunun oluştuğunu fark etmiştir. Sokratesle beraber başlayan geleneksel batı metafiziği batıya hakim olmuş ve decadence durumu belirginleşmiştir. Sokrates'in başlatmış olduğu bu yapı Avrupa'yı bir tedavisi zor bir hastalığa sürüklemiştir. Nietzsche bu yüzden Sokratik dialektik düşünce tarzını metodunu tenkit eder. Nietzsche açısından:

"Filozofların binlerce yıldan beri kullandıkları her şey, kavram mumyalarından ibaretti; gerçek olan hiçbir şey ellerinden canlı kurtulamadı. Tapındıklarını öldürürler, içini boşaltıp doldururlar, kavram-putlarına tapan bu beyler, her şey için yaşamsal bir tehlike oluştururlar, tapındıklarında. Ölüm, değişim ve yaşlılık kadar dölleme ve büyüme de birer itirazdır onlar için, — hatta birer aksini kanıtlamadır. Var olan oluşmaz; oluşan var değildir... Şimdi, hepsi,

hatta ümitsizlik içinde, var olana inanıyorlar. Ne ki, onu ele geçiremedikleri için, onun kendilerinden gizlenmesinin nedenlerini arıyorlar. “Var olanı algılamamıza engel olan bir görünüş, bir hile olmalı: nerede bu hilebaz?” — “Yakaladık onu”, diye bağrışıyorlar, sevinçle, “duyusallıktır o! Zaten ahlaksız olan bu duyular, hakiki dünya hakkında aldatıyorlar bizi” (Nietzsche, 2000a: 32).

Tarihsel süreçte filozoflar içinde yaşanan alanı yadsıyarak bireyin iç güdülerine aykırı olarak görülen tüm durumları hakikat olarak görüp olmayan kategorilerin peşine düşerek bu dünyayı hor gören bir tavır sergilemişlerdir. Bu ise Nietzsche açısından kabul edilebilecek bir durum değildir. Filozoflar bilgi tacirleri olmak yerine değerini yitiren tüm değerleri eleştiri yağmuruna tutup yıkmasını bilmeli ve yeni değerler yaratabilmelidir. Ona göre gerçek filozof bu şekilde olunur.

Hayatın kendisini ele alan Nietzsche çoğu konu hakkında görüş belirtmiştir. Nietzsche'nin felsefesi perspektivist bir felsefedir. Yöneldiği konuların değişiklik göstermesi onu anlamayı ve felsefesinin geniş bir perdeye yayılmasını sağlar. Nietzsche için; varlık, cevher, hakikat kavramları birer uydurmadan ibarettir. Gerçek ve tek olan, sadece ve sadece oluştur. Oluş da yaşamadan ibarettir. İşte buradan hareketle onun felsefesine bir "oluş felsefesi" veya aynı anlama gelmek üzere bir "yaşam felsefesi" denilebilir (Özlem, 1993: 56).

Ona göre oluş canlı olarak görülen ana maddenin açılımından ibaret olup onu açılıma sürükleyen şey oluş ve güç isteminin kendisidir. Nietzsche'nin sadece oluş anlayışı değil, onun genel anlamda bütün felsefesi Herakleitos'u iyi bir şekilde bilmeden anlaşılabilir (Aydın, 1984: 36). Oluş, varlığın zıttı olmayıp nesnelere dünyasının bizatihi kendisi olarak anlaşılabilir. Oluş kavramına Dionysosvari bir bakış açısıyla yönelen Nietzsche, Oluşun bu durumunu tanrısal bir yapı olarak değerlendirir (Aydın, 1984: 37). Oluşun yol göstericisiyse yaşam içindeki güç arzusudur. Yaşam, bir yükseliş durumu, yaratıp yıkmayı da beraberinde getiren aynı zamanda bireyin kendini yenileyerek çöküntü karşısında güçlü bir şekilde yeni bir yaratma sürecidir (Özlem, 1993: 57). Nietzsche sadece bir yıkıcı olarak görülmemeli onun temel amacı yeniden yaratmayı sağlamak ve kişinin kendini yenilemesini gerçekleştirmektir. Çekiç ile değersizleşen değerleri yıkıp boşluk oluşmadan yenisi yaratılmalıdır. bir başka görüşü de belirtmek isterim: Çekiğin sertliği, yok etmenin kendisinden Dionysosca bir ödev için gerekli başlıca koşullardandır. "Sert olun" buyruğu, tüm yaratanların sert olduğunu en büyük kesinlikle biliş, gerçek belirtisidir. Dionysosca bir yaradılışın.-" (Nietzsche, 1993:120).

Onun "Çekiç felsefesi" ile "yaratma" çabasındaki nihilist, uç noktayı yakalamış ve sürü içgüdüsünü yenmiş, kendi kendinin efendisi olabilen bireylerin bu en son noktada istemesi gerekeni şöyle seslendirmekte "İnsan istememeye karşı hiçliği istemeyi seçiyor" (Nietzsche, 1990a: 150).

Bilim ve felsefe bilgiye ulaştıktan sonra artık mevcut durum üzerine kafa yormamalı onun artık genel geçer bir durum olduğunu kabul etmelidir. Nietzsche'ye göre çünkü artık herkes onu her neyse o şekilde kabul etmiştir (Mengüşoğlu, 1992: 216). Ayrıca Nietzsche insanın kendi kendini problem olarak görmesi yönüne de vurgu yapar. Ona göre bu tür insan diğerlerinden farklıdır. İşte o insan nihilizm kavramını, decadence olgusunu ve ötesini anlayıp üzerine kafa yorabilir. Bu ise felsefeyle olanaklıdır. Diğer insanlar ise yavaş gelişen bilime ihtiyaç duyarlar (Nietzsche, 1990c:95)

1.4.3. Psişik Alan ve Fiziksel Alanda

Decadence'ın Psişik alana yansıması hınç duygusu, günahkar olarak kendini yaşam içerisinde olumsuz motive etme eylemi, bireyin kendi bedenini ve iç güdülerini görmezden gelip bunları değersiz kılması gibi çeşitli durumlar şeklinde ifade edilebilir. Bu durumlar kişiyi decadence içerisine yerleştirir. Oysaki birey yaşamı olumsuzlayıcı bir tarzda daima ilerlemeye doğru hareket etmeli hayatı değerli kılmalıdır. Psişik alanda çöküş durumunun kendini göstermesi bireyin sorgulama durumunu da etkileyerek sadece kendine dayatılanlara inanmak durumunda bırakılır ve hakikati ise kendini hazır olarak sunulan bir şey olarak görür. Oysaki hakikat hazır olarak sunulan bir şey değil bireyin sorgulayarak yeniden değerlendirme yoluyla irdelediği ve kişinin kendisinin yaratmış olduğu bir kavramdır. Kendine dayatılanı kabul eden birey bu dünyanın sınırları içerisinde mutluluğu aramak yerine soyut bir alana yönelerek Hıristiyanlığın etkisiyle de kendini günahkar olarak görerek ve farklı bir aleme yönelip orada asıl mutluluğa erişebileceğini zannedip kendi bedenini ve iç güdülerini dizginleyip kendine karşı en büyük günahı bu şekilde işler. Nietzsche açısından mutluluk sadece yaşanan alan içerisinde olup bedeni hakir görmek insanoğlunun kendine karşı yapmış olduğu en büyük haksızlıktır. Tüm bunlar decadence durumunun psişik alana yansımasıdır.

Decadence durumunun fiziki sahaya yansıması ise kişinin kendini değerli görmeyip kendine dikkat etmeden, sorgulayıp olayları irdelemeden yaşamını sürdürmesi

ve çeşitli bahanelerle hastalığın artık başlaması durumu olarak nitelendirilebilir. Fiziksel alan içerisinde ahlak denilen olgunun tamamıyla bireyin iç güdülerini yadsıması durumu hasıl olur dinin ise soyut bir alemi icat edip insanlara karşılığı olmayan vaatler sunması bireyi decadence yoluna doğru yöneltir. Birey yaşam içerisinde kendi benliğini unutup kendine dikkat etmeden bedenini hakir görerek yaşamını sürdürmeye çalışır ve sağlıksız olarak beslenerek kendini bu dünya nimetlerinden uzaklaştırır. Zamanla ardi akası kesilmez huzursuzluk ve sağlık problemleri başlayarak bireyi olumsuz yönden etkiler. Bu ise decadence'nin fizik alana yansımasından ibarettir.

1.5. Nihilizm ve Kültür

Latince 'Nihil' sözcüğü hiçlik manasına gelmektedir. Ontolojik anlamda herhangi bir durum veya objeye karşılık gelmeyen varlığın olmaması durumunu ifade eden bir kavramdır.

Nihilizm mevcut değerlerin değerini yitirip değersizleşme durumudur. Değerini yitiren değerler yaşam içerisinde bir çöküntü durumu meydana getirmekte olup kişiyi kendine yabancılaştıran, yaşam içerisinde bir anlamın olmaması ve olaylar karşısında çaresiz kalmayı içerir.

Nihilizm kavramı, genel olarak 'izm' olarak ifade edilen diğer kavramları gibi açık seçik olmayan bir yapıdadır. Bunun nedeniyse kavramın çeşitli şekillerde ele alınıp kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Mevcut kavram zaman zaman herhangi bir yöntemi icra eden durumlara karşılık gelirken bazen ise epistemolojide karşılık bulmaktadır. Kimi zaman ise tarihsel bir döneme vurgu yapmak için kullanılmış olan bir kavram olarak karşımıza çıkar. Söz konusu kavram hakkında yorumlamalarda bulunan kişiler -değerler manasında- mevcut değerlerin değersiz bir anlama gelerek içeriğinin boşaltılması buradan doğan boşluğun ise kişisel olarak, toplumsal olarak ve kültürel manada bozulmaya doğru yönelmesi olarak ifade etmişlerdir. Bazıları ise bu kavramı felsefesi bir problem olarak görmüş ve problemin aşılması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Kimileriye yaşamın evetlenmesine götüren bir şans olarak tüm çürüyen değerlerin çekiçle parçalanması olarak görmüş ve bu şansın değerlendirilmesi olarak ifadelerde bulunmuşlardır.

Nietzsche Tanrı Öldü! Metaforuyla nihilizmin artık kaçınılmaz oluşunu bildirmeye çalışmıştır. Duyulur üstü bir dünya arayışı sayesinde artık bu dünyada ki tüm

değerler değersizleşip anlamını yitirmiştir. Amaç artık kayıp olmuş niçin sorusu merak edilip sorulamamış ve cevapsız kalmıştır. Bu yüzden de yaşam olanakları içerisinde ki birey için değerli olan her ne varsa görmezden gelinmiştir. Bu bağlamda Tanrının ölümü insanlığın belleğine hiçliği kazımıştır artık. Nietzsche bu metafor ile artık Platoncu geleneğin ve metafiziksel düşüncenin de sona yaklaştığını şu sözleriyle ifade eder.

“Nihilizm kapımıza dayandı: Tüm misafirlerin en esrarengizi acaba nereden geldi? Çıkış yeri: “Toplumsal sıkıntıyı” veya “psikolojik dejenerasyonu” ya da daha kötüsü, ahlaksızlığı nihilizmin nedeni olarak kabul etmek yanlıştır. Çağımız, en terbiyeli ve en şefkatli bir devirdir. İster ruhun, ister bedeninin ya da entelektin olsun, endişe tek başına nihilizmi (yani değer, anlamın ve arzu edilebilirliğin radikal bir biçimde reddedilmesini) doğuramaz. Böyle bir endişe, her zaman farklı yorumlara neden olur. Daha ziyade: Nihilizmin kökleri tek bir yorumda yatar, o da Hıristiyan ahlak yorumudur” (Nietzsche, 2010 : 25).

Nihilizm, hastalıklı bir durum olarak karşımıza çıkar bu ise Avrupanın içinde bulunduğu hal de tam da budur (Weischedel, 1993: 352). Onun açısından olaya yaklaşacak olursak; Nihilizm hayatın içerisinde gerçekleşen hastalığa yakalanma durumudur. Fakat bu hastalığın hiçbir zaman kesin bir manası yoktur. Bu ise nihilizmin doğurduğu bir sonuçtur. Hastalıkla beraber çekilen acının aslında hiçbir nedeni yoktur. Nehamas, “saçma, anlamsız bir bedbahtlık kişinin sonuçta niçin böylesi bir bedbahtlığa gark olması gerektiği sorusunu öne çıkardığından, bu bedbahtlığı açıklayan, hatta belki de haklı çıkaran bir yorumun sunulması elzemdir” (Nehamas, 1999: 171) diye ifade eder.

Nietzsche açısından nihilizm kavramı, yitirilen değerler yüzünden yaşam içerisinde boşluğun meydana gelmesiyle beraber bir anlam veya amacın ortadan kalması ve insanlığın bu durum karşısından elinden bir şey gelmemesidir. Bu durum kişiyi çok sancılı bir bunalım içerisine sürükleyecek olup bunun ıstırabı ise son derece acı verecektir insanlığa. Fakat kişi bu sıkıntılı sürece katlanmak durumundadır.

Nihilizm kavramı Nietzsche felsefesinde iki anlama gelmektedir. Birinci olarak nihilizm kültürel ve düşünsel açıdan bir duruma işaret edilirken diğesinde ise bu bağlamsal içerikle beraber ulaşılan noktaya karşılık gelir. Söz konusu ilk anlam ele alındığı zaman Nihilizm sözcüğünde ki ‘nihil’ hiçliğe karşılık gelmezken hiçliğin değerine vurgu yapmaktadır. Yaşam olumlanmayıp değersiz kılındığı taktirde artık

hiçleşir. Evetlenmeden değersizleşen yaşam sürekli olarak var olmayan bir alem arayışı içinde kurmaca bir yapıya doğru yönelime tabi olur. Söz konusu kurmaca yapı öte bir alem anlayışı olarak soyut bir dünya olarak göze çarpar (Deleuze, 2016: 145). İfade edilen iki anlamın daha anlaşılır kılınması için söz konusu nihilizmin kavramlaştırılması gerekmektedir bu ise ‘aktif nihilizm’ ve ‘pasif nihilizm’ olarak adlandırılırsa daha açık olacaktır. Nietzsche Batı dünyasına Hıristiyanlığın etkisine ve dönemin Avrupasının içinde olduğu koşullara ‘Pasif nihilizm’ adını verir (Ansell-Pearson, 1999: 58). Bu açıdan Pasif olarak adlandırılan nihilizm türü yozlaşan değerler karşısında bireylerin elinden bir şey gelmemesi veya harekete geçmeyip herhangi bir çözüme ulaşmama anlamına gelir. İçinde bulunduğu durumdan memnun olmayan insan özgüvensiz bir şekilde tıpkı bir kaplumbağa gibi miskin miskin hareket edip kendi kabuğunun içine nasıl çekilip kalmışsa insan için de durum bu şekilde olmuştur. Onun pasif nihilizme örnek olarak ifade ettiği Schopenhauer’in melankolik felsefesini hastalıklı bir düşünceye sebep olmasından ötürü Hıristiyanlığın bir türevi olarak görmüştür (Ansell-Pearson, 1999: 99). Nietzsche açısından, Schopenhauer’ın düşüncesi yaşamdan kopuşu sağladığı için hayatı olumsuzladığını düşünmesinden dolayı onun pasif bir nihilist olduğunu dile getirir. Ona göre: Hıristiyan kültürüne mensup bireyler için pasif nihilizm yozlaşmanın bir türüdür. Ayrıca Hıristiyanlık dışında diğer bir kültür olarak da Budizm pasif nihilist olarak örneklendirir. Onun açısından Budizm’i, Hıristiyanlığa nazaran daha ılımlı olarak düşünüyor olsa da yine hiçliğe doğru yönelmesinden dolayı o da nihilizm çatısının dışında kendisine başka bir yer bulamamıştır. Nietzsche bu iki durum arasında ki farkı şekilde ifade eder:

" iki decadence dini arasındaki temel fark: Budizm vaat etmez hiç, yerine getirir; Hıristiyanlık ise her şeyi vaat eder, yerine getirdiği ise hiçtir." (Nietzsche, 2000: 65).

Gelinen nokta itibariyle nihilizm olarak ifade edilen kavram filozofumuz için taşıdığı anlam bireylerde anlam kargaşasının meydana gelmesi ve değerlerin mevcudiyetini yitirerek çöküşün başlaması olarak görülmektedir. En yüksek olarak tasvir edilen tüm değerlerim geçersiz olarak görülmesiyle beraber birey varoluşsal bir sancı yaşayarak sancılı bir süreç içerisinde bulur kendini.

Hıristiyan düşüncesinin çok uzunca zamandan beri onayladıkları tüm değerlerin çöküşü ve bunalım durumu Tanrı öldü! Metaforuyla beraber daha da belirginleşmiştir. Bunalım durumunda olan sadece Hıristiyan kültürü olmayıp onu başlatıp gelişimine katkı sağlayan Sokrates'in oluşturduğu gelenektir aynı zamanda. Hakikat diye savunulan tüm değerler artık hakikat olarak görülmemeye başlanmıştır. Batıda görülen bu nihilistik durum tüm tarih için geçerli olmayıp Avrupa insanının o dönemki ruh halini yansıtan bir durumdur. Nietzsche şu sözleriyle durumu ifade eder:

İnsan, kuşkusuz, sürekli "daha iyi" oluyor... Avrupa'nın kara yazgısı da burada işte – insana duyulan korku ile birlikte, ona olan sevgiyi, hürmeti, umudu, ve evet, ona olan istenci de yitirdik. İnsana bakmak yoruyor artık - bugün nihilizm bu değilse başka nedir ki?.. (Nietzsche, 2004: 42)

Sokratik geleneğin etkisini yitirmeye başlaması şu şekilde olmuştur; var olmayan kategoriler üretilip bireyin tarihsel süreçte kendine haksızlık yapmaya devam etmesiyle beraber zamanla artık soyut nosyonlara duyulan inanç zedelenmiştir. Nietzsche ye göre, Bilimsel gelişmeler ilerlemekte ve artık sınırsızlık içerisinde kendine has ait sınırlarda gelişmekte... fakat artık sınırlardan ürkmeye başladığı an mantık artık döngüsellik içerisine girmiş ve kendi kuyruğunu ısırmağa başlamıştır (Nietzsche, 2004: 49). Çünkü akıl ve mantıki yapılar artık insanın hedefleriyle uyumamaktadır. Ayrıca insanın var olan her durumu rasyonel bir yolla elde edeceği düşüncesi tamamıyla yıkılmış aklın her şeyin üstesinden gelmediği anlaşılmıştır. Bu ise her şeyi mantığa indirgemeci olan düşünceyi sarsmıştır. Binlerce yıllık sürece gelinceye kadar akıl nosyonunun hep ön planda olmasının verdiği güvenin artık yok sayılması gerektiğinin farkına varan insan artık güvensiz bir ortamda kendini görmüş ve kendini yalnız hissetmiştir. Bu bağlamda birey boşluğa düşerek ahlak ve tanrının ortadan kalkmış olmasının tedirginliği içinde bulmuştur kendini. Bu noktadan sonra ise yaşamın içinde yer alan tüm değerlerin anlamsızlığı anlaşılmıştır (Kuçuradi, 1999: 58).

Tüm yüksek olarak görülen değerlerin anlamsız bir hal alması olarak Nietzsche'nin gördüğü nihilizm kavramı niçin? Sorusuna bir yanıt verilememesi durumunu ifade etmektedir (Nietzsche, 2002: 23). O, dönemin Avrupa kültürünü bu şekilde tasvir eder. Batıda hâkim olan ahlaki yapıları, bireylerin kabul etmesiyle beraber dönüşü olmayan bir hataya düşüp bu hatanın cezasını çekmek zorunda kalmışlardır.

İnsanın yapmış olduğu hataya sebep olan ise kişinin kendini hor görmesi olmuştur. Kendini hor görmesi ise bazı değerlere yönelmesiyle olmuştur. Oysaki kendinden vaz geçtiği değerler yaşam içerisinde niçin? Sorusuna dahi cevap verememiştir. Nietzsche'ye göre:

Genel olarak nihilizm, en yüksek değerlerin değerlerini yitirmeleri yüzünden "varoluşun mutlak savunulamazlığını, bir öte-dünya' ya da 'kendinde şey' koymaya en ufak bir hakkımız olmadığını kavramaktır" (Nietzsche, 1996: 103).

Ona göre nihilizm durumu üç psikolojik durumdan geçerek kendini hissettirir (Nutku, 1968: 133). Bu safhalardan birinci olarak herhangi bir olayın anlamdan yoksunluğu göze çarpar, başka bir açıdan ifade edecek olursak bireyin ahlaki yüksekte tuttuğu en yüksek hedeflerin aslında sahte olduğunu görülür. İkinci olarak insanın kendini feda etmesi ve hor görmesi durumuna bağlı olarak tanrı ile bir bütün olma duygusunun beyhude bir uğraş olduğu anlaşılır. Son olarak ise bu iki maddenin anlaşılmasıyla beraber farklı âlem arama düşüncesinin artık olmayışıdır. Bu durumu Nietzsche şu şekilde açıklar:

"Tut ki, bu dünyanın bu üç kategori ile artık yorumlanamayacağını kabul etmiş olalım bu sağ görüden sonra artık dünya bizim için değersiz olmaya başlamıştır. Bu takdirde şunu soruyu sorabiliriz: Bu kategorilere inancımız nereden kaynaklanmaktadır? Onlara inancımızı feshetmek acaba bizim için mümkün değil midir? Biz bu üç kategoriyi değerden düşürdüğümüz bu taktirde onun çıkardığı sonuç aklın kategorilerine olan inanç durumu nihilizme sebep olmaktadır. Biz dünyanın değerinin tamamıyla hayalen uydurduğumuz bir dünyaya dair olan kategorilerle ölçtük " (Nietzsche, 2002: 28).

Nietzsche açısından nihilizm kaçılabilir bir olgu değildir. Bu hastalıklı olma durumu çeşitli kültürlerin zaman zaman etkileneceği bir durumdur. Nihilizm her büyük kültürün başına geçebilecek bir süreç olarak kendini gösterebilir. Her ilerlemenin sonucunda duraksamayı ve hatta yok olmayı da dikkate almak gerekir. İnsanlık tarihine bakıldığı zaman onun en güçlü olduğu dönemin ardından nihilistik bir sürecin geldiği gözlenmiştir (Nietzsche, 1996: 82). Nihilizm, var olma kaderi olarak zuhur eder. Zaman zaman decadence durumunun ardından oluşan bir süreç olarak yorumlansa da çöküşten kaynaklı bir yapı değildir (Nietzsche, 2010: 52). Nihilistik insan ise onun açısından herhangi bir eyleme geçmeksizin yerinde bekleyerek tıpkı bir seyirci edasıyla olaylara göz yumar ve bunu Nietzsche şu şekilde ifade eder:

Nihilistin gözü, iğrençlik yönünde idealleştirir ve kıymet bilmez: Onların düşmelerine, yaptıklarını yitirmelerine izin verir, onların güçsüzlüğünü uzak ve yıkılıp çökmüş şeylerin üzerine boşalttığı ölüm solgunluğuna karşı korumaz. Ve kendisi için yapmadığı şeyleri, insanlığın tarihsel geçmişi için de yapmaz: düşmesine fırsat verir. (Nietzsche, 2010: 37)

Nietzsche açısından tarihsel fenomenler ve varoluşsal deneyimler nihilizmin varlığını hissettiren yapılar olarak kendini gösterir. Tarihsel fenomenler çok önceden beri varlığını hissettirmesi hasebiyle Nietzsche açısından çağının sorunu olarak görülmüştür. Söz konusu durum yaklaşık iki bin yıl boyunca devam eden süreçten doğan bir sonuçtur. Varoluşsal deneyimlerden kaynaklı nihilizm durumu ise bireylerin karşılaşmış olduğu-kültür ve değerlere de bağlı olarak- çöküntü durumlarını karşılayan bir anlam olarak kendini gösterir. Tarihsel fenomenler ve varoluşsal deneyimler arasında bir bağlantı durumu söz konusu olmakla beraber varoluşsal deneyimlerin yaşanması için herhangi bir tarihi durumun gerçekleşmesi zorunlu başat şart değildir. Nihilizm durumunun kendini göstermesiyle insanlık psikolojik olarak bir çöküntü evresine geçmiştir. Tarihsel fenomenlere bağlı olarak ortaya çıkan nihilizm durumu Hıristiyan düşüncesine duyulan güvenin sarsılmasıyla beraber kendini gösterir. Ona göre:

"Hıristiyanlığın dünya yorumuna karşı duyulan tiksinti, insanları bu ahlaka karşıt olan başka bir ahlaka yöneltmiş, 'Tanrı hakikattir' den 'her şey yanlıştır'a doğru bir geri tepme yaşanmıştır" (Nietzsche, 1996: 7).

Yine Tarihsel olgulara bağlı olan nihilizm durumunun diğer sebebi ise bilimsel ilerleyişin sürekli kendini yinelemesi ve hakikat diye iddia edilenleri aslında sonradan hakikat olmayışının fark edilmesi olarak görülür. Nietzsche bunu şu şekilde açıklar:

"Hıristiyanlığın sunmuş olduğu yapı çöküntüye uğrayınca, 'hiçbir şeyin anlamı yoktur' yollu sonuçla bütün yorumlardan şüphe duyulmaya başlanmıştır. Krizin öteki nedeni olan bilimsel hareket de "bütün hızıyla ilerlemiş, ama şimdilerde bu hakikati bir kendi kendini bozma, kendine karşı dönüş, bir anti-bilimsellik takip etmiştir" (Nietzsche, 1996: 8).

Nietzsche tarihsel bir fenomen olarak zuhur eden Batı nihilizminin dört aşamasını şöyle adlandırır:

- "1-Bulanıklık dönemi: Eskiye muhafaza etme, yeni olanın gelişimine yol açma.
- 2-Açıklık dönemi: Eski ile yeni olanın arasındaki tezatlık durumundan haberdar olma.
- 3-Üç büyük duygu dönemi: 'Horgörme', 'acıma', 'tahrip etme'.
- 4-Felaket dönemi: Bireyleri irdeleyen bir düşüncenin ortaya çıkması" (Nietzsche, 1996: 49).

Bulanıklılık olarak ifade edilen dönemde, hakikat diye bir durumun insanın perspektif bakış açısına bağlı olarak yorumlardan ibaret olduğunun henüz anlaşılmadığı Avrupa kültürünün geçmişine bağlı olan bir dönem olarak nitelendirilebilir. İkinci olarak açıklık dönemi ise eski olanın yeni olan ile zıtlık yaşadığının fark edildiği bir dönem olarak göze çarpar. Burada eskinin yaşamda artık bir değerinin olmaması durumu söz konusudur ama yeni olan da henüz benimsenmemiştir. Nietzsche açısından içinde yaşanan çağ yaşam gücünün artık zayıfladığı bir çağ olup yıkılma çağı değildir (Nietzsche, 1996: 50). Daha sonra hor görme, acıma ve tahrip etme durumuyla beraber artık nihilizme geçiş evresi başlayıp burada hem zayıf bireyler hem de güçlü bireyleri herhangi bir çözüme sevk etme durumunun ortaya çıkacağı felaket dönemi takip edecektir. Bu dönemde güçlü olanlar sorgulayıp yeni öğretileri keşfedecek zayıflar ise yerinde bekleyerek herhangi bir müdahalede bulunmayıp acizce bir şekilde kaderine razı olacaklardır. Bu çağdan sonra artık nihilizmin aşılabileceği dönem başlayacaktır. Nietzsche bu çağın gelişinin şu sözlerle dile getirir:

"Anlatacağım şey gelecek iki yüz yılın tarihidir. Artık başka türlü olamayacak olanı anlatıyorum: Nihilizmin ortaya çıkışı" (Nietzsche, 1996: 3).

Nietzsche açısından varoluşsal deneyimlerden kaynaklı nihilizmin temel sebeplerinden biri arzulanana yönelip fakat ulaşılmadığında hayal kırıklığıyla karşılaşım hemen bir karamsarlığa kapılma durumu ve çaba harcamama durumunun hasıl olmasıdır. Bir diğer sebep ise yaşam içerisinde her şeyin altında bir neden aranım fakat sonra aslında her şeyin aslında bir nedeninin olmadığını anlaşılınca karşılaşım olumsuzluk ve özgüvenin kayım olması durumu. Son olaraksa dünya sınırları içerisinde her şeyi 'Bir'e indirgeme çabası içerisinde olup fakat bunu da tam anlamıyla bulamayınca var olmayan kategoriler üretilip farklı alemlerle soyut bir dünyaya yönelme duygusu varoluşsal deneyimlerin psikolojik gereksiniminden kaynaklı olan durumlardır. Psikolojik bir durum olan nihilizm, 'amaç', 'birlik', 'hakikat' kavramlarıyla

varoluşun bütün yapısının yorumlanamayacağı kavrandığında yaşanan bir değer kaybı duygusu olarak görülür (Nietzsche, 1996: 15). Her ne olursa olsun nihilizm kavramından kaçmak mümkün değildir. Çünkü bu durum doğal bir olgu olarak görülmek durumundadır.

Nietzsche nihilizmin varlığını hissettirdiği yapılar olarak gördüğü tarihsel fenomen ve varoluşsal deneyimlerin ortaya çıkış biçimine göre bunları "aktif" ve "pasif" nihilizm olarak ele alarak şöyle ifade eder:

"Nihilizm çift anlamlıdır:

A) Aktif nihilizm olarak tinin yükselen gücünün işareti.

B) Pasif nihilizm olarak tinin gerileyen ve çöken gücünün işareti" (Nietzsche, 1996: 20).

Pasif nihilizm zayıflığın göstergesini temsil ederek mevcut değerlerin artık ihtiyaçları karşılayamadığını anlama durumunu işaret eder fakat bu duruma karşı herhangi bir şey yapıp hareket etmez ve yerinde bekleyerek kaderine razı olur hiçbir şekilde yeni bir öğreti keşfedip icraat yapamaz. Değerler artık değersizleşmiş ve ortada bir çöküntü durumu hasıl olmuştur. Fakat pasif nihilist mevcut çöküntüden doğan boşluğu görmekten aciz olup yaşamını sürdürmeye devam edendir. Nietzsche bu durumu modern çağ insanı için kullanır.

Aktif nihilizm ise gücün göstergesini temsil eden bir kavram olarak yükselen, ilerleyen bir yapıdır. Söz konusu durumda birey eline çekici alıp kendisi için uygun olmayan değer olarak adlandırılan fakat eski değerini yitirmiş olan tüm mekanizmaları paramparça ederek, değersizleşen değerlerin oluşturmuş olduğu çöküntüyü doldurmaya çalışır. Bu durumu Nietzsche şu şekilde vurgular:

"Güçlü tin ve isteme şöyledir: Onun için yalnızca 'hayır'da kalmak olanaklı değildir. 'Hayır' eylemi onun doğasından çıkar. Yargıda yadsıma, eylemde yadsımaya yardım eder" (Nietzsche, 1996: 212).

Nietzsche açısından güçlü tin yani aktif nihilist birey yaşamı olumlayan yaratan bir yapıya sahiptir. Pasif nihilist ise zayıf insana işaret eder ve bunu şu şekilde yorumlayarak aktif ve yorumlayıcı olmak gerektiğine vurgu yapar:

"Hiçbir yöne yönelmemiş, kendindeki aktif ve yorumlayıcı kuvvetlere engel olan bir göz, görmenin bir şey görmek olduğunu fark etmemiş, saçma ve kavranamaz bir gözdür. Oysa, yalnızca belli bir açıdan görme vardır, yalnızca belli bir açıdan bilme" (Nietzsche, 2010: 79).

Nietzsche mevcut değerler hakkında yorumlamada bulunurken nihilizmin kendini hissettirmesine bağlı olarak tarih fenomenine gönderim de bulunur. Bu açıdan nihilizmin oluşum evrelerini irdeler ve açıklama uğraşı içerisine yönelir. Ona göre:

"Soy kütüğü değerlerin tarihsel olgu durumları olduğu ortaya gün yüzüne serimlediğinde, insanlar artık kurtulamayacakları bu çetin görevle karşı karşıya kalırlar. Böylece, ellerinden hazır kalıplar alınmış, bunun yerine her tek durumda, duruma özel değerlendirme yapma, yaptığının farkında olarak yapma, dünyaya bir değer biçme, bir anlam yükleme misyonu sunulmuştur. Modern çağın anlamsız ve değersiz oluşunun ortaya çıktığı yerde, dünyanın zaten hiçbir anlamı ve amacı olamayacağı yollu yanlış bir çıkarımla pasif bir nihilistik durumunu değil, aktif nihilizm olunması gerektirir. Çünkü, "dünya bizim sandığımızdan daha fazla anlama sahip olabilir... belki de biz ona en yüksek yorumunu verebiliriz" (Nietzsche, 1996: 26). İnsan, varoluşuna bir değer ve bir sorumluluk yüklemeyince nihilizmden kaçamayacaktır. Aynı zamanda bu, "uzun süredir yabancı diyarlarda gezinen insanın özüne varışdır, kendi gözlerine kavuşmasıdır: yeni sorularla benliğini bulmasıdır.

Nihilizm ortaya çıkışı hastalığın o çağa yayılmaya başlamasıyla kendini hissettirir. Toplumdaki elem duygusu, fizyolojik açıdan bozulma durumu, melankolinin toplumda ki bireylere hızlıca yayılması, ahlaki anlamda bir boşluğun oluşması durumu nihilizmin temel görüntüleridir. Karamsarlık nihilizmin başlangıç safhasıdır (Nietzsche, 1996: 12). Karamsarlık durumu iki farklı şekilde meydana gelir. Birinci olarak yaşam içerisinde güçsüzlük durumundan dolayı bireyin kendini aciz olarak hissetmesi olarak ifade edilebilir. Bu ise pasif nihilistik özellikler gösteren duruma işaret eder. Budizm ve romantizm buna örnek verilebilir. Çünkü keder ve acı yoluyla hastalıktan kurtulma kaynakları benzerlik gösterir. Diğeriyse arzu ve isteğin kişide doruk noktasına ulaşması, alkol için duyulan susuzluk hissiyatı, yaşama karşı isteksizlik, bireyin bedenini hakir görmesi, içinden gelerek hareket etmeme duygusu, samimiyetsizlik duygusu, ruhsal duygu boşluğu olarak kendini belirtir. Söz konusu belirtilerle yaklaşmakta olan nihilizm durumuna bağlı olarak var olan değerlerin yeniden değerlendirilmesi mümkün bir duruma getirmiştir. Yeniden değerlendirme durumuyla beraber mevcut değerlerin çöküşü de beraberinde gelecektir. Nietzsche bu durumu şu şekilde ifade eder:

"Bugüne kadar tüm Avrupa'ya baskı uygulamış olan Hıristiyan ahlakı, Batı metafiziği ve modern bilim çökme tehlikesiyle yüz yüze gelmiştir. Tanrı'nın ölümü, bunların da sonunu

ifade etmektedir; metafizik bir dünyayı yasaklamaktadır. Bu da 'geleceğin felsefecilerinin önüne yeni bir görev koymaktadır. Onların işi 'eleştiri' değil, 'yıkma' olmalıdır. Çünkü hakikat kavramının çözüldüğü nihilizmde, eleştiriyle yanlışı düzeltmek mümkün değildir. Eleştiri, eleştirdiğinden daha doğru olduğunu savlayan ve onu düzeltmeyi uman, ancak eskisiyle aynı temellere sahip olan yeni bir hakikat görüşüyle olanaklıdır. Oysa, Tanrı'nın ölümü, hakikat iddiasının da sonudur. Hakikatin keşfini güvence altına alan mutlak bir düşünce temelini kalmadığının ifadesidir. Metafizik hakikatler değişmez olanın yapışım değil de, ait oldukları kişi ya da toplulukların ona ilişkin değerlerini dile getirmektedirler. O halde geleceğin felsefecilerinin görevi, söz konusu hatanın eleştirel olarak düzeltilmesinin olanaklı olmayışından dolayı, 'yıkma', yani bütün hakikat iddialarının temelindeki hatayı göstererek metafiziği çökertmektir. "insan aklının doğru kavradığına olan inanç, tanrısal hakikate inanmanın sonucudur... Tanrı şeylerin yaratıcısı olarak düşünülmüştür" (Nietzsche, 1996: 330).

Gelinen nokta itibariyle Nietzsche'yi nihilizmin temsilcisi olarak görmek kuşkusuz bir hatadır. Çünkü o nihilizmin savunucusu değil nihilizmin aşılması gereken bir şey olduğunu tasvir ederek bir ara geçiş evresi olarak kabul eder. Çünkü yeniden değerlendirme ilkesi sayesinde yeni değer yaratmaları olarak yenilikler meydana gelecektir. Nietzsche, İçinde yaşanan dönemin nihilizm çağı olduğu gerekçesiyle değerlerin artık değersizleştiğini parçalanıp yok edilmeleri gerektiğinin savunuculuğunu yapar. Ona göre felsefeci nihilizmin getirdiği tüm yapıların anlamsız ve beyhude olduğunu görür ve şu şekilde ifade eder:

Felsefeci nihilist, olan her şeyin anlamsız ve boşuna olduğuna inanmaktadır ve anlamsız ile boşuna herhangi bir şey olmamasının iyi olacağına inanmaktadır. İyi ama bu nereden geliyor Olmamasının iyi olması? İnsan bu anlamı, bu standardı nereden alıyor? — Temelde nihilist böyle bir tatsızlığa dair düşüncenin, yararsız varoluşun filozofu doyumsuz, tatsız, umutsuz yapacağı düşünür. Böyle bir anlayış felsefeci olarak daha ince hassasiyetimize karşıdır. Saçma bir değerlendirmeye yol açar: Var olma hakkına sahip olduğunda, varoluşun karakteri felsefeciye keyif verecektir. (Nietzsche, 2010: 44)

Nietzsche yaşamın bizatihi kendisini olumlarken, birey için zararlı görülen var olmayan kategorileri ize olumsuzlayarak birey için zararlı gördüğü bireyi güçsüzlüğe sürükleyen her şeyi yadsımaktadır. Bu durumu şu şekilde izah eder:

"Yolu kaybetme ve karıştırmanın bütün yüzyıldan sonra, yolu tekrar bulduğum için şanslıyım -ki bu yol evet ve Hayır'a götürür. Zayıf kılan, tüketen her şeye hayır demeyi öğretiyorum. Güçlü kılan, güç biriktirmeye yarayan, güç duygusunu meşrulaştırmaya yarayan her şeye evet demeyi..." (Nietzsche, 1996: 41).

Kısacası Nietzsche, değerlerin yitilmesiyle beraber insanlık için decadence durumu hasıl olmuş ve boşluk durumu oluşmuştur. Birey bir çıkmaza düşmüştür.

Bireyin içerisinde bulunduğu sancılı durumdan kurtulmanın yolu ise yozlaşan değerlerin yeniden ele alınıp yeni değerler üretmekle söz konusu olacaktır. Karamsarlığa düşen birey ise nihilizm karşısında tepkisiz kalarak günden güne gücünü yitirmiştir. Oysaki birey güçlü olmalı ve nihilizmle baş edebilmelidir. Nihilizm insanlık için zorunlu ve doğal bir süreç olup değişim ve ilerlemenin sağlanması için gereklidir.

İKİNCİ BÖLÜM

NIETZSCHE AÇISINDAN KÜLTÜR TERİMİ VE İNSAN TIPLERİ

2.1. İnsan Tipleri

Nietzsche hakkında bir çok yorum yapılması ve onun anlaşılmasının sebebi daha önce de ifade ettiğimiz gibi onun üslubundan kaynaklanmaktadır. Yapıtlarını oluştururken onun düzensiz felsefi sistemini okurlar anlamakta güçlük çeker. Bu bağlamda onun tarzını anlamak da haliyle zorlaşır. Mamafih yanlış anlaşılması da söz konusu olabilmektedir. Ayrıca onun kullanmış olduğu kavramlar yan anlamlar yönünden oldukça müreffeh olup bu durum ise okurlar için güçlük yaratmaktadır. Ama onun bir yaşam filozofu olduğu aşikardır. Çünkü o kendisine insanı konu edinir ve onu çeşitli yönleriyle ele alıp inceler. Onun için insan tinsel bir yapıda olmayıp aklını kullanabilen, fizyolojik ihtiyaçları olan, arzulama yapısına sahip bir eşref-i mahlukattır. Nietzsche ünlü eseri *Böyle Buyurdu Zerdüşt*'te şöyle ifade eder

“Size üstinsanı öğretiyorum. İnsan aşılması gereken bir varlıktır. Sizler Onu aşmak için ne yaptınız?” (Nietzsche, 2002: 12).

İnsan Nietzsche açısından aşılması gereken bir varlık olarak görülmektedir. İnsan sorgulayabilme ve yıkabilme potansiyeline sahiptir. Değerlerler varlığı olarak görülen insan döngüsel bir şekilde yıkımı gerçekleştirip daha sonradan yeniden de üretebilmelidir. Aksi taktirde bir boşluk durumu oluşacak olup bu ise nihilizm ile sonuçlanacaktır. Değer kavramı Nietzsche sistemi içerisinde etik nosyona işarette bulunarak iyi ve kötü kavramları üzerine düşünmeye bizleri sevk eder. Çünkü söz konusu iki kavram onun etik sahası için ön plana çıkarmaya çalıştığı mevcut kavramlar olarak göz çarpar. Fakat etik daima iyi kavramı üzerine şekillenir (Pieper, 1999: 144). Bu bağlamda değerlere uygun düşmeyen ve ahlakın idealine ters düşen bütün yapılar ise kötü olarak değerlendirilmektedir. İyi-kötü arasında zengin bir içeriğe sahip olduğu için tartışmaya açık bir konu olmakla beraber farklı bir içerikte olan öznel kavramdır. Bu iki kavram arasında ki ilişki Nietzsche açısından farklılık gösterir. İyi-kötü arasında ki ölçüm durumu insanların ortaya çıkardığı değersel sistem içerisinde tümünün ortak oyu

doğrultusunda oluşturulan bir durumdur. Dolayısıyla değerler sistemi de insanların ürettiği ve biçimlendirdiği yargılardır. Nietzsche de ahlaktan söz ederken eylemlerin ve söz konusu değer çiftinin kendi özlerinde iyi ve kötü olmadıklarını açık bir biçimde belirtir. Haliyle bu yargıları, yani değerleri ortaya çıkaranın da insanlar olduğu aşikardır. Burada insanın bir farklı açıdan bir önemi daha bulunmaktadır: “Nietzsche değerler ve değerlendirme problemini ahlakın bir sorunu olarak görmeyip, insanın bütün oluşturduklarıyla ilgili bir mesele olarak ele alır, bu bakımdan da ahlakı sorunsal olarak değerlendirir” (Kuçuradi, 1999: 6).

Her insanın kendine has mini bir dünyası vardır ve insanların zihinsel yapıları farklılık göstermektedir. Bireyler kendi pencerelerinden dış dünyaya baktıkları için çeşitli bakış açılarının ortaya çıkması ise normal bir olgudur. Değerler üreten insan varlığının zihinsel yasımları da göreceli olacaktır. Bu açıdan tüm insanlık için genel geçer bir yargının olamayacağı aşikar bir durum olarak görülebilir. Fakat Nietzsche için durum derin bir şekilde ve açıklanarak bir temel üzerine inşaa edilmiştir. Nietzsche'nin insan tipleri için yapmış olduğu ayırım onun felsefesinin de önemli bir noktasıdır.

2.1.1. Yırtıcı Hayvan

Yırtıcı hayvan tipiyle Nietzsche'nin ifade etmeye çalıştığı ırklar, Viking, Roma, Korsika, Arap ve göçebe ruhlu toplumlardır. Ona göre:

“Av ve yengi için tutkuyla dolanan görkemli yırtıcı hayvanı, sarışın canavar olduğu görmezlikten gelmek mümkün değildir; bu gizli temel, zaman zaman hummalı, hayvan tekrar tekrar vahşete yeniden yönelmelidir: - Romalı, Arap, Alman, Japon soyluluğu, Homer'in kahramanları, İskandinav Vikingleri- tümü de bu zaruret ihtiyacını hasıl kılıyordu. Hangi yöne gitseler arkalarında barbar kavramını bırakan bu soylu ırklardır; en yüksek kültürlerinde bile, bunun bilinçliliğini gösteriyor, gururunu taşıyorlardı.” (Nietzsche, 2001: 41).

Nietzsche bu tip güçlü insanların ahlak anlayışlarını; yönetenler ahlakı, aristokrat ahlakı, soylu ahlakı ve efendi ahlakı gibi isimlerle ifade eder. Onun açısından şu sözler sarf edilmiştir:

“Bu ahlaktaki soylu insanların sadece bizatihi kendileriyle aynı derecede gördüklerine karşı görevleri vardır. Eşit görmediklerine karşı ise, yabancı olana, soylu olmayana karşı arzu ettiği gibi ‘iyinin ve kötünün ötesinde’ davranabilirler. Bu ahlaka mensup şahıslar kendilerinden aşağıda olanlara acıma ve benzeri duygularla yaklaşırken, eşit oldukları durumlarda ise bu elem yerini hınç durumuna, uzun teşekküllere bırakabilir. Nietzsche'ye

göre mübalağalı dostluk, hasım olma zorunluluğu, kısaslarda zariflik, uzun teşekkürler, intikamlar soylu ahlakının tipik niteliklerdir “ (Nietzsche, 2009: 193).

Soylu insan başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğüne hiçbir şekilde önem vermeden hareket eder. Çünkü o her ne yapıyorsa yaptığını bilerek emin adımlarla yolunda ilerler. Karşısında bulunan insanı etkileyip onu himayesi altına almıştır. Soylu insanın kendisine karşı özgüveni vardır. Sert olan her şeye karşı ilgi duyar ve keyif alır. Soylu insan ahlakı güçlü insan ahlakına karşılık gelmektedir. Yırtıcı hayvan tipi güçlü modele karşılık gelirken sürü insanı, zayıf, güçsüz ve bitkin olanı ifade eder.

2.1.2. Sürü İnsanı

Sürü insanının en temel niteliği doğasından kaynaklı olan güçsüzlük ve acizlik halidir. Bu tür doğayı kendi özelliklerine has şekilde ifade ederken yaşam içerisinde çaresizliğe, farklılık yaratmayana, sorgulayamayan ve üretmeyen insan modelini işaret eder. Ahlak ise bir çobanın elinde ki sopaya karşılık gelirken sürüyü güderek onu ehlileştirir. Nietzsche sürü insanına karşılık gelen iç güdüyü ortalama olarak görür. Onun açısından:

Nietzsche'nin ifadesiyle, sürünün içgüdü, ortalamayı yansıtır ve vasat olmayı en yüksek değer olarak uygun görür. Çünkü, sürü kendisini, ancak vasat olanın doğru varlık olarak görüldüğü, istisnaî olanın ise, suçlulukla özdeşleştirildiği bir ortam içerisinde güvende bulacaktır (Nietzsche, 2002c: 175).

Nietzsche'nin "sürü insanı" olarak adlandırdığı insan modeli yaşanılan alanda kullanılan biçimle toplumsal bir kalabalığın bireylerini tanımlamak için kullanılmaz (Kuçuradi, 1999: 30). Onun sürü ile kast etmiş olduğu bir değerlendirmeye tabii olan bireylerdir. Söz konusu bireyler hayatın içerisinde kendi bireysel imkanları doğrultusunda değerleri yaşayıp kültürleri doğrultusunda değerler üretebilmektedirler bu bağlamda oluşturmuş oldukları mevcut değerler çeşitlilik arz edebilmektedir. Sürü insanı iç güdülerinin bastırılmasına izin vererek sahip olduğu benliğini kayıp etmesine sebep olur.

Sürü insanı, acizliği ve bu nedenle hayattan tiksinti duyarak dinle ve tanrının emir ve yasaklarıyla bütünleştirerek bir anlam bulmaya çalışır. "Siz bir tanrının maskesini takmışsınız, ey 'tertemiz olarak adlandırılan insanlar': iğrenç yılanınız bir tanrı

maskesinin altına sokulup sinmiş" (Nietzsche, 2002: 102). *Onun Böyle Buyurdu Zerdüşt'te* ifade ettiği bu cümle ile Nietzsche, sürü insanının dünya içerisinde sahip olamadıkları için duyduğu elemi bu bağlamla, tanrı ve din yoluyla en aza indirgediğini işaret eder. Nietzsche'nin, "...karşıdakine zararı dokunmayan, kimseyi kırmayan, kimseye saldırmayan, kötülük düşünmeyen, Tanrıya bırakan, kendini saklayan, şerrin uzağında, hayattan pek bir beklentisi olmayan, sabırlı, alçakgönüllü ve adil" (Nietzsche, 2001: 46) olarak adlandırdığını sürü insanın genel olarak bu nitelikleri, özellikle ve bilinçli olarak bir araya getirilen özelliklere karşılık gelmez. Sürünün "erdem" diye gördükleri, aslında sanal olan gerçeklik durumunu yansıtır.

Rahip, sürünün en tepe noktasında bulunan kişi olarak görülür. Nietzsche, sürüde ki insana zayıflık yaratanın ve sürü insanını kurnazlık yapmaya yönelik hamlelerde bulunmasını sağlayan yine rahiptir (Nietzsche, 2001: 46). Sürüyü örgütleyen rahibin misyonu hastalığa bulaşmış sürüyü belli hedefler doğrultusunda gütmek ve sürüde ki değerlerin işleyişini devam ettirmektir. Sürüyü güden rahip, her türden insanlığı eleme sürükleyen ve mutsuzluğa doğru götüren duruma "iyi" diyerek onlara bunu dayatır. Ama yine de bir türlü sürü insanı tatmin olamaz. Çünkü doğasına yönelik hareket etmeyip iç güdülerini görmezden gelmiştir. Artık rahibin onu poh pohlaması bile etki etmeyecektir.

İç güdülerini doyuramayan sürü insanı, ahlakın nosyonunun kabuğunu kıramayıp iç güdülerini tatmin etmenin çaresini arar. Bunun en basit şekli ise çeşitli değerlere bağlı olarak belli kalıplar oluşturmak ve buna uymalarını sağlamaktır. Bu bağlamda sürü insanında eşitlik kavramına yönelme durumu hasıl olur. Nietzsche ilk olarak Hıristiyanlıktan başlayarak, insan ırkını eşit gören tüm dogmalara savaş açar. Çünkü eşitlik demek adalet demek değildir. Bu ise adaletsizlik durumunun doğmasına yol açar. Ona göre "İnsanlar eşit görmek yanlıştır adalet bunu gerektirir" (Nietzsche, 2002: 104). Hıristiyanlık insanların eşit olduğunu ortaya atmış ve kişilerin belleğinde ise eşit olmadıkları halde bir eşitlik nosyonu oluşmuştur. Aciz insan bile çeşitli hayaller kurarak ulaşamayacağı bir hedefe zaman zaman yönelse de elde edemeyeceğini anlayınca artık ondan vaz geçmek yerine soyut bir alem kurgulayarak öte dünya da tanrının inayetiyle ona ulaşabileceğini kurgular. Oysaki insanlar arasında bir eşitlik durumu söz konusu değildir. Çünkü doğanın işleyişine bu aykırıdır. Kişiler arasında bir hiyerarşi durumu

söz konusu olmakla beraber gelecekte vaat edilen ‘üstinsan’ın gelebilmesi için bu hiyerarşi güç durumu şarttır (Berkowitz, 2003: 291).

Güçsüz insanın sürü halinde yaşama eğiliminin temeli onun bu acizliğine bir savunma mekanizması geliştirebilmek için sosyalleşip topluma karışma olarak yorumlanabilir. Kendi acizliğine bir çözüm bulabilmek için toplumu icat etmek durumunda kalmıştır. Zamanla çeşitli kalıpları da oluşturarak ahlak kavramı bireyler arasında yayılır ve bunu sürüye gelen her bireye bir dayatma yoluyla kabul ettirme durumu oluşur. Bu süreç kültürden kültüre aktarılarak devam ederek bir döngüyü başlatır.

2.1.3. Özgür İnsan

Özgür insan üst insan modeline geçiş için uğranması gereken zorunlu bir payda olarak görülmektedir. Çünkü bu insan modeli bir geçiş evresini temsil eder ve üst insan zaten hiçlikten var olan bir model değildir. Netice itibarıyla de üst insan diye tasvir edilen model yine sürüyü görüp onu tanıyıp ve onun içinden yükselecek bir insan tipidir. Sürüden kopuşunu gerçekleştirecek olan model özgür insan ile yoluna koyularak yükselişini başlatır. Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde tinin üç farklı evriminden bahs ederken şöyle buyurur:

Yeni değerler üretebilmek – aslanında henüz buna gücü yetmez. Ama yeni bir oluşum için özgürlük yaratabilmeye – buna yeter aslanın gücü.

Kendine hür hareket edebilecek bir alan sağlamak, ödevini bile kutlu bir Hayır’la cevaplandırmak: işte, kardeşlerim, bunun için gerek var aslana.

İnsanın doğup büyüdüğü alanı terk edebilmesi öyle kolay bir durum değildir. Dolayısıyla mevcut kültür sistemi içerisinde yeşeren ahlaki yapıları görmezden gelmemesi pek mümkün görünmemektedir. Nietzsche açısından kendi değerini yaratacak olan bu süreçte sürüyü terk edecek olan özgür insan zamanla tek başına kalacaktır. O, *İnsanca Pek İnsanca*’da bu kopuş halini şu şekilde ifade eder:

Böylesine bağlanmış olanlar için bağlarından o büyük selamet öyle ansızın oluşan, bir deprem gibi gelir; genç ruh aniden haleldar olur, etkilenir, irkilir – kendisi de anlam veremez olan biten karşısında. Bir devindirici güç, bir tazyik hükmeder ona bir emir şeklinde: bir istek ve bir dilek uyanır, çekip gitmek, nereye ve her ne pahasına olursa olsun; keşfedilmemiş bir dünyaya duyulan yoğun ve tehlikeli bir merak alevlenir tüm duyularında. “Burada

yaşamaktansa, ölmek daha iyi” – böyle çınlar o buyurgan ses ve baştan çıkarma: ve bu “burada”, bu “bizim burası”, o ana dek sevdiği her şeydir”! (Nietzsche, 2007: 14)

İfade edilen bu cümleler özgür insanın genel özelliklerini ifade etmektedir. Zerdüşt özgür insanı aslan olarak görür. Yeni değerleri henüz yaratma gücünün olmadığını ifade eder. Fakat yaratmayı başlatacak olan ortamı özgür insan hazırlayacaktır. Özgür insan bir geçiş aşamasıdır. Sürü ve trajik insan arasındaki bir bağıdır.

2.1.4. Trajik İnsan

İnsan tipleri içerisinde en değerli olan ve sürüden ayılıp kendi dünyasını inşa eden bir modeldir. Onun kurmaca dünyası kendi değerlerini yeniden yaratabileceği bir alandır. Bu tür güçlü bir insan tipi olup sayıları oldukça azdır. Nietzsche bu insan tipi için şu cümleleri kullanır:

“Her seçkin insan, içgüdüsel olarak, kalabalıktan, çokluktan, çoğunluktan kurtulduğu, onlardan ayrı biri olarak, kural “adamlarını untabildiği, sığınacağı kalesinin ve gizliliğin peşinde koşar” (Nietzsche, 2009: 43).

Trajik insan modeli yaşamı olaylayan bir figür olması hasebiyle, bu tip, yaşamın inişlerini çıkışlarını aynı zamanda ölüm korkusu karşısında soğuk kanlı olabilen bununla yaşamasını öğrenmiş ve kendine öz güveni olan tipi temsil eder. Fakat az önce de ifade ettiğimiz gibi sayıları pek fazla değildir. Bunu Nietzsche şu şekilde dile getirir:

“En azların işidir bağımsız olmak: - güçlü olanların ayrıcalığıdır” (Nietzsche, 2009: 46).

Trajik insan figürü, insanın gelebileceği en uç nokta olarak karşımıza çıkar. Çünkü Nietzsche, bu figürü felsefi bir nosyon olarak değil, yaşamın içinden yeşeren bir amaç olarak görür. Söz konusu tip kendi değerini yarattığı an kendine yönelik bir yol çizmiş olacaktır.

Böyle Buyurdu Zerdüşt'te ruhun üç değişim evresi söz konusu olmuştur ve söz konusu değişim üç hayvan ile imgelenmiştir. Bu hayvanlar; deve, aslan ve çocuk olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürü hayvanı için yapılan benzetme ve ona karşılık gelen hayvan türü deve olarak nitelendirilir. Burada devenin sürü insanını işaret etmesi

rastgele olan bir durum değildir. Çünkü deve diz çökerek yükünü alıp ağırca ilerlemeye çalışan bir hayvan türüdür. Sürü insanı ise kendine dayatılan yükleri kabul eden ağır bir şekilde sorgulamadan yürüyen insana karşılık gelir. Değerler üretmeyen sürü insanı kendisine dayatılan ahlaki kurallar doğrultusunda hareket eder. Onun yaptığı tek şey kendisine sunulanı yapmaktan başka bir şey değildir. Sürü insanının taşıdığı yük, ahlaki, dini ve felsefidir. Yük zamanla ağırlaşacak ve onu taşımak da kolay olmayacaktır. Zamanla yükün altında ezilen ruh ondan kurtulmak isteyecek buradan sürüden kopuş sağlanacak ve deve aslan evresine geçişi sağlayacaktır.

Ruh 'un diğer aşaması en ıssız çölde gerçekleşecek ve özgürlüğe kavuşacak olan aslan kendi çölünde efendi konumuna ulaşacaktır. Deve artık değerlerin değişmesi gerektiğinin farkına vararak özgürlüğü ele almanın yolunu tutarak aslan safhasına ulaşmıştır. Mevcut değerler karşısında sessiz kalmamak aslanın bir özelliği olarak görülebilir. Bu geçiş tipi kendi istekleri doğrultusunda hareket eder ve kendine dayatılanları kabul etmez. Çünkü o artık özgürdür. Fakat o henüz değer üretebilen bir model değildir. Sadece üst insana geçiş evresini temsil ederek ona ulaşma yolunda emin adımlarla ilerler.

Daha sonra ise çocuk evresine geçilerek ruhun dönüşümü tamamlanmış olur. Çocuk ise üst insan olmanın başlangıç evresini simgeler.

Nietzsche açısından insan yarım bir varlıktır henüz kendi kendini tamamlamamıştır. Aşılması gereken bir varlıktır. Kendi kendinin üzerine tırmanacak olan yine insanın kendisidir. İnsan her şeye hakim olma potansiyelini içinde barındırır. Her varlık kendinden üst olarak bir şeyi görür. İnsan da işte buradan hareketle kendini aşarak üst insana ulaşmalıdır. Üst insan yaşamın anlam amacıdır. Üst insan değerli olandır fakat insanın herhangi bir değeri yoktur ama bir geçiş evresi taşıdığı için bu açıdan önemli sayılabilir. İnsanın özü mahiyetiyle iyi ve mükemmel bir varlık olarak değil de sanki bir kaplanın üzerine atlamayı merak eden aç gözlü, merhametten yoksun ve kötü bir yaratık olarak gören Nietzsche İnsanlığın uzun yıllardan beri bu gerçeği, insanın iyi ve mükemmel olduğunu bir Tanrı aracılığıyla özenle var edilmiş tek bir ırkın azası konumunda olduğu ve Tanrı'nın bireyi göndermiş olduğu evrenin teleolojik bir düzen meydana getirdiği durumu ile devam ettirmiştir (Cevizci, 1999: 1681).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NIETZSCHE FELSEFESİNDE HAKİKAT'İN YERİ

3.1. Ahlaki Değer ve Yargılar

Ahlak nosyonu, gücü istemenin bir türevi olarak temel anlamda yaşamın bir yasası olarak görülür. Ahlaki normlar insan ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan kurallar bütünü olarak değerlendirilir. Söz konusu ihtiyaçlar biyolojik ve fizyolojiktir. Her ahlak doğal ihtiyaçların zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkar. Ancak zamanla toplumdan topluma bu ihtiyaçlar değişkenlik gösterebilir. Her ne olursa olsun değişmeyen şudur ki bireyleri bir kalıba sokarak onları dizginleyip baskı altında tutar.

Nietzsche'yi ilgilendiren ahlakın soy kütüğü veya fonksiyonu değil onun değer problemidir. Ona göre değerler sorgulanmalı yeniden ele alınmalıdır. Dolayısıyla onun için ahlak, uzun yıllardır varlığını devam ettirerek elemenden kaçış yolu olarak görülmüştür. Zamanla alışılarak tabii bir süreçle beraber haz ile bir arada tutulmuş sonradan ise erdem olarak ifade edilmeye başlanmıştır (Nietzsche, 2004: 82). Bu bağlamda ahlak, birinci olarak kişileri etki altına alma metodu olarak açığa çıkar. İkinci olarak ise güç arzusunun olmayışı olarak göze çarpar.

Nietzsche'nin ahlak kavramına karşı tavrı, doğal olan gereksinimlerden kaynaklı olarak görülen ahlak düsturlarının, egemenliğini devam ettirdiği toplumsal koşulların zamanla farklılaştığı halde, fonksiyonel özelliklerini yitirerek bireyleri baskı altında tutar duruma gelir. Ona göre, topluluk halinde yaşama durumu giderek baskın bir sürü zorbalığı haline gelerek ve diğer tüm insani içgüdüleri yadsımıştır:

“Bence hayatın kendisi gelişme içgüdü, idame içgüdü, güçlerin biriktirilmesi içgüdü, kısaca güç içgüdüdür. Güce yönelmenin olmadığı yerde çöküş vardır. İddiam şu ki, insanlığın yüce değerlerinde işte bu yönelme eksiktir. En kutsal isimler altında hüküm süren değerler, çöküş değerleri, nihilist değerlerdir” (Nietzsche, 2000b: 6).

Bu ifadelerle Nietzsche hayatın içerisinde aslında gücü arzulamanın yattığını belirtir. Ahlak ise iç güdüleri dizginleme eğiliminde olan kurallar sistemi olarak güce yönelmeyi engelleyen bir yapıdadır. Ahlak nosyonu bireyin kendi öz değerini

görememesine, kendine ve çevresine karşı zamanla güvensizlik duygusu geliştirerek hayatın pek bir anlamının olmayacağını düşünmeye başlayacaktır. Bu durumu Nietzsche şöyle açıklar:

“Nietzsche'nin kendi ifadesiyle, hakiki bir dünya ve kişisel ölümsüzlük konusundaki büyük yalan, içgüdülerdeki ussallığı ve doğallığı yıkmış, olumlu, yaşamı ilerletici ve geleceği sağlamlaştırıcı her ne varsa artık güvensizlik uyandırır hale gelmiş, ‘yaşamın artık hiçbir anlamı yok’ şeklindeki bir algılayış yaşamın anlamı haline gelmiştir” (Nietzsche, 2000b: 77).

Söz konusu metinde vurgulandığı gibi bireyin bu şekilde bir hissiyata kapılmasının tek sebebi elbette sadece ahlak değildir. Buna etki eden diğer bir etmen dini olgulardır.

3.2. Dogmatizm ve Din

Din olgusu bireyi kendine yabancılaştırıp değerden aşağı ittiği için bireyin hak ettiği yere kavuşmasına engel olduğu için bir decadence durumudur.

Nietzsche'nin özgürlükten yoksun irade olarak tasvir ettiği dindar insan dışında bir iradeye gereksinim duyar (Nietzsche, 2003: 117). Dinin ürettiği bu modelde insan, kendini sahip olduğu bütün güçlü ve görkemli uyarıcıları onaylamaya cesaret edememiştir. İnsaninki yüce ve güçlü olan her ne varsa bu modelde insan açısından insanüstü ve harici olarak kavrandığı için, insan kendi kendini küçültmüştür. Nietzsche'ye göre bu tip insan, sahip olduğu iki yönünü, değersiz ve aciz olan yönüyle güçlü ve görkemli yönünü birbirinden ayırıp iki alan oluşturmuştur ve birincisine, insan adını, ikincisine ise tanrı adını vermiştir (Nietzsche, 2003: 117).

Nietzsche Antik Çağ'a vurgu yaparak o dönem ki insanın içinde olduğu doğallığa imrenir. O dönemin günümüze göre insan için daha verimli bir çağ olduğunu ifade etmeye çalışır. Onun açısından din insanı kendine yabancılaştırarak kişiyi kendisi olmasından başka bir yöne doğru şekillendirir. Nietzsche bunu şu şekilde ifade eder:

“Hristiyanlık kendi ideallerinin yükselterek antikitenin ahlaki değer sistemlerini ve onlara bir o kadar da hâkim olan doğallığı o kadar çok aşti ki bizler o doğallığa karşı duyarsızlaşarak ondan tiksindir hale geldik. Ancak daha sonra, daha iyi ve daha yüce şeyler hâlâ fark edilebiliyor ama artık elde edilemiyorken, ne kadar istersek isteyelim, iyi ve yüce olana, antikitenin erdemlerine artık geri dönemzdik” (Nietzsche, 2011:19).

Nietzsche din noktasına değinirken bu sözleri bize sunar. Birey kendine zamanla yabancılaşır din aracılığıyla. Tanrının buyruklarını yerine getirdiğini ifade eden insan aslında onu kendisi yaratmıştır. Nietzsche, insanın Tanrı'yı yarattığının üzerinde ısrarla durur. Peki ama, insan kendi ürettiği Tanrı'yı neden kendinin üstüne koymaktadır? Nietzsche'nin buna çok sade bir şekilde cevap verir: İnsanın özünde bulunan baba sevgisi ve babalık onuru, Tanrı'yı kendi üstüne koymasının temel sebebi olarak görülür (Nietzsche, 2005: 53).

3.2.1. Özne-Nesne Düalizmi ve Dilbilgisi

Nietzsche özne ve nesne arasında herhangi bir ayrımı kabul etmediği gibi kesinlikle herkes için genel geçer bir bilginin olanaklı olacağını da kabul etmez. Bilgi; tutkudan, evetlemeden, şehvetten ve iç güdülerden hiçbir şekilde ayrı düşünülemez ve insanın mevcut algı yetileri tamamıyla iç güdülere dayalıdır. Nietzsche açısından nesnel bir hakikat yoktur ve herkes için aynı olabilecek bir hayat şekli de söz konusu değildir. Değerlerin yaratıcısı insanoğludur ve kişi değer ürettikçe hayata ancak bir anlam katabilir.

Dil konusunda ki görüşlerini ise analitik bir yapı üzerinden değerlendirecek olursak, Locke ve Condillac gibi düşünürlerin başlatmış olduğu düşünsel mekanizmayı devam ettirdiği ve 20. yy a damgasını vuran dil felsefesi geleneğine katkı sağladığı ifade edilmektedir. Onun temel düşüncesi dilin çarpıtıldığı üzerinedir. Dilin şeffaf olmaktan uzak bir düşünce aracı olduğunu ama ideal konum olan bu saydamlık ve hakikate ulaşmak istiyorsak bu yoksunluğun yarattığı çarpıklıkları telafi etmemiz gerektiğini vurgulamıştır.

Nietzsche açısından irdelenmesi gereken asıl sorun Hint-Avrupa dil ailesinden kaynaklı olan özne-nesne düalizminin Batı felsefesine etkisidir. O, *Güç İstenci* adlı eserinde Descartes'ın *cogito ergo sum* adlı ünlü sözünü ele alarak yorumlama işi içerisine girer. Ona göre:

“Düşünme var, öyleyse düşünen bir şey var; Descartes'ın bütün akıl yürütmesinin sonucu budur. Bu töz kavramına duyduğumuz inancın apriori doğru olduğunu varsaymak demektir. Ortada bir düşünce olduğunda, düşünen bir şey de olması gerektiği fikri, her fiile bir fail ekleyen dilbilgisi alışkanlığımızın bir ifadesinden ibarettir” (Nietzsche, 2002c: 215).

Yine Nietzsche *Ahlakın Soykütüğü* adlı eserinde şu şekilde bir açıklamada bulunur:

“Bütün bilincimiz hala dilin yanıltıcı etkisi altındadır ve özne denen o piç kurusundan kurtulamamıştır”(Nietzsche, 2004: 13).

Nietzsche dilbilgisi içindeki bu esareten kurtulmayı düşünürken, bizi bu ön belirlenmiş düşünce örüntülerine götüren şeyin bizzat dilbilgisi işlevlerinin bilinç dışı zorbalığı ve yol göstericiliği olduğunu dile getirir.

Nietzsche'nin dil hakkında ifade etmek istediği asıl mesele, mesaj ile aracın birbirinden karıştırılmaması gerektiği değil, bu ikisinin aynı anlama geldiğidir. Onun için bir dil, bir yorum sisteminden ya da yanılısamalardan oluşan bir bütünden başka bir şey olamaz. Nietzsche yorum ve yanılısama gibi, dilin de kendi kendini estetik olarak haklı çıkardığını ifade eder.

Nietzsche'de dilin, anlamlandırma ya da temsil olarak değil, estetik bir biçimde bir sanat yapıtı olarak tasarlandığı ortaya çıkmaktadır. Düşünür için önemli olan dilin ne anlama geldiği değil, nasıl konuştuğudur ve çekiciliği, tıpkı bir sanat eseri gibi korumayı başardığı muammada yatmaktadır.

Nietzsche'ye göre filozoflar eleştirici olduğu kadar, yeni değerler yaratan 'buyurucu' ve 'yasa koyucu' lar da olmalıdırlar. 'Onların bilmeleri yaratma, yaratmaları yasa koyma, hakikat istemleri güç istemleridir'(Nietzsche 2009: 211). Nietzsche ise kendi yasası gereği içinde kendi inanç sisteminin cisimleşeceği ve diğerlerinin dışlanacağı yeni bir dilsel kullanım biçimi oluşturmaya çalışır. Ünlü filozof, 'Korkarım ki hala dilbilgisine inandığımız için kurtulamıyoruz şu Tanrı'dan.'(Nietzsche: 2000a: 5). Çarpıcı önermesiyle Tanrı ile dilbilgisi arasındaki bağlantıyı özne kavramının sağladığını ima etmektedir. Nietzsche özne kavramının dilbilgisindeki özne-nesne ayırımından kaynaklandığına inanır ve Tanrı en üst öznenen başka bir şey olmadığına göre düşünür için Tanrı fikrinin kökeni de dilbilgisindedir.

3.3. Sanat ve Felsefe

Nietzsche'ye göre sanat, bir hakikat değil, sadece bir yanılısamanın zuhur edişidir. Hakikat, eğretilmelerden, düz değişmecelerden, insan biçimciliklerden oluşan seyyar

bir ordudur olarak kendini gösterir: Kısacası şiir, belagat yoluyla yoğunlaştırılmış, aktarılmış, süslenmiş olan ve uzunca bir süre kullanıldıktan sonra herkese fazlasıyla sabit, kural koyucu ve bağlayıcı gelmeye başlayan insan ilişkilerinin bir toplamıdır; aşınıp duyumsal güçlerini kayıp etmiş metaforlardır aynı zamanda; üzerlerindeki resimler kalıcılığını yitirmiş ve artık para olarak değil sadece metal olarak fayda sağlayan paraların görünümü olarak kendini gösterir (Erdem, 2003: 74).

Nietzsche nosyonlardan meydana gelen mekanizmaya sunulacak olan bir kimliğin ancak estetik bir fonksiyon içinde olması gerektiğini ifade eder. Onun açısından, insan bilgisi temelde estetik bir duruma sahiptir ve estetik anlamda sanal olarak düşünsel ufku geniş olan vasıtasıyla ortaya çıkar. Nietzsche gerçekliğin bilinmesiyle ilgili olumsuz bir tavır takınır ve çeşitli ifadelerinde de zaten, gerçekliğin elde edilmesine ilişkin bir iddiayı ifade etmez. Aksine Nietzsche için sanat mutlak anlamda bir yanılsama sahasıdır. Sanat bu nedenle mantık ve diyalektiğin farkında olmadıkları yanılsamanın yanında yer alır. Nietzsche'ye göre, insan gerçekliğe hiçbir biçimde ulaşamaz. İnsanın mutlak rasyonel mefhum olarak görülmesi de tartışmalı bir konudur ve onun pek övülen soyutlamalarının kılık değiştirmiş metaforlardan başka bir şey olmadığı gün yüzüne çıkmıştır. Ve yine insanın kullandığı dil ise mantıksal doğruluğu değil, kendisinin doğuştan gelen estetik yaratım yeteneğini cisimleştirir. Nietzsche'nin bu yaklaşımıyla ilgili dilin gerçekliği üretemeyeceğine dair saptamalara daha önce değinmiştik. Burada dil-gerçeklik ilişkisinden çok estetik üzerine vurguyu öne çıkarıyoruz. (Erdem, 2007: 149).

Nietzsche yüzyıllardan beri aklın önderliğinde kabul edilen hakikat anlayışının yerine, estetik alanda insanın kendisinin üretici olduğu bir yanılsamaya dayalı, yani oyun olan bir hakikati elde etme girişiminde bulunur. Sonuç olarak, Nietzsche, böyle düşünse de, yaşamın dayattığı doğal zorunluluklardan kaçınmak, Nietzsche'nin estetik dünyasının içinde yaşamak mümkün görünmemektedir. Böyle bir dünya, insanın toplumsal yaşamı için zorunlu olan yapılardan bütünüyle yoksundur. Özellikle sanatçının özgürlüğünü dizginlememe adına, insanlığın doğal ve toplumsal gereksinimlerini görmezden gelemeyiz (Kahveci, 2003: 40).

3.4. Güç İstemi ve Hakikat

"Güç isteminin eksik olduğu yerde, düşünüş vardır" (Nietzsche, 1986:15) diyen Nietzsche; insanlığın en üstün bütün değerlerinde bu istemin eksik olduğunu ve "en kutsal adlara bürünerek egemenliği elinde tutanların, düşünüş- değerleri, nihilistik değerler olduğu" görüşünü ileri sürmektedir. Ayrıca, acımanın nihilizmin pratiği olduğunu belirttikten sonra; "sağlıksız çağdaşlığımız içinde Hristiyanca acımadan daha sağlıksız bir şey yok" (Nietzsche, 1986: 16) demektedir. Böylece sağlıksızlığın kaynağını belirleyen Nietzsche, bir tespitinde daha bulunmaktadır: "Gerçekte Hristiyan diye birisi yoktur. "Hristiyan" iki bin yıldır Hristiyan adını taşıyan şey, psikolojik bir kendini yanlış anlamadan başka bir şey değildir. Dikkatli bakılınca, "Hristiyan"ın içinde, bütün "inancı"na karşın, yalnızca içgüdüler egemendir - hem de ne içgüdüleri... - "inanç"la ilgili konuşulur yalnızca, eylemde ise içgüdüyle bulunulur... Çünkü Hristiyanı küçümsemeyelim: Hristiyan, masum olma kertesindeki sahteliğiyle, maymunun çok üstündedir, - Hristiyan açısından, iyi bilinen bir köken kuramı sadece bir nazik iltifat haline geliyor" (Nietzsche, 1986: 56-57).

"Nerede güç istemi herhangi bir biçimde alçalıyorsa, her seferinde aynı zamanda fizyolojik bir gerileme, bir decadence vardır orada. Decadence'ın tanrısı, en erkekçe erdemleri ve güdüleri budandığından; artık, zorunlulukla, fizyolojik olarak gerilemişlerin, zayıfların tanrısı haline gelir. Onlar kendilerine zayıf demezler, "iyi" derler..." (Nietzsche, 1986: 26). Aynı bölümde; "ikisi de decadence'ın yaratıkları" diyerek iyi ve kötü tanrı kavramlarına çatan Nietzsche, Hristiyanlığın tanrı anlayışını tenkide başlar. Buradan biz yine decadence ve onun fizyolojik-manevî yönüne geçtiğimizde karşımıza pessimizm çıkmaktadır:

Herhangi bir konuda tek başına olma hakkımız yoktur bizim: ne tek başımıza yanılabiliriz, ne de tek başımıza hakikati bulabiliriz. Daha çok, bir ağacın meyve vermesine benzer bir zorunlulukla gelişir içimizde düşüncelerimiz, değerlerimiz, evet'lerimiz ve hayır'larımız, eğer'lerimiz ve acaba'larımız –hepsi de birbirleriyle akraba, birbirleriyle ilintilidir ve bir istencin, bir sağlığın, bir toprağın, bir güneşin ürünleridir. –Sizlerin hoşuna gider mi acaba bizim bu meyvelerimizin tadı?– Ama ağaçlara ne bundan! Bize, biz filozoflara ne!..(Nietzsche, 2004: 9-10).

Nietzsche de "oluş" canlı ilk maddenin açılımıdır, onu açılıma sokan ise yaratma ve güç istencidir. "Nietzsche'nin değil oluş anlayışı, baştan aşağı felsefesi Herakleitos'suz anlaşılabilir" diyen H. Aydın (1984:36)'a göre oluş; varlığın karşıtı değil, aksine nesnelere dünyasının kendisidir. Dionysos'ca bir tavırla oluşa bakan Nietzsche, oluşun bu tarzının bir tanrısal bakış olduğu kanaatindedir (Aydın, 1984:37). Sürekli bir yaratma olan oluşa yo i açan veya kendini oluş halinde gösteren içgüdü olarak güç istenci, yaşamın kendisidir. Yaşama ise sürekli bir yükseliş- alçalış, yaratma-yıkma, kendini-aşma-decadence sürecidir (Özlem, 1993:57).

Bugün "hakikat" olduğuna inanılan şeyin doğru olduğunu varsayarsak, yani kültürün amacı "insan" denen yırtıcı hayvandan evcil ve uygar bir hayvan, bir ev hayvanı yaratmak ise, o zaman sayelerinde asil soyların ve ideallerin rezil edilip yenilgiye uğratıldığı tüm o tepki ve hınç içgüdülerini de asıl kültür araçları olarak görmek gerekir kuşkusuz; ne var ki, bu içgüdülerin taşıyıcılarının aynı zamanda kültürü de temsil ettikleri anlamına gelmiyor bu. !..(Nietzsche, 2004: 40).

Hakikatin değeri sorunu. - Hakikat istencinin bir eleştiriye gereksinimi var -biz de kendi ödevimizi belirlemiş oluyoruz böylece-, hakikatin değeri, deneme amacıyla, bir kere sorgulanacak!..(Nietzsche, 2004: 175).

Düşüncelerimiz, içgüdülerimizin, amaçlarına ulaşmada kullandıkları araçlardır. Bu nedenle tüm inanç, değer yargılan ve düşünce dizgeleri ait oldukları kişi ya da toplulukların içgüdülerince yaratılmışlardır. Söz gelişi, insanları öte-dünya umuduyla oyalayan Hıristiyanlık inancı ile ideal varlıkların dünyasını kuran idealist felsefeyi yaratan düşüncenin ardında korunma ve güvenlik içgüdüleri vardır. Sürekli değişim içinde bulunan, insan için bilme ve hükmetme olanağının olmadığı 'oluş' içinde yeterli güvenliği bulamayıp değişimin söz konusu olmadığı ve insan tarafından bilinebilir, hükmedilebilir bir dünya yaratmanın temelinde bu içgüdüler bulunur.

Modern topluma bu çerçeveden bakıldığında, onun çökmekte olduğu açıkça görülür. Çünkü kölenin çağdaş hali olan modern insan sağlıklı değil, decadent içgüdülerin egemenliğindedir. Decadent içgüdülerin egemenliği altında bulunan yorgun, cılız, hasta, korkak insan için gücü isteme; "belli bir değerlendirme tarzım, belli bir morali geçerli kılmayı isteme, ya da geçerli olunca, kendini koruyabilmek için bu morali korumayı isteme"dir (Kuçuradi, 1999: 24). Oysa sağlıklı, içgüdülerim yeniden

kazanmayı isteyen insan için, hastalıktan kurtulmanın eşiğindeki cesur, savaşçı insan için gücü isteme "geçerlikte olan moralden koparak, kendi gözleriyle görmeyi isteme, sağlığa kavuşmayı isteme"dir (Kuçuradi, 199: 24). Çok nadir yetişen başka bir grup içinse "geleceğe, insanın geleceğine yön verebilme"yi (Kuçuradi, 1999: 24) istemedir, gücü isteme. Öyleyse altta duran içgüdülerin sağlıklı ya da hasta oluşlarına göre, yükselmekte ya da çökmekte olan bir yaşama hizmet eden sağlıklı ya da hasta perspektiflerdir söz konusu olan. Bu perspektiflerden ilki, aristokratik toplumlarda olduğu gibi güçlü ve egemen olmanın hizmetindeyken, diğeri, modern toplumda olduğu gibi yığının yaratıcı insan üzerinde baskı kurmasının aracı olacaktır.

Bu çeşit yargılama, onunla bütün çağdaşların metafizikçilerin tanıyabileceğimiz tipik bir önyargıyı içeriyor; bu çeşit değer biçmeler onların bütün mantıksal işleyişlerinin ardında duruyor; bundandır, metafizikçilerin "bilgiyle" sonunda, törenle 'hakikat' diye vaftiz ettikleri şeyle uğraştıkları inancı. Metafizikçilerin temel inancı, değerlerin karşıtlığına olan inançtır. En dikkatli olan bile aklına eşikte durup düşünmek gelmemiştir. En çok düşünmeleri gereken yerde; kendi kendilerine de omnibus dubitandum (her şeyden kuşkulunmak) andını içseler de, Çünkü, önce genel olarak karşıtların varlığından, sonra, halk arasında yaygın, metafizikçilerin kendi damgalarını vurduğu değer biçimler ve değer karşıtlıklarının belki de yalnızca işin dış yüzeyindeki değerlendirmeler olup olmadığından kuşku duyulabilir (Nietzsche, 2001: 4).

En kesin tanımıyla Nietzsche güç istemi doktrinini, Batı metafizik geleneğinin ve Hıristiyan ahlak düşüncesinin neden olduğu nihilizmi aşmak ve üst insanı yaratmak adına ortaya koymuştur. Üst insan, bu doktrin ile kendisinin ötesine geçecek ve böylelikle değerleri yeniden değerlendirme fırsatı bulabilecektir. Tam da bu noktada Tanrının ölümü, insanın unutulmuş yaratıcılığının keşfedilmesi anlamına gelir. Dolayısıyla filozofun tasarladığı doktrin, herhangi bir teolojik prensibe başvurmaksızın, insanın nasıl bir insan olması gerektiğini açıklayacak ve oluş ile uyum içerisinde olacaktır.

"Hakikat, eğretilmelerden, kinayelerden, insan biçimciliklerden oluşan seyyar bir ordudur: Kısacası şiir ve retorik yoluyla yoğunlaştırılmış, aktarılmış, süslenmiş olan ve uzunca bir süre kullanıldıktan sonra herkese fazlasıyla sabit, kural koyucu ve bağlayıcı gelmeye başlayan insan ilişkilerinin bir toplamıdır; hakikatler yanılısına oldukları

unutulmuş yanılısamalardır; aşım, duyumsal güçlerini yitirmiş eğretilmelerdir; üzerlerindeki resimleri silinmiş olan ve artık para olarak değil, sadece metal olarak işe yarayan paralardır" (Nietzsche, 2001: 73).

3.5. Perspektivizm

Nietzsche felsefesini anlamaya ve ifade etmeye yönelik temel yapılardan birisi perspektivizm kavramıdır. Çünkü bu kavram onun düşüncesinin yorumlanması açısından önemli bir olgudur. Nietzsche, hiçbir yorum doğru veya yanlış olmadığı için, doğru bir yorum fikrine hiçbir anlam yüklenilemeyeceğini savunuyordu. İşte bundan dolayı, o sözde doğru olan bir gerçeklik görüşüyle karşı karşıya getirilemez. Ama filozoflar sık sık böyle bir karşıtlığa dikkat çekerek, sağduyunun görüşlerinin eksik ve hatalı olduğunu savunmuş ve gerçekliğin nasıl olması veya neye benzemesi gerektiği konusunda oldukça aykırı görüşler benimsemişlerdir. Nietzsche, sağduyunun görüşünü desteklemek ister, çünkü bu görüş uzun bir zaman dilimi boyunca işlenerek geliştirilmiş olup, insanlar, pratik bir biçimde, ona bağlı yaşayabilmektedirler: O – ondan daha az kurgusal olmayan- felsefi teorilerin olamadıkları kadar yararlı bir masaldır: Gözle görünen dünya yegane dünyadır: “Gerçek dünya” ise sadece bir yalan. “Gerçek” ile o , tam tamına filozofların gerçekliğin olduğunu söyledikleri şeyi, yani sabit, birlikli ve ezeli- ebedi olanı, değişenin, çokluğun ve zamansallığın temelinde bulunmakla birlikte, değişenden çokluktan ve zamansal olandan ayrılmaz olanı anlar. Nietzsche duyuların yalan söylemediği konusunda ısrarlıdır. (Erdem, 2007: 19)

Nietzsche'ye göre, dünya kendi içinde hiçbir özelliğe sahip değildir, dolayısıyla bu özellikler doğru ya da yanlış olarak temsil edilemezler. "Dünyayı temsil etme yeteneğine sahip değiliz. Gerçek dünya hakkında bilgi için bir organa sahip değiliz" (Nietzsche, 1996: 396).

Nietzsche' nin yorum anlayışı temelde yatan estetik perspektifi tarafından belirlenir. Onun için dünya kendi kendini tekrar doğuran bir sanat yapısıdır. Şurası açıktır ki Nietzsche açısından önemli olan, yorumun nesnel doğruluğu değil, yorumcunun cesareti, cüreti, yaratıcılığı ve görüşlerini geliştirebilme yeteneğidir hatta Nietzsche, doğruluk kavramının temelde saçma olduğunu iddia eder; doğru ile yanlış arasında temelde hiçbir karşıtlık yoktur sadece görünürlük dereceleri farklıdır. Ayrıca

'hakikati salt görünüşe tercih etmek de ahlaki bir ön yargıdan başka bir şey değildir. (Nietzsche, 2009: 34).

Görülen dünya bir perspektiften görülür. O halde dünyaya ilişkin nihai, bütünlüklü bir anlayış olanaksızdır. Perspektifler çıkartılınca, ortada bir dünya da kalmaz zaten. Oysa metafizik bugüne kadar 'saf, 'hissiz', 'zamansız' bir özneyi varsaymıştır. Ancak böyle bir göz yoktur, tüm görme perspektiflidir.

Nietzsche'nin hakikatin olmadığını aksine yaratıldığına ilişkin vurgusu da bu yeni bakışın karakteristik özelliğidir. Böylece geleneksel felsefe tezi ve antiteziyle birlikte Nietzscheci bakış tarafından aldedilmeye maruz kalmıştır. Artık mutlak yapılar üzerine inşa edilmiş anlayışlar ciddi bir yapı bozumuna uğratılmaya başlanacaktır. Geleneksel hakikat anlayışının aldedilmesi sürecinde klasik mantığın karakteristiği olan özdeşlik üzerine ya da bu kabulle ilişkili olarak belirlenmiş açıklamaların boşa çıkması, kuşkusuz, rahatsızlık veren bir durum olarak saptanabilir. Ama yeni baştan bir metodolojinin ve yorumlama sürecinin de başlayabileceğini ummak belki bir oranda bu rahatsızlığın giderilmesinde açık olmayan bir ufuk sağlayabilir. Kuşkusuz bunlar, çekiçle felsefe yapmanın kaçınılmaz sonuçlarıdır (Erdem, 2007: 31).

Nietzsche'nin ideali, akademik ağırbaşlılık ve ciddiyetin kendi ifadesiyle kısırlaştırdığı sınırları yıkıp, insan aklının ötesinde olduğu varsayılan gerçekliğe dair yorumlar üretebilen gerçek bir düşünür olabilmektir. Tüm bunlar ünlü filozofun estetiğe ve mutlak dolaylılığa duyduğu bağlılığının kanıtlarıdır ve bu bağlılık onu kaçınılmaz olarak normal felsefi söylemin sınırlarının oldukça ötesine taşımaktadır.

Nietzsche'de perspektivizm öğretisi, dünya hakkında nihayetinde eksik yorumlarda bulunulabileceği ve mutlak hakikatlerin mümkün olmadığı varsayımına dayanır. O, bilginin hiçbir şekilde mutlak olmadığına; bilgiye ulaşmanın, bilginin peşinden koşmanın mutlaklaştırılmaması gerektiğine inanıyordu (Erdem, 2007: 32).

Bir şey hakkında yeterli konuşabilmek için olabildiğince çok ve farklı gözlemlere gerek vardır. O halde görünür dünya ve gerçek dünya diye farklı dünyalar değil, gerçek dünyanın farklı farklı olanakları, farklı farklı perspektiflerden görünüşü olan görünür dünyalar vardır. Ancak, bu farklı görünür dünyaları eşit değerinde görmemektedir Nietzsche. Söz gelişi, soylu ahlaki ve köle ahlaki aynı şeye ilişkin iki karşıt perspektiftir

ve birincisi ikincisinden kat kat değerlidir. Önemli olan perspektiflerin çokluğunu bilginin hizmetine sokmak, olabildiğince farklı ve geniş bir perspektiften bakabilmektir.

Kirli bir suyu içmekten nasıl nefret ediyorsak, kuruntulardan ve onun meydana getireceği kaba bir hayattan da öyle nefret ediyor. Hakikate ümit bağlıyoruz. “hakikat” dediğimiz sert ve katı taneleri toplamak için çöl içinde, denenmemiş yollardan yürümekte kaçınmıyoruz. Bazen ufak bir hakikati kanımız pahasına elde edebiliyoruz da yine pahalıya mal olduğuna inanmıyoruz. Bununla beraber yaptığımız fedakarlığa karşılık toplayacağımız ürünün parlaklığına inanmıyoruz. Mutlak hakikatin olmadığını da biliyoruz. (Erişirgil, 2003: 150).

Nietzsche için hakikat, var olan ve bulunacak, keşfedilecek bir şey değil aksine, yaratılacak bir şeydir; oluşan bir şeye, dahası, aslında sonu olmayan bir fethetmeyi istemeye ad sağlayan bir şeydir. sonu olmayan bir süreç olarak görülmeli ve aktif bir belirleme olarak hakikat yaratmalıdır. Kendisi değişmez ve kesin olan bir şeyin farkına varmak değil. Bu, “kendi başına varlık”, “kendi başına dünya”, “çelişmelerin bulunmadığı dünya” ile bir tutulan “hakikat”ten farklı bir hakikat anlayışıdır. “Metafizik hakikat” diye bir şey yok, sürekli olarak değişen şeyleri kavramağa çalışan “hakikatler”, yani bilgi vardır. “Hakikat, belli bir canlı varlık türünün onsuz yaşayamayacağı bir çeşit yanılmadır. Nietzsche hakikati bu şekilde sınırlandırarak, Pragmatizmin hakikat anlayışına benzeyen bir anlayış serimler. Bu benzetmeye neden olan husus, insanın bir varlık şartı olarak, bilginin insan hayatı için olan değerini belirtmek istemektedir. Nietzsche “hakikat yeni bir şey söyleninceye kadar bir kabudürder. O, bununla insan problemlerinin ve sayıya çevrilemeyen meselelerin hep yeniden ele alınabileceği, onlarla ilgili hep yeni doğru bir şeyin söylenebileceği demektir. “hakikat algılanan şeylerin çeşitliliğine hâkim olmayı istemektir” yani olup biteni bilgi haline getirmektir. Bu bağlamda hakikat ve bilgi bir insan başarısıdır (Erdem, 2003: 34-35).

Hakikat hakkında varılması gereken, İdealistlerin tasavvur edemedikleri şey, yaratılıştan gelen ve dışa vurularak temsil edilecek olan zihin, madde, benlik, dünya gibi düşüncelerin terk edilmesidir. Çünkü idealistler, zihin, madde, benlik ve dünyanın yaratılıştan gelen bir doğayla tespit edilmesinin imkansızlığı, zaman ve mekanın gerçek olmadığı düşüncesi ve zamansal-mekansal dünyanın varolmasına insanların neden

olduğu düşüncesini karıştırmışlardı. Bu epistemolojik idealistlerin yaklaşımlarındaki başarısızlıktı (Erdem, 2003: 40).

Geleneksel hakikat yorumu, hakikatin yaratıldığını savunan yeni yaklaşım tarafından ironiyle karşılanmaktadır. Onlara göre, “hakikatin bulunduğunu” kabul etme durumunda, dünyanın bizim bir inancı savunmada haklılaştırılmamızın nedenlerini içerdiği olgusunu, dünyanın bazı dilsel olmayan durumlarının dünyaya “tekabül etmesi” sayesinde “bir inancı doğru kıldığı” düşüncesiyle birlikte savunmak kolaydır. Ama tekil tümcelerden birer bütün olarak sözcük dağarlarına geçtiğimizde bu savunma o kadar kolay görünmemektedir. Mesela Aziz Pavlus’un sözcük dağarı karşısında Freud’unki, Newton’ın jargonu karşısında Aristoteles’ininki gibi, alternatif dil oyunlarının örneklerini ele aldığımızda, dünyanın bu dil oyunlarından birini öbüründen daha iyi kıldığını, dünyanın bunlar arasında bir seçim yaptığını düşünmek zordur. “Dünyanın betimi” kavramı dil oyunları içerisindeki belli kriterlerin hükmü altındaki tümceler düzeyinden uzaklaştırılıp, bizim aralarında belli kriterlere gönderme yaparak seçim yapmadığımız, birer bütün olarak dil oyunlarına geçildiği zaman, dünyanın hangi betimlerin doğru olduğuna karar verdiği düşüncesine bundan böyle net bir anlam verilemez . Bu sözcük dağarının her nasılsa zaten orada, dışarıda olduğunu, bizim onu keşfetmemizi beklediğini düşünmek müşkül hale gelir (Erdem, 2003: 41)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÜLTÜR VE HAKİKAT İLİŞKİSİ

4.1. Bir Yaratma Tarihi Olarak "Kültür Terimi"

Hakikatin yaratılması veya yorumlanmasında hiçbir şekilde kültürün yok sayılamaz. Mevcut kavramın ışığında hakikat oluşturulur. Birey yaşamış olduğu toplumun yapısına, yaşantısına ve kurallarına göre kendi hakikatini yaratarak-onu vazgeçilmez bir unsur olarak görür. Fakat her birey küçük bir dünyadır, her insanın kendine has bir yaşamı ve kültürü olacağını varsayacak olursak o halde hakikat nedir? ve onun yaşama yansıması nasıl olmaktadır? Hangi kültür bize hakikati sunmaktadır?. Gibi sorulara verilecek yanıt basittir. Aslında hakikat kültürün ta kendisidir. Çünkü onu kültürümüz yaratmaktadır ve onu bizler şekillendirmekteyiz. Dolayısıyla tüm insanlar kendi perspektifinden şekillendirir hakikati. Bu yüzden de hakikat kaygan bir kavramdır. Onun açısından kültür:

"Kültürlü denilince, bilgin kişinin anlaşıldığı dönem gerilerde kalmıştır" der; çünkü 'insanın bilimler uğruna sömürülmesi' hemen her yerde ve herkesçe kabul edilen bir durumdur. Bilimlerdeki iş bölümü, Nietzsche'ye göre, uygulanan dinlerin bilinçli olarak ulaşmak istedikleri hedefe ulaşmak istiyor: öğretinin daraltılması, hatta yok edilmedi hedefine. (Nietzsche, 2003: 29)

Hakikatin bilineceğine ilişkin tespitlerde, bilimsel zeminde elde edilebilecek neticelere dayalı açık-seçik tanım elde etme durumu sorunlu ise, bu durumda hakikati bilimsel zeminden uzaklaştırıp asıl onun üzerinde daha rahat konuşulacak bir zemin betimlemede bulunmak gerekir. Bu yüzden Nietzsche, hakikat hakkında bilimsel iddialardan çok, hermenötik bağlamda söz eder. Bu durumda, bizzat hakikatin kendisine değil; yorum problemine ve Nietzsche'nin felsefesiyle ilgili öğelere değinme durumu hasıl olur. O halde hermenötik, felsefeyi modifiye eder. Nietzsche kendisi tarafından seçilmiş hipotezlerle, belirli bir mihver etrafında doğruyu, gerçeği bildiğine inanır ve kendine has bir yöntem içinde hakikatle ya da bilgiyle bağlantı kurduğunu ve bu konuda özel pratiklerle düşündüğünü ilan eder (Erdem, 2006: 61). Nietzsche açısından:

“Dilin tarihsel açıdan incelenmesi demek olan bu "dilin işleyişinin belgeleri" üzerinde durmakla, Nietzsche'ye göre kültür denen şey başlar. Gerçekte, bu dengeyi kurmak zor bir iştir; ama dilin geçmişi ve geleceğiyle yaşatılması, başka bir ifadeyle "kültür"ün aktarılması için, "klasiklerimizin doğru anlaşılması için gereklidir”(Nietzsche, 2003: 35-36).

4.2. Hakikatin İfadesi Olarak Kültür

Nietzsche metinlerini incelediğimiz zaman kültür üzerine yapmış olduğu en önemli eserlerden biri *Şen Bilim*'dir. Bu kitapta Nietzsche çeşitli sorunlar üzerine eğilir, yine diğer kitaplarında da sıklıkla üzerinde durduğu epistemolojik ve ahlak kavramına vurgu yaparak modern kültürün içeride bulunduğu çöküşe bağlı olarak yaşadığı Avrupa kültürünün mevcut hakikat düşüncesi ve ahlakla olan bağlantısını sorgular. Tüm değerleri irdeleyerek yeniden yorumlanması ve ifadesini sunan Nietzsche hastalıklı olmaktan sağlığa geçişin bu şekilde olacağını ifade eder. Ona göre, tekrardan sağlığa ulaşmanın içeriğini irdelemeden hemen önce, hastalığı ortaya çıkaran teşhisini koymak gerekmektedir. Onun açısından “tinin sağlıklı olduğu günlerindeki özgüvenine karşıt olan, güçsüzlük, pişmanlık, teslimiyet, katılaşıma ve can sıkıntısı gibi bütün hastalıklı durumlara” (Nietzsche, 2003: 13). Bakıp yaşadığı çağın koşullarında ki toplumsal yapıda güçsüzlükten kaynaklı içsel olarak kişinin kendine olan güveninin olmadığını ve gücü arzulamanın eksikliği onun temel eleştiri noktası olmuştur. *Şen Bilimde* ki temel iddia şu şekilde başlamaktadır: bilim ve felsefe icra edilirken gözden kaçırılan hakikatin kendisi olmuştur ve gücü arzulama ve yaşamı olumlama yönünün tümü tehlike altına girmiştir. Bu açıdan kişinin geleceği ve gelişme tutkusu gün yüzüne çıkamamıştır (Nietzsche, 2003: 14).

Kişi dejenerasyona uğrayarak kültürün en büyük düşmanı haline gelmiştir, çünkü o bu genel keyifsizliği inkâr etmek için yalanlara başvurmakta ve böylelikle hekimlerin işine burnunu sokmaktadır. Eğer kişi onların zayıflıklarından bahsedip onların zararlı yalancılığına karşı çıkarsa, onlar canlarından bezerler. Kendilerinin tüm diğer yüzyılları aştıklarına bizi inandırmak onları fazlasıyla mutlu eder ve böyle sahte bir neşeyle ortalıkta dolanırlar. (Nietzsche, 2011:45)

Nietzsche'nin hakikat hakkındaki bilgiçliğini ve buna dair müthiş mağrurane inancını ve kendine güvenini ciddiye almazsak, bu durumda neye inanacağımızı yeniden belirlemeye başlamak zorundayız. Nietzsche üzerine çalışan birisi, Onun doğru olarak serimlediği bir şeye büyük önem atfetmezse, o vakit, Nietzsche'nin metinlerini

deşifre etmedeki uğraşısı küçük bir anlama ve öneme sahip olarak görülecektir. Bununla birlikte Nietzsche'nin çalışmalarındaki epistemolojik öz, Onun hermenötik meseleleri hafiflediği anlamına gelmez. Nietzsche, doğruyu, gerçeği bileceğimize inandığı ve felsefesinde önemli roller oynayan önermeler, sözler, hermenötik ya da yorumla ele alınan problemler ve sorunlarla birlikte değerlendirilmek zorundadır. (Erdem, 2006: 64)

Şimdi açık bir biçimde, bilgi ve oluşun bir diğerini dışladığı iddiasından yola çıkarak, hakiki bir bilginin olmadığı, bunun yerine varlıkların “aldatıcılığı” gibi başka bir şeyin konması gerektiği iddiasıyla birlikte, Nietzsche örtülü olarak aslında sadece oluşun var olduğunu varsaymaktadır. Böylece, onun burada söylemek istediği şey, dünyanın bir oluş halinde olduğu ve bilgi ile oluş biri diğerini dışladığı için de dünyanın bilgisine sahip olamayacağımızdır. Bu nedenle, Nietzsche'nin buradaki bilginin olanaklılığını inkarı (ki bu hakikatin olanaklılığının da inkarıdır) özünde oluş gerçekliğinin bir doğrulanmasıdır.

Onun için dünya kendi kendini tekrar doğuran bir sanat yapıtıdır. Şurası açıktır ki Nietzsche açısından önemli olan, yorumun nesnel doğruluğu değil, yorumcunun cesareti, cüreti, yaratıcılığı ve görüşlerini geliştirebilme yeteneğidir hatta Nietzsche, doğruluk kavramının temelde saçma olduğunu iddia eder; doğru ile yanlış arasında temelde hiçbir karşıtlık yoktur sadece görünürlük dereceleri farklıdır. Ayrıca ‘hakikati salt görünüşe tercih etmek de ahlaki bir ön yargıdan başka bir şey değildir (Nietzsche, 2009: 34).

Nietzsche'nin ideali, akademik ağırbaşlılık ve ciddiyetin kendi ifadesiyle kısırlaştırdığı sınırları yıkıp, insan aklının ötesinde olduğu varsayılan gerçekliğe dair yorumlar üretebilen gerçek bir düşünür olabilmektir. Tüm bunlar ünlü filozofun estetiğe ve mutlak dolayimsızlığa duyduğu bağlılığının kanıtlarıdır ve bu bağlılık onu kaçınılmaz olarak normal felsefi söylemin sınırlarının oldukça ötesine taşımaktadır.

4.3. Kültür ve Hakikat Arasında ki Değişmeyen Bağlantı

Nietzsche'nin eleştirisi göz önünde bulundurulduğunda, kültürdeki yozlaşmanın modern çağda önceki çağlardan daha kritik bir boyuta ulaştığı görülmektedir. Öte yandan yine aynı çağda tarihsellik duygusuna vurgu yapılır ve bulunulan noktanın tarihsel ilerlemenin vardığı son nokta olduğu düşüncesi aşılır. Ancak Nietzsche içinde yaşadığı

çağa, ona uzak bir çağın gözleri ile bakar ve “tarih duygusu” diye adlandırılan ayırıcı erdeminin kendisinin bir hastalık olduğu tespitinde bulunur. Bu duyguyu yeni bir duygu olarak değil, eski bir duygunun azalması gibi görür. Yaşamı olumlayan kültürde ise insanın tarihsellik duygusuna aşırı derecede değil, yalnız ihtiyaç duyduğu ölçüde sahip olması gerekecektir. Aksi takdirde tarihsellik duygusunun önemli bir erdem olarak öğretildiği çağda insan tüm tarihi anlamaya çalışırken tarihsel olanda onu tarihsel yapanı, ondaki tarih dışı olguyu - sevmeyi, tutkuyu, acıyı- tanıyamayacaktır. Nietzsche, sevmeyi tutkuyu ve acıyı dışarıda bırakacak şekilde yaşamı kavramaya çalışan kişi için şöyle der:

“İnsanlığın bütün tarihini kendi tarihi gibi yaşamaya kalkışan biri, sağlığını düşünen sayrının, gençlik düşlerini düşünen yaşlı adamın, sevdiğini yitirmiş aşğın, ülküleri yerle bir olmuş şehidin, aldığı yaralardan, dostlarının yitirilmesinden başka hiçbir şey getirmeyen bir meydan savaşının akşamında, bir kahramanın bütün üzüntüsünü olağanüstü genelleştirilmiş bir biçimde duyumsayacaktır” (Nietzsche, 2003: 201).

Her şeyi kavramaya çalışan modern insan, şimdiye ve geçmişe ancak soğuk ve hissiz gözlerle bakma işini gerçekleştirebilir. Bu bakışı da bir merakla yapmaz, iş olarak yapar. Kendisini izlediği tarihten veya olgulardan ayrı görür, kendisini her zaman “sonradan gelen” olarak görür. Böyle bir bakış bilgi arayışına sahip yaratıcı kişiye yetmeyecektir. Yaşamı olumlayan kültürde bilgi arayışı, oluşu soğuk ve meraklı gözlerle inceleyen gözlemciler tarafından değil, varlığa ve oluşa ilişkin sorunları kendi sorunlarıyla ilişkili olduğu sürece merak eden yaratıcı insan tarafından yapılacaktır (Nietzsche, 2003: 214).

Hakiki kültür yolunda her şey, kaya, fırtına akbaba, her bir çiçek, kelebek çayır, bayır, onlara kendi dillerinde hitap etmelidir. Ama bu yolun yaşam mücadelesinde doğrudan hiçbir yararı yoktur. Bu nedenle, bu yolun dışında kalanlar erkenden başka bir hakikati öğrenmek zorunda kalırlar: yani tabiata nasıl egemen olunacağını. (Nietzsche, 2003: 64). Son olarak Nietzsche şöyle ifade eder:

“... öyleyse dostlarım, kültürü, bu narin ayaklı, nazlı, göksel tanrıçayı, ne olursunuz o işe yarar, arada bir kendine "kültür" diyen ama zaruretin, ticaretin, yoksulluğun yalnızca entelektüel hizmetçisi olan kızla kaştırırmayalım” (Nietzsche, 2003: 63).

SONUÇ

Kültür ve Sanatın yaratıcısı ve olumlayıcısı olarak Nietzsche'nin gördüğü Apollon ve Dionysos- ona göre evrende kültür ve sanatı şekillendiren itici güçtür. Nietzsche bir birine zıt olan Apollonik ve Dionozoik kuvvet yapılarının aslında bütüncül bir mekanizma olarak görerek bunu bizlere sunmaya çalışmıştır. Evrende bulunan bu iki zıt kutuptan biri düzeni imgelerken diğeri ise taşkınlığı temsil etmektedir. Mevcut yapılar kültür ve sanatı oluşturan unsurlardır ama Sokratesle beraber trajik yapıda bir değişimin meydana geldiğini kültür ve sanatın artık bozulmaya yüz tuttuğunu Nietzsche vurgulamaya çalışmıştır. Sokratik kültürün etkisiyle beraber batı metafiziği dediğimiz gelenek başlamış ve Trajik kültürel mekanizmada değişim meydana gelmiştir. Batı metafiziğiyle beraber var olmayan kategoriler üretilip ahlak, din, fiziksel alan gibi birçok alana nüfuz edilerek çöküntü hali veya "Decadence" içerisinde kendimizi bulur hale gelmişizdir. Buna bağlı olarak da hakikatin içi boşaltılıp olmayan değerler ve kategoriler içerisine, hakikat kavramı yerleştirilmiştir. Kültürel bir yozlaşmadan kaynaklı hakikatin şekillendirilmesi ve çöküntü durumu, Nihilizmin kaçınılmazlığını beraberinde getirmiştir. Nietzsche işte bu gibi durumları eleştiri konusu yapıp Sokrates ve onun türevleri olan oluşum veya düşünüş tarzını yerle bir etme gayesindedir. Sokrates onun için sefil bir köleden ibarettir ve ona karşı nefret söylemlerinde bulunarak geleneksel batı metafiziğini terz düz eder.

Trajik kültürün bozulmasıyla beraber insanlar sahte erdem ve mutluluk arayışına- Sokratik kültürün büyük etkisiyle- girmişlerdir. Hakikati ise Hristiyan kültürüne uygun görmüşlerdir. Nietzsche bu duruma karşı çıkarak Sokratik-Platonik etkiye bağlı olan Hristiyan düşünceyi şiddetle eleştirir. Sadece Hristiyanlığı değil dindar ve bağınaz olan, dogmatik tüm kültürü yok sayar eleştiri konusu yapar. Çünkü mevcut düşünce tarzları hakikati sunmaktan çok insanı aslında mutsuzluğa ve kendi iç güdülerine yabancılaştırmaktadır. Bireyin kendine karşı uzaklaşma durumu beraberinde de Nihilizm artık parmak uçlarımıza kadar işlemiş olarak en tabii duruma gelmiştir. İşte Nietzsche bu durumdan kaçmak yerine ifade ettiğimiz düşünce tarzlarıyla savaşmış, mevcut durumlar ile nasıl baş edebileceğinin kapılarını bizlere aralama uğraşı içerisine girişmiştir. Nihilizmin varlığı ile nasıl yaşayabileceğimizi bizlere sunmaya çalışmıştır. Hakikate ulaşmanın çetin oluşu nihilistik değerle yaşayıp hakikatin yorumlanması işleri

iyice zorlaştıran bir çıkmaza insanı sokmaktadır. O halde hakikat nedir? Nietzsche'ye göre hakikat perspektif bir kavram olup bakış açımız doğrultusunda mevcut kültürün etkisiyle yaratmış olduğumuz değerlere bağlı olarak değişen kaygan bir kavramdır. Hakikat herkese göre değişebilen bir yapı arz etmektedir. Hakikatin insanlar için genel bir yapısı olmamakla beraber şartlara bağlı olarak da değişime tabidir. Herkes için genel bir hakikat yoktur. Onu oluşturan biz insanlar genel bir hakikatin olmadığı trajedisini kabul etmeliyiz ve bu durumla yüz yüze gelmeyi bilmeliyiz. Hakikat kültürün çocuğudur ve ona şekil veren insandır. Hakikati şekillendiren ve oluşuna sebep olan insan, yeri geldiğinde onu yıkmayı da bilmeli ve yeni hakikatler doğurtmayı başarabilmelidir. İnsan kendi istek ve arzularını hakir görmeden, iç güdülerini dizginlemeden ve mevcut hakikatleri yıkıp yeni hakikatler üreterek bu trajedi içerisinde başarılı olabilir. Nietzsche açısından yapılması gereken de budur. Kültürden doğan günahlar olarak biz insanlar hiç bir zaman gerçek hakikate ulaşamayacak ve sonsuz biçimde bu süreç devam edecektir. Bunun bilincinde olarak kültür dünyası içinde yaşamak en doğrusudur.

KAYNAKÇA

- Aydın, H. (1984). *Metafizikçi Olarak Nietzsche*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Ansel-Pearson, K. (1999). *Kusursuz Nihilist*. (Çev. Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baykan, F. (1989). *Bilgelik Yolunda Bir Filozof: Nietzsche*. Ankara: Palma Yayınları.
- Berkowitz, P. (2003). *Nietzsche: Bir Ahlak Karşının Etiği*. (Çev. Ertürk Demirel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bolay, S. H. (1997). *Felsefî Terimler ve Doktrinler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Danto, A. (2002). *Nietzsche*. (Çev. Ahmet Cevizci). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Deleuze, G. (2016). *Nietzsche ve Felsefe*. (Çev. Ferhat Taylan). İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Dereko, A. (2007). *Nietzsche'de Tragedya Sanatı, Nietzsche'de Tragedya Sanatı, Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi: Sayı: 0 Cilt: 18, 1-21*.
- Erhat, A. (1993). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erdem, H.S.(2003). *Aydınlanma ve Romantizm Kavşağında Nietzsche'nin Epistemolojisi*. *Bilimname Dergisi* 1. Sayı: 1. 65-78.
- Erdem, H.S.(2006). *Hakikat ve Metafor*. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. Sayı: 3
- Erdem, H.S. (2007). *Perspektivizm, Anlam ve Yorum*. Van: Bilge Adamlar Yayınevi.
- Erişirgil, M.E. (2003). *Friedrich Nietzsche ve Bir Bilgi Teorisi*. *Tezkire*. Sayı: 30. 130-152.
- Heidegger, M. (2001). *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü*. (Çev. Levent Özşar). Bursa: Asa Kitabevi.

- Hüseyin, A. (1984). *Nietzsche Metafiziğinde Güç istemi*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 0 Cilt: 26, 241-257.
- İnam, A. (1995). Hüzün Yokuşun Başından Seslenen Gökyüzü. Ankara: Felsefe Derneği Yayınları. Felsefe Dünyası Dergisi. Sayı: 15.
- Kahveci, K. (2003). Nietzsche Felsefesinde Hakikatin Estetize Edilmesi. U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 4. 33-40.
- Kuçuradi, İ. (1999). Nietzsche ve İnsan. Ankara: Say Yayınları.
- McGinn, R. E. (1975). Culture as Prophylactic: Nietzsche's Birth of Tragedy as Culture Criticism, *Nietzsche Studien: Internationale Jahrbuch für die Nietzsche-Forschung*, (Ed. M. MONTINARI ve DİĞERLERİ) Berlin, New York: Walter de Gruyter, Band 4: 75-139.
- Megill, A. (1998). *Aşırılığın Peygamberleri: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida*, (Çev. Tuncay Birkan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Nehamas, A. (1999). Edebiyat Olarak Yaşam (Nietzsche Açısından). (Çev. Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Nietzsche, F. (1990). Ahlakın Soykütüğü Üstüne Bir Kavga Yazısı. (Çev. Ahmet İnam). İstanbul: Ara Yayıncılık
- Nietzsche, F. (2000a). Putların Alacakaranlığı. (Çev. Hüseyin Kaytan). İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Nietzsche, F. (2000b). Deccal, (Çev. Oruç Aruoba). İstanbul: Hil Yayınları.
- Nietzsche, F. (2001). Ahlakın Soykütüğü Üstüne. (Çev. Ahmet İnam). İstanbul: Yorum Yayınevi.
- Nietzsche, F. (2011). Eğitimci Olarak Schopenhauer. Çağa Aykırı Düşünceler III (Çev. Cemal Atila). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2002a). Wagner Olayı- Nietzsche Wagner'e Karşı. (Çev. M. Osman Toklu). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2002b). Zerdüş Böyle Diyordu. (Çev. Osman Derinsu). İstanbul: Varlık Yayınları.

- Nietzsche, F. (2002c). Güç İstenci. (Çev. Sedat Ümran). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Nietzsche, F. (2003). Ecce Homo. (Çev. Can Alkor). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. (2003). Şen Bilim. (Çev. Levent Özşar). Bursa: Asa Kitabevi.
- Nietzsche, F. (2003). Öğretim Kurumlarının Geleceği Üzerine. (Çev. Gürsel Aytaç). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2004). Ahlakın Soykütüğü - Bir Polemik. (Çev. Zeynep Alongoya). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Nietzsche, F. (2005). Tan Kızıllığı. (Çev. Nejat Bozkurt). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2007). İnsanca Pek İnsanca 1. (Çev. Mustafa Tüzel). İstanbul: İthaki Yayınları
- Nietzsche, F. (2009). İyinin ve Kötünün Ötesinde. (Çev. Ahmet İnam). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2011). *Tragedyanın Doğuşu*. (Çev: Mustafa Tüzel). (2. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. (2010). Güç İstenci. (Çev. Nilüfer Epçeli). İstanbul: Say Yayınları.
- Nutku, Uluğ. (1968). Nietzsche'de Nihilizm Problemi. Felsefe Arşivi. İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınevi. Sayı: 16
- Özlem, D. (1993). Nietzsche Üzerine Felsefe Tartışmaları. İstanbul: Panaroma Yayınları.
- Pieper, A. (1999). Etiğe Giriş, (Çev. Veysel Atayman - Gönül Sezer), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Platon, (1997). *Phaidros*. (Çev. Hamdi Akverdi). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Takiyettin, M. (1992). Felsefeye Giriş. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Tümer, G. ve Küçük, A. (1993). *Dinler Tarihi* Ankara: Ocak Yayınları
- Tümkiye, Banu.(2008). Nietzsche'ye göre Sanat ve Tragedyanın Doğuşu. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar. Sayı: 1/4, 1-13
- Weischedel, W. (1993). Felsefenin Arka Merdiveni. (Çev. Sedat Ümran). İstanbul: İz Yayıncılık.